

Türk Klasikleri

MEVLİD

Süleyman Çelebi



MEB YAYINLARI



TÜRK KLASİKLERİ

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI: 2139
BİLİM VE KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ : 450
Türk Klasikleri : 30



Kitabın adı
MEVLİD - VESİLET - ÜN NECÂT

Yayın kodu
90.34.Y.0002.825
ISBN 975.11.0456.4

Baskı yılı
1990

Baskı adedi
20.000

Dizgi, baskı, cilt
MİLLÎ EĞİTİM BASİMEVİ

Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın
13.7.1990 tarih ve 5711 sayılı yazıları ile
üçüncü defa 20.000 adet basılmıştır.

Türk Klasikleri

MEVLİD
(VESÎLET-ÜN-NECÂT)

Süleyman Çelebi

Hazırlayan
FARUK K. TİMURTAŞ



İstanbul, 1990

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ/I - XVI

VESİLET-ÜN - NECÂT (Eski ve asıl metin)/1-85

1. Dua/3-4

Münâcât/4-8

2. Eseri nazm eden için dua isteme ve kitaptan dolayı özür dileme/9-10

3. Âlemin yaratılması sebebinin beyânı/3-20

Muhammed Rûhunun yaratılmasının beyânı/12-16

Adem'in yaratılmasının ve Muhammed Nûrunun soyundan intikalinin açıklanması/16-18

Fasl/18-20

4. Peygamberin velâdeti/21-36

Peygamberin övülmesi/23-25

Mustafâ'nın doğumu sırasında meydana çıkan şeylerin beyânı/25-27

Kaside-i Meliha/27-32

Fasl/31-32

Fasl/33-35

Peygamberi övme/35-36

5. Peygamberin mucizelerinin beyânı/37-42

6. Peygamberin Mîrâcî hakkında/43-49

Peygamberin hicreti/49

7. Muhammed Mustafa'nın ba'zı vasıfları/50-60

Fasl/53-55

Nedâmet/56-57

Nasihât/58

Fasl/59-60

8. Peygamberin vefâtı hakkında/61-78

Muhammed Mustafâ'nın hastalığının beyânı/62-64

Peygamberin emri/64-68

Peygamberi övme/68-71

Peygamberin vefatının anlatılması/71-73

Peygamberin amcasının şüri/73-74

Fasl/74-78

9. Kitabın sonu hakkında /79-85

MEVLİD (Yeni ve değişik metin)/87-141

1. Münâcât/89-90

2. Yazana dua/91

*Herşeyden önce Peygamber Nûrunun
yaratılması/92-95*

Peygamber Nûrunun ntikalî teselsülü/94-95

3. Peygamberin doğumu/96-104

Merhaba/99-101

Fasl/102-104

Fasl/104

4. Peygamberlerin mucizeleri/105-107

5. Mi'râc/108-120

Refref'in belirmesi/115-119

Dua/119-120

7. Peygamberin ahlâkı/121-122

8. Peygamberin vefâtı/123-138

Fal/131-138

9. Kitabın sonu/139-141

SÖZLÜK/143-170

BİBLİYOGRAFYA/171-173

Ö N S Ö Z

Süleyman Çelebi tarafından yazılan ve asıl adı Vesilet-ün-Necât (Kurtuluş yolu vesilesi) olan Mevlid, Türk edebiyatının dinî konuda en beğenilen, en sevilen ve en çok okunan eseridir. Peygamberimiz Hz. Muhammed'e karşı duyulan derin sevgi ve saygının çok samimî, çok temiz ve çok güzel ifadesi olan bu müstesna eser, asırlar boyunca her mümin Türkün gönlünde engin heyecan meydana getirmiş, daima vecidle ve zevkle dinlenmiş ve okunmuştur. Edebiyatımızda hiç bir eser Süleyman Çelebi'nin bu şaheseri kadar millete mal olmuş değildir. Bugün de bu eşsiz ve ölmez esere karşı rağbet ve alâka hiç eksilmeden devam etmektedir. Bunun sebebi Mevlid'in Türk ruhunu da en iyi şekilde aks ettiren, her türlü mübalâğadan ve sunîlikten uzak sade, saf ve samimî bir duyguyla ve dille yazılmış olmasıdır. Türk halkı bunda, Hz. Peygambere duyduğu bağlılığın ve sevginin tam bir ifadesini bulmuştur.

Mevlid bu derece sevilip beğenildiği hâlde, onun yazarı hakkında etraflı bilgiye sahip olmadığımız gibi, kendisinin de tam ve doğru bir metni henüz ele geçirmiş değildir.

SÜLEYMAN ÇELEBİ

Süleyman Çelebi'nin hayatı hakkında fazla bir bilgidem mahrum bulunuyoruz. Eski kaynakların bu hususta verdikleri malûmat az ve umumiyetle karışık ve yanlışdır. Tezkire sahibi Latîfî, onu İvaz Paşa'nın oğlu ve şâir Atâî'nin büyük kardeşi olarak göstermektedir ki, arada zaman farkı bulunduğu için doğru değildir. Esasen bu husus, başka kaynaklarla teyid edilmemektedir. Gelibolu'lu Âli Künh-ül-Ahbâr'da, Süleyman Çelebi'nin ana tarafından Şeyh Mahmud'un torunu olduğunu kaydetmektedir. Sultan Osman'ın kayın babası Şeyh Ede-Bâlî-

nin oğlu olduğu ve Orhan Gazi ile silâh arkadaşlığı yaptığı rivayet edilen Şeyh Mahmud, ilim sahasında da kuâre'li bir kimse olduğu için Iznik medresesinde müderrislik vazifesinde bulunmuştur. Divan sahibi olmamakla beraber, şiirle de uğraşan Mahmud Paşa, Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa'nın Rumeli'ye geçişini tebrik etmek için yazdığı duâ-nâmede şu beyti söylemiştir:

Velâyet gösterüp halka suya seccâde salmışsın
Yakasın Rûmeli'nin dest-i takvâ ile almışsın.

Bazı kaynakların kaydettiğine göre, Mahmud Paşa'nın oğlu vezir Ahmed Paşa, Süleyman Çelebi'nin babasıdır. Fakat, bu husus kesin değildir, Süleyman Çelebi'nin babasının kim olduğu sarîh olarak bilinmemektedir.

Süleyman Çelebi'nin ne zaman doğduğu belli değildir. Mevlid'i 1409 - 1410 (h. 812) yılında yazdığı vakit, altmış altmış beş yaş civarında olduğu düşünülürse 1346 - 1351 (h. 747 - 752) yılları arasında doğduğu tahmin edilebilir. Bu yıllar Orhan Gazi'nin hükümdarlık devresine rastlamaktadır. (1326 - 1359).

Düzenli bir tahsil gördüğü ve zamanın ilimlerini iyice öğrendiği anlaşılan Süleyman Çelebi, Gelibolu'lu Âli ve Âşık Çelebi'nin eserlerindeki kayda göre, Yıldırım Bâyezid Hân'ın divan imamlığında bulunmuştur. Latîfî, Buharalı Şeyh Emir Sultan'a intisap ettiğini ve onun halifelerinden olduğunu bildirmektedir. Âşık Çelebi ayrıca, Süleyman Çelebi'nin Yıldırım Bâyezid zamanında tamamlanan (h. 802 - m. 1399 - 1400) Ulu Camiî imam tayin edildiğini kaydediyor.

Süleyman Çelebi'nin adındaki "Çelebi" kelimesi, kendisinin bilgin bir zat olması dolayısıyla kullanılmıştır. O devirde "Çelebi" lakabı şehzâdelere, mevlevî tarikatı büyüklerine ve bilgin, kâmil, fâzıl kimselere veriliyordu. Süleyman Çelebi için yakın zamanlarda Süleyman Dede de denmiştir. Bazı araştırmacılar onun mevlevî olduğunu söylüyor iseler de, bu hususta herhangi bir delil ve vesika mevcut değildir.

Süleyman Çelebi'nin ne zaman vefat ettiği de kesin olarak bilinmemektedir. Bursalı M. Tahir bunu, "râhat-ı ervâh" tamlamasının ebced hesabıyla karşılığı olan h. 825/m. 1422

olarak göstermektedir. Eski kaynaklarca teyid edilmemekle beraber, bu tarih doğru olarak kabul edilebilir.

Süleyman Çelebi'nin mezarı Bursa'da Çekirge yolu üzerinde Eski Kaplıca yakınında Yoğurtlu Baba zaviyesi önündeki sırt üzerindedir. Eski mezar yerinde son zamanlarda abide şeklinde güzel bir türbe yapılmıştır.

Evliya Çelebi Seyâhatnâmesi'nde Bursa'da Yıldırım Han Camii yakınında büyük bir mağara içerisinde cesedi gömülme-
yıp yüzlerce yıldanberi ter ü taze kalan ve ayrıca Eski Kaplıca civarında mezarı bulunan Sarmısakçı-zâde Süleyman Efendi'nin Mevlid manzumesini yazan Süleyman Çelebi olduğu yazılmakta ise de, doğru değildir. Evliya Çelebi Süleyman adını taşıyan bu iki şahsiyeti birbirine karıştırmıştır.

MEVLİD

Süleyman Çelebi'nin Vesilet-ün-Necât'ı Türkçede kendi nev'inde yazılan ilk eserdir. Daha sonra bu yolda bir hayli eser meydana getirilmiş ise de, hiç biri onunki kadar beğenilip sevilmemiş, şöhret kazanmamıştır.

Mevlid'in Arapçada mimli masdar, zaman ismi ve yer ismi olarak üç mânâsı vardır. Bu üç mânâ, yani "doğmak" "doğum zamanı" ve "doğum yeri" Türkçede de kullanılmıştır. Fakat, dilimizde mevlid denince umumiyetle Peygamberimiz Hz. Muhammed'in doğumu ve bunu anlatan eser anlaşılır. Bazı kimselerin mevlid kelimesini "mevlût" veya "mevlûd" şeklinde telâffuz etmeleri doğru değildir; çünkü mevlûd "yeni doğan" demektir.

Hazreti Peygamber'in hayatı, ahlâkı ve gazaları hakkın-
da başta İbnü Hişâm (ölm. m. 834) olmak üzere bir çok Arap müelliflerinin "Sîret" yahut "Siyer" adı verilen eseri bulunmakla beraber, mevlid'ler biraz değişik mahiyette kitaplardır. Mevlid tarzındaki eserlerde Nûr-u Muhammedî'nin yaratılışı, öbür peygamberlerden geçerek Hz. Muhammed'e gelişi, Hz. Peygamber'in doğumu, doğumundan önceki ve sonraki olağanüstü haller anlatılmaktadır. Adında Mevlid olan ilk eser hadis ve fıkıh bilgini, tarihçi Ebu'l-Cevzî (ölm. m. 1200) tarafından yazılmıştır. (Mevlid-ün-Nebî veya El-Arûs).

Mevlidler Hz. Peygamberin doğum günü dolayısıyla yapılan şenlik ve merasimlerde okunmak maksadıyla yazılmıştır. Tarih içinde İslâm âleminde ilk defa Mısır'da Fâtımîler devrinde (m. 910 - 1171) Hz. Peygamberin doğum gününü kutlamak için tören yapıldığı tesbit edilmektedir. Hz. Peygamber kendi zamanında böyle bir şenlik yaptırmadığı gibi, ondan sonra Dört Halife, Emevîler ve Abbasîler zamanında da bu şekilde merasimler yapılmamıştır. Fâtımîler devrinden günümüze mevlid konusunda herhangi bir eser gelmemiştir.

İslâm dünyasında çok parlak ve ihtişamlı şenliklerle resmî "mevlid törenleri" Erbil Atabeklerinden Muzafferüddin Gökboru (ölm. m. 1232 devrinde yapılmıştır. Salâhüddin-i Eyyûbî'nin eniştesi olan ve son derece dindar, hayırsever iyi bir devlet adamı olan Muzafferüddin Gökboru'nun çok büyük masraflarla tertip ettirdiği bu mevlid şenlikleri, derin akisler meydana getirmiş ve bir çok müelliflerce bütün müslüman ülkeler için bir başlangıç kabul edilmiştir. Bu devirde hadis bilgini İbnü Dihye (ölm. m. 1235) geniş şöhret kazanan Mevlid'ini yazmıştır. Kitâb-üt-Tenvîr fî mevlid-is-Sirâc-il-münîr (Parlak meşalenin doğumu hakkında aydınlatma kitabı) veya Et-Tenvîr fî mevlid-il-Beşîr ve'n-Nezîr (Korkutucu ve müjdeleyicinin doğumu hakkında aydınlatma) adını taşıyan ve ancak bir iki parçası bugüne gelen bu kitap, şöhreti dolayısıyla son zamanlara kadar mevlid konusunda ilk eser sayılmıştır.

Süleyman Çelebi'ye kadar daha bir çok arapça Mevlid yazılmıştır. Bunlar arasında Muhyiddîn-i Arabî (ölm. m. 1240). El-Bekrî (ölm. m. 1295) ve İbn-ül-Cezerî (ölm. m. 1350 - 1429) nin eserleri zikredilebilir. İran edebiyatında mevlid yazılmamıştır.

Mevlid'in yazılış sebebi:

Süleyman Çelebi Vesîlet-ün-Necât'ı Hz. Peygamberin diğer peygambertlerden üstün olduğunu isbat etmek üzere yazmıştır. Müellifin buna lüzûm görmesine Bursa'da bir vâizin Peygamberimizin öbür peygamberlerden farkı olmadığını ileri süren cahilce sözleri sebep olmuştur. Latîfî Tezkiresi'nde geniş şekilde anlatılan hâdise şudur:

Bursa'da bir vâiz camide va'z ettiği sırada "Biz onun (Allahın) peygamberlerinden hiç birini öbürlerinin arasından ayırmayız hepsine inanırız.." (Lâ nüferriku beyne ahadin min rüsülühi, Bakara Sûresi, 285) âyetini tefsir ederken, peygamberler arasında hiçbir fark olmadığını kendisinin bu âyet gereğince Hazreti Muhammed'i İsa Peygamberden üstün görmediğini söyler. Cemaat arasında bulunan Allahın Resûlünün gerçek âşık ve sadıklarından, bilgili ve dinî gayret sahibi bir Arap buna itiraz eder. Kuvvetli ve kesin deliller ortaya koyarak bu âyete verilen mânânın yanlış olduğunu söyler ve der ki: "Hey nâdan ve cahil, sen tefsir ilminde yayasın. Peygamberler arasında fark yoktur demekten murad, resullük ve nebilik bakımındandır. Yoksa mertebe ve fazilet bakımından değil. Eğer her bakımdan olsaydı. "O peygamberlerin kimini kimine üstün ettik" (Tilke'r - rüsülü faddalnâ ba'dehüm alâ ba'din, Bakara, 253) âyetinin mânası nasıl uygun düşerdi?"

Fakat, şehir halkı vâiz tarafını tutar. Bunun üzerine bu zat Arap vilâyetlerine, Halep ve Mısır'a giderek kendi görüşünün lehinde altı kere fetva getirirse de, vâiz sözünde ısrar eder. Ancak yedincisinde vâizi yenmek mümkün olur.

İşte Süleyman Çelebi, Mevlid'i bu hadise dolayısıyla yazmıştır. Vâizin sözlerinden müteessir olarak

Ölmeyüp İsâ göğe bulduğu yol
Ümmetinden olmak için idi ol

beytini "bedâhaten" söylemiş, buna Hz. Peygamberin öteki peygamberlere üstünlüğünü göstermek için hemen şu beyitleri eklemiştir:

Dahı hem Mûsâ elindeki asâ
Oldı anun izzetine ejdehâ

Çok temennî kıldılar Hak'dan bular
Kim Muhammed ümmetinden olalar

Gerçi kim bunlar dahı mürsel - durur
Lâkin Ahmed efdal ü ekmel - durur

Zira efdallığa ol elyak - durur
Anı eyle bilmeyen ahmak - durur

Büyük küçük herkes bu beyitleri pek çok beğendiği için Süleyman Çelebi, şevklenmiş ve tam bir Mevlid meydana getirmiştir.

Latîfî Tezkiresi'nde kaydedilen bu rivayetin gerçek olup olmadığı belli değildir. Hadise gerçek olmasa bile, Süleyman Çelebi'nin eserini, Hz. Peygamberin öbür peygamberlerden üstün olduğunu göstermek maksadıyla yazdığı muhakkaktır. Bütün eserde bu husus açık şekilde görülmektedir.

Süleyman Çelebi'nin Mevlid'i yazmasındaki ikinci gaye, ehl-i sünnet akidesini yıkmak isteyenlerin ve bâtinîlik propagandası yapanların tesirini azaltmak, hatta ortadan kaldırmaktır. Osmanlı imparatorluğunun zayıf sayılabilecek bir devrinde (Fetret'ten yeni çıktığı bir sırada) siyasi, fikri, dinî her türlü cereyanların kaynaştığı ve etrafı karıştırdığı bir zamanda Süleyman Çelebi, ehl-i sünnet tarafını tutmuş ve devletin yıkılmasını önlemekte yardımcı olmuştur.

Süleyman Çelebi, itikad meselelerinde ve diğer hususlarda hep ehl-i sünnet görüşünü ortaya koymuş ve eserinde baştan sona ehl-i sünnet akidesinin müdafaasını yapmıştır.

Mevlid'in adı, yazılış tarihi:

Eskiden beri ve bugün Mevlid olarak tanınan ve şöhret bulan eserin asıl adı Vesîlet-ün-Necât (Kurtuluş yolu, sebebi) dir. Müellif bunu kitabın sonunda şu beyitle açıklamaktadır.

İşbu kân-ı şehd ki şîrindür dadı
Bil Vesîlet-ün-Necât oldu adı.

Vesîlet-ün-Necât h. 812 / m. 1409 - 1410 yılında yazılmıştır. Bu hususta herhangi bir tereddüt yoktur. Eserin son bölümünde şu beyit bulunmaktadır:

Hem sekiz yüz on ikide târihi
Bursa'da oldu tamam bu iy ahi

Mevlid yazıldığı vakit, Süleyman Çelebi muhtemelen Uluca-mi'de imamlık yapıyordu.

Mevlid'in şekli, vezni:

Arapça mensur bir dua ile başlayan Mevlid, mesnevi şeklinde yazılmıştır. Yalnız doğum bölümünün ikinci faslının son kısmı ve üçüncü faslı kaside şeklindedir. Ayrıca doğum bölümünün sonuna 10 beyitlik bir medhiye eklenmiştir.

Mevlid'in vezni remel bahrinden "Fâilâtün fâilâtün fâilün" dür. Medhiyenin vezni "Mef'ûlü fâilâtü mesfâilü fâilün"dür. Süleyman Çelebi aruz veznini devrine göre oldukça başarılı kullanmıştır. Bununla beraber türkçe kelimelerde kısa vokalleri uzatmayı (imâle'yi) ve arapça, farsça kelimelerde uzun vokalleri kısa okumağı (zihâf'ı) önleyememiştir.

Dili, Üslûbu:

Mevlid XV. asır Eski Anadolu Türkçesiyle yazılmıştır. Devrinin telaffuz ve gramer hususiyetlerini taşımaktadır. Bu gün gerek Mevlid okunurken, gerek eserin basma nüshalarında bu hususiyetlere çok defa uyulmamakta, ya değiştirilmekte veya yanlış söylenmektedir.

Süleyman Çelebi açık, sade bir dil kullanmıştır. Çağdaşlarının eserlerine göre, arapça, farsça kelimelere ve hususiyle tamlamalara daha az yer vermiştir. Bu, eserin halk için, geniş kütle için yazılmasından ileri gelmiştir.

Süleyman Çelebi'nin üslûbu da sade ve külfetsizdir. Süse, yapmacığa kapılmadan, mübalâğaya düşmeden samimiyetle duygu, heyecan ve düşüncelerini anlatmıştır. Mevlid'in yüz yıllar boyunca bu kadar beğenilip sevilmesi, dil ve anlatışındaki bu açıklık, samimîlik ve sadelikten ileri gelmiştir.

Mevlid'in bölümleri:

Vesîlet-ün-Necât dokuz bölümden meydana gelmiştir. "Bahir" de denilen bu bölümler şunlardır: Münâcât, yazar için dua ve kitaptan dolayı özür dileme, Âlemin yaratılması sebebi — Muhammed Ruhunun yaratılması — Muhammed nurunun intikali, Velâdet, Peygamberin mucizeleri, Mi'rac, Peygamberin vasıfları, Peygamberin vefatı, Kitabın sonu. Her bölüm kendi arasında ayrıca fasıllara ayrılmıştır.

Elimizdeki mevlid nüshalarında bu bölümlerin hepsi mevcut değildir. Münâcât ve dua dışında sadece velâdeti ihtiva eden nüshalar bulunduğu gibi, velâdet ile beraber mi'racı da içine alan nüshalar vardır. Basma nüshalarda ise, umumiyetle vefat bölümü bulunmamaktadır. Bu, Mevlid merasimlerinde vefat bahrinin okunmamasından ileri gelmiş olmalıdır.

Eserin bazı bölümlerinin çıkartılması suretiyle kısaltılması yanında, bir de bazı fasılların okunmaması veya bölüm ve fasıllardan bazı beyitlerin dışarda bırakılması şeklinde yapılmış seçme mahiyetinde ihtisarlar da görülmektedir. Bunun aksi de vâki olmuştur, yani bölüm ve fasıllara beyitler de eklenmiştir. Bu meseleye mevlid metinlerinin durumunu belirtirken tekrar dokunacağız.

Bazı Mevlid nüshalarında ise, eserin sonuna vefât-ı veya ahvâl-i Fâtıma, Hikâyet-i Cemel (Deve Hikâyesi), Ukâşe hikâyesi, Geyik Hikâyesi gibi çeşitli hikâyeler eklenmiştir. Bazen "kitabın sonu" bölümünden de önceye alınmasına rağmen bu hikâyelerin Süleyman Çelebi'nin eseri ile bir ilgisi yoktur.

Mevlid merasimlerinde bölümler arasında Kur'an, ilâhi, naat veya dua okunduğu mâlumdur. Bazı basma Mevlid nüshalarına bu dua ve medhiyeler de konmuştur.

Kısaltma ve ilâveler dolayısıyla Mevlid'in çeşitli hacimlerde metinleri tesbit edilebilmektedir. Bunlar arasında 10 - 15 sayfadan 100 sayfaya kadar olanları dikkati çekmektedir. Böylece 100 - 125 beyitlik Mevlid nüshası yanında 1000 beyitlik nüshalar da yer almaktadır. Basmalarda da metin 150 - 400 beyit arasında değişmektedir. Asıl Mevlid metni bunların hiç birisinin hacminde değildir. 730 beyit kadardır.

Mevlid'in müellif elinden çıkmış veya müellif zamanına yakın bir yazma nüshası elde bulunmadığı için, eserin hacminde böyle bir değişiklik olmuş ve bu durum ortaya çıkmıştır.

Mevlid'e ilâve edilen beyit ve fasıllar içerisinde onunla kaynaşmış ve halkın benimsemiş olduğu parçalar da vardır. Velâdet bölümündeki "Merhabâ" faslı böyle bir parçadır. Son zamanlarda yapılan araştırmalar "Merhabâ" faslının Süleyman Çelebi'ye ait olmadığını ve esere sonradan ilâve edildiğini meydana koymuştur.

“Merhabâ” Faslı:

Mevlid üzerinde kırk yıla yaklaşan bir zamandan beri yapılan ilmî araştırmalar, eserin bugün söylenene göre bir hayli değişik eski bir şekli olduğunu ve bunun içinde Velâdet bahrinde “Kaside-i Melîha” başlıklı bir fasıl bulunduğunu ve orada “Merhabâ” kısmının yer almadığını göstermiştir. İlk zamanlarda bunun kime ait olduğu noktası üzerinde durulmamıştır. Ahmet Aymutlu, 1946 yılında hazırladığı mezuniyet tezinde, Merhabâ kısmının başka bir şaire ait bir Mevlid içinde bulunduğunu ilk defa işaret etmiştir. Daha sonraki araştırmacılar bu şairin adının Ahmed olduğunu tesbit etmişlerdir.

Gerçekten de Süleyman Çelebi'den 61 yıl sonra eserini yazmış olan ve bugün dört yazma nüshası elimizde bulunan Ahmed'in Mevlid'inde bir “Merhabâ” faslı bulunmaktadır. Nüshasına göre 8 - 11 beyit olan bu fasıl, Süleyman Çelebi'ninkinin tamamıyla aynı değildir. 9 - 10 beyit kadar olan Süleyman Çelebi'nin Mevlid'indeki “Merhabâ” faslının şu beyitleri Ahmed'in eserinde yoktur:

Merhabâ iy âli sultân merhabâ
Merhabâ iy kân-ı irfân merhabâ

Merhabâ iy sırr-ı Fürkân merhabâ
Merhabâ iy derde dermân merhabâ

Merhabâ iy kurret-ül-ayn-i Halîl
Merhabâ iy hâs-ı mahbûb-ı Celîl

Ayrıca Mevlid'in sahîh ve asıl nüshaları kabul edilen yazmaların ikisinde (biri h. 993 te istinsah edilmiştir), “Kaside-i Melîha” içinde de 6 beyitlik bir “Merhabâ” kısmının bulunması, Süleyman Çelebi'nin de böyle bir “Merhabâ” beyitleri yazdığını, bunun sonradan Ahmed tarafından genişletildiğini ve daha sonra Mevlid'in yeni şekline bunların aynen alındığını akla getirmektedir. Ahmed'in Süleyman Çelebi'den çok sonra Mevlid'ini yazması ve eserde yer yer Süleyman Çelebi'den alınmış beyitlerin görülmesi, bu ihtimali kuvvetlendiren delillerdir. Bu görüşümüz, Merhabâ faslını çok seven

ve bunun başka bir şaire ait olmasına gönlü razı olmayan halkımızın temayülüne de uygun düşecektir sanıyorum.

Mevlid'in kaynakları:

Süleyman Çelebi, eserini yazarken belli başlı siyer kitaplarını, bu arada İbnü Hişâm ile Ebu'l-Hasan Bekrî'nin eserlerini ve bunlardan biribirini tamamlar şekilde seçmeler yaparak Türkçeye çeviren Erzurum'lu Mustafa Darîr'in mensur Siyer'ini (1378 - 1388 arasında yazılmıştır) mutlaka görmüş olmalıdır.

Süleyman Çelebi üzerinde Darîr'in kuvvetli tesiri olmuştur. Süleyman Çelebi konu bakımından ondan çok faydalandığı gibi, Siyer'de bulunan ve velâdeti anlatan kasîde şeklindeki manzumeye "Kasîde-i Melihâ" adıyla bir nazire yazmıştır.

Süleyman Çelebi'nin üzerinde Âşık Paşa'nın da tesirleri görülür. Araştırmacılar, Mevlid'deki bazı beyitlerin Garîbnâme'deki bazı beyitlere çok benzediğini ortaya koymuşlardır. Fakat bunların sayısı fazla değildir.

Süleyman Çelebi'nin bazı eserlerden faydalanması, Âşık Paşa'nın beyitlerine benzer beyitler söylemesi ve hususiyle Darîr'in bir kasidesine nazire meydana getirmiş olması, onun eserinin değerini azaltmaz. Başka milletlerin edebiyatında olduğu gibi, bizim eski edebiyatımızda da benzer eserler yazmak âdet idi. Aynı konu, hatta aynı vezin ve şekillerle muhtelif kimseler tarafından işlenebiliyordu. Mühim olan ifade ediş, yani söyleyiş ve anlatıştaki, duygulardaki orijinallik idi.

Süleyman Çelebi faydalandığı ve tesirinde kaldığı kimselerin çok üstüne çıkmış bir sanatkârdır. Öbürlerinin eserleri çoktan unutulduğu, daha sonra yazılanlar da bugün yaşamadığı halde, Mevlid'in hâlâ ellerden ve dillerden düşmeyişi onun bir şaheser olduğunu isbat etmektedir.

Süleyman Çelebi'nin tesiri ve şöhreti:

Süleyman Çelebi'nin kendisinden sonra mevlid yazan şairler üzerinde büyük ölçüde tesirleri olmuştur. Mevlid yazan her şair, mutlaka onun tesirinde kalmış, eserini onunkinden ilham alarak, onunkine benzeterek vücuda getirmiştir. Bu eser-

lerin hiç biri Vesîlet-ün-Necât'a bir nazire olmaktan ileri gidememiştir.

Türk şairleri içerisinde pek çok kimse mevlid yazmıştır. Latifi Tezkiresi'nde daha XVI. asırda bunun yüz kadar olduğu kaydedilmiştir. Daha sonra da mevlid yazılmış olmakla beraber, bugün elde bulunan mevlidlerin sayısı otuz civarındadır. (Bu konuda değerli bir doktora tezi hazırlamış olan Neclâ Pekoç, mevlidlerin sayısını yirmi dokuz olarak göstermiştir. Daha sonra bulunan bir kaç eser de ilâve edince sayı otuzun üstüne çıkmaktadır).

Mevlid yazan şairler arasında, XV. asrın ikinci yarısında yaşamış Hamdi (Akşemsüddin oğlu Hamdullah) istisna edilirse, birinci dereceye yakın ve şöhretli bir kimse bulunmamaktadır. Büyük şairler, Süleyman Çelebi'nin eserine duydukları saygı ve takdir duygularından olsa gerek, bu vadiide eser vermemişlerdir.

Süleyman Çelebi ve Mevlid'i, bütün Türk illerine yayılan ve yüzyıllar boyunca hiç eksilmeyen bir üne kavuşmuştur. Bugün de bu şöhret ve bu itibar devam etmektedir.

Süleyman Çelebi'nin Mevlid'i başka dillere de çevrilmiştir. Eserin Arapça, Arnavutça, Boşnakça, Rumca, Çerkesçe, ve İngilizce (manzum, F. Lyman MacCallum tarafından) tercümeleri bulunmaktadır. Ayrıca Süleyman Çelebi'nin tesiriyle bir Kürtçe Mevlid de yazılmıştır.

Süleyman Çelebi'nin Mevlid'i kitaptan kıraat edilmek suretiyle değil, güzel sesli hâfızların makamla okumalarıyla halk ruhunda yer tutmuş ve geniş kütleler arasına yayılmıştır.

Mevlid Merasimleri:

Aslında Hz. Peygamberin doğum yıldönümünü kutlamak için yazılan Mevlid, çeşitli vesilelerle okutulmuştur. Başta Hz. Peygamberin doğum yıldönümü, Kadir, Mi'râc, Regaib, ve Berat geceleri olmak üzere şehitlerin ve din büyüklerinin ruhlarını tâziz, ölüm, doğum, evlenme, hac farızasını eda etme, ev sahibi olma, bir memuriyete tayin, adaklar mevlid okutulması için sebep teşkil etmektedir. Bazı müesseselerin kuruluşu veya açılışı dolayısıyla da mevlid okutulmaktadır.

“Kandil gecesi” denilen mübarek geceler dolayısıyla okutulan mevlidler kendi tarihlerinde (belli zamanlarda), ölüm vesileleriyle okutulan mevlidler ise yıl dönümlerine veya cuma günlerine rastlatılır. Vefat sebebiyle okutulacak mevlid için, ya ölünün toprağa verildiği gece veya kırkinci yahut elli ikinci gece seçilir. Doğumlarda umumiyetle doğumun haftası tercih edilir.

Mevlid (Hz. Peygamberin doğumu), Regaib, Mi'râc, Berât, ve Kadir geceleri sebebiyle ve bazı büyüklerin ruhunu tâziz maksadıyla yapılan mevlid merâsimleri umumîdir, bütün halka şâmindir. Bunun dışındakiler hususî mahiyettedir; fertlere, ailelere ve küçük bir çevreye mahsustur.

Hz. Peygamberin doğum yıl dönümü dolayısıyla mevlid okutulması ve şenlikler tertip edilmesi bir ara bazı ülkelerde resmî bir hüviyet kazanmıştı. Bugün de Mısır'da ve Mağrip memleketlerinde Hz. Peygamber'in doğum günü resmî bir bayram olarak kutlanmaktadır. Bizde de 1910 yıllarında Hz. Muhammed'in doğum günü, dinî ve milli bir gün olarak resmi bir bayram haline gelmişti. Daha önce Sultan II. Mahmud zamanında Mekke'de resmen mevlid töreni tertib ediliyordu. Bugün Mevlid gecesi ve öbür mübarek gecelerde memleket ölçüsünde mevlid merasimleri olmakla beraber, resmî mahiyette herhangi bir tören yapılmamaktadır.

Mevlid'in Okunuşu:

Mevlid hususî şekilde ve bazı âdetlere uyularak okunmaktadır. Mevlid toplantılarında (cemiyetlerinde) önce Kur'an-ı Kerîm kıraat edilir. Sonra Mevlid bahirleri sıra ile ve muayyen musiki makamlarına uygun şekilde okunur. Her bahirden sonra Kur'an-ı Kerîm tilâvet edilir. Bazı bahirler arasında ilâhî ve kasidelere de yer verilir. Mevlid'in vefat bölümü okunmaz.

Mevlid toplantısında şerbet veya şeker dağıtılması ve gül suyu serpilmesi âdettir. Anadolu'nun bazı yerlerinde helva, kuru üzüm ve çörek cinsinden bazı şeyler de dağıtılmaktadır.

Mevlid okunurken “Velâdet” bahrinde Peygamberimizin doğduğunu bildiren beyit okunurken ayağa kalkılır ve ara

duası yapılır. Mevlid'in sonunda da asıl dua yapılarak Cenâb-ı Hakk'ın mağfiretine sığınılır, fâtiha okunarak merasim sona erdirilir.

Mevlid'in değeri:

Dinî edebiyatımızın en tanınmış, en sevilen ve şöhreti hiç bir zaman eksilmeyen eseri Mevlid'dir. Onun kadar beğenilmiş ve okunmuş başka bir eser yoktur. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, dilinin açık, sade, külfetsiz oluşu, bu hususta büyük rol oynamıştır. Üslûbundaki ve anlatışındaki samimîlik, yapmacıktan uzak oluş eserin tesirini ve başarısını arttırmıştır.

Mevlid dil ve üslûp bakımından olduğu kadar edebî yönünden de yüksek değer taşımaktadır. Eserin mükemmel bir yapısı ve kuruluşu vardır. Her bölüm konuya uygun bir girişle başlamakta ve güzel bir şekilde işlenmektedir. Bölümler arasında tam bir insicam mevcuttur. Mübalâğadan kaçınıldığı gibi, söz de lüzumsuz yere uzatılmamıştır. Edebî sanatlardan Türk halk edebiyatında çok kullanılan "cinas" a fazla yer verilmiştir.

Mevlid yalnız halk tabakaları arasında değil, aydın zümrelerde de hayranlık uyandırmıştır. Bütün milletin takdirini, saygı ve itibarını kazanan nâdir eserlerdendir.

Tezkire sahibi Lâtîfî, Mevlid için şunları söylemektedir:

"Bu fakîr ü hakîr dahi yüz aded efdali mevlid kitabı gördüm. Ve fakat iltifatla her birini gözden geçürdüm. Her birinde bu sûz u hâleti ve bu şevk ü harâreti görmedüm. Ve hem bu mertebede birisi makbûl ve meşhûr olmadı ve beyn-en-nâs biri itibar ü iştihâr bulmadı."

Gelibolu'lu Âli ise Kühn-ül-Ahbâr'da şöyle demektedir: "Nice mevlid-ün-Nebiyy-i manzûm dahi var iken birisi ne ele alınur ve ne kimsenün gözine dokunur. Cûyâ ki, ta'lim-i Rûh-i Kudsî ile söylenmişdür."

Ziya Paşa ise, hayranlığını şöyle ifade etmektedir:

Dört yüz seneden beri efâzıl
Bir söz demedi ana mûmâsıl

Bilmem ne sühandır ol sühanlar
Âşüfte olur hep işitenler

Mehmed Âkif'in bu konudaki görüşü şudur:

Yetişilmez ki: Süleyman Dede yükseklerde.

Mevlid Metinleri:

Mevlid'in, ilim çevresince "asıl metin" olarak kabul edilen eski şekli ile, bugün okunan şekli arasında bir hayli fark vardır. Bugün okunan Mevlid, öbürünün yarısı kadar, hattâ daha kısadır. Her bölümde giriş mahiyetinde olan kısım çıkarıldığı gibi, umumiyetle bölümler ihtisar edilmiştir. Buna karşılık, başka müelliflere ait mevlidlerden bugün okunan metne yer yer bazı beyitler alınmış bulunmaktadır. Bu şekliyle bugünkü Mevlid, kısaltılmış ve karma bir metin durumundadır.

Mevlid metinleri arasında fark bulunması bugünün meselesi değildir. En eski nüshalar arasında da fark vardır. Daha açık ve kesin olarak söylemek gerekirse Mevlid'in eskiden beri iki ayrı "version"u bulunmaktadır. Mevlid'in bu iki değişik metni arasındaki ayrılık ve değişiklik "Velâdet" bölümünden itibaren başlamaktadır, daha önceki bölümlerde bir fark yoktur. "Velâdet" bölümünün ikinci faslının sonunda asıl metinde bir kaside bulunmakta, değişik metinde ise, doğum yine mesnevi şeklindeki bir fasılla anlatılmakta ve bu arada "Merhabâ" faslı yer almaktadır. Daha sonra gelen "Mucizeler", "Mi'râc", "Peygamberin bazı vasıfları" ve "Vefat" bölümlerinde asıl metin ile öteki metin, arada bazı beyitler aynı olmakla beraber, tamamiyle başka denecek şekilde değişiktir. "Türkçe Mevlid Metinleri" üzerinde doktora yapmış olan Neclâ Pekolcay, Mevlid'in değişik metninde bulunan bazı beyitlerin Sinanoğlu, Ebü'l-hayr, Şâhidî, Muhibbî ve Şehidî gibi şahısların yazdıkları mevlidlerde de mevcut olduğunu göstermiştir. Mamafih, bu eserlerde Mevlid'in asıl metninden alınmış beyitler de görülmektedir. Bu durum Süleyman Çelebi'nin eserinden öbür mevlidlere aktarmalar yapıldığını ortaya koyduğu gibi, Mevlid'in değişik metnine başka müelliflerin yeni mevlidlerinden beğenilen beyitler alındığını da meydana çıkarmaktadır. Bugün okunulan Mevlid, Süleyman Çelebi'nin eserinin asıl metni değil, değişik metnin kı-

salınmış şeklidir. Bu metin eski ve yeni harflerle müteaddit defa basılmıştır.

Mevlid neşirleri:

Mevlid'in asıl metni ilmî esaslara uygun olarak sırasıyla Ahmet Aymutlu, Neclâ Pekolcay ve Ahmet Ateş tarafından hazırlanmış ve birincisi ile üçüncüsü kitap halinde yayımlanmıştır. Bu neşirler himmet ve gayret mahsulü olmakla beraber, eserin tam ve mükemmel bir metni ortaya çıkarılmış değildir. Nusha farklarının tenkidi yapılırken yanlışlığa düşüldüğü gibi, bazı beyitlerin metne alınıp alınmamasında da isabetli hareket edilmemiştir. Bu neşirlerde eserin bölümleri de kesin ve açık olarak belirtilememiştir. Bazısında her başlık ayrı bir bölüm gibi telâkki edilip numaralanmıştır. Bu metinlerde, Eski Anadolu Türkçesi hususiyetlerine de tam olarak uyulamamış, yer yer kelimeler yanlış telâffuzla tesbit edilmiştir. Bazen kelimelerin mânayı bozacak şekilde yanlış okunduğu da görülmektedir. Meselâ "Gaflet uykusuna talup uy'madı" mısraındaki talup kelimesi "tâlib olmadı" şeklinde tesbit edilmiştir. "Çünkü tekbîr itdi vü el bağladı. / Döymedi çözdü elini ağladı" beytindeki "dayanamadı, tahammül edemedi" mânasına gelen "döymedi" kelimesi "duymadı", "tuymadı" ve "dutmadı" şekillerinde okunmuştur. "Hâtırum şimdi igen hoş oldu hoş" mısraında "pek, çok, ziyade" demek olan "igen" kelimesi "iken" şeklinde yazılmıştır. Yanlış okumağa başka bir örnek de "İşbudur hâli cihânun bilünüz. / Ger sizün var ise akl u bilünüz" beytindeki ikinci bilünüz kelimesidir, bu "bilgünüz" olarak okunmuştur. "İşbu hân-ı şehd ki şirindür dadı / Bil Vesilet-ün-Necât oldu adı" beytindeki "tadı" demek olan "dadı" mânayı alt üst edecek şekilde "didi" olarak okunmuştur. Çağırma edatı "iy" bu neşirlerin bazısında "ey" bazısında "i" olarak tesbit edilmiştir. Halbuki ekin vezne göre "iy" ve "i" olmak üzere iki şekli bulunmaktadır. Bu mahiyetteki yanlışların sayısı az değildir. Bu neşirlerde ayrıca bugünkü metin ile bir ilgi de kurulmamıştır.

Bütün bunlar Mevlid metninin yeni bir neşrinin hazırlanmasını gerektirmekteydi. Daha önce yapılan neşirlerden de faydalanmak ve tekrar birçok yazmalar görmek suretiyle,

eskiden beri üzerinde çalıştığımız Mevlid'in "Bin Temel Eser" yayınlarında aranılan şart ve vasıflara uygun yeni bir metnini hazırladık. Böylece en sahih bir nüsha meydana getirdiğimizi sanıyoruz. Önce Mevlid'in asıl metnini verdik. Sonra değişik olan ikinci metnini de vermeği uygun gördük. Yalnız, "Velâdet" bölümüne kadar iki metin aynı olduğu için, ikinci metnin bugün okunan muhtasar şeklini aldık. "Mi'râc" bölümünde de buna uyduk. Daha sonraki bölümleri değişik metnin en eski yazma nüshasından nakl ettik. Bu suretle Mevlid'in eski ve asıl metni ile bugün yaşayan ikinci ve yeni şekli arasında bir irtibat ve münasebet kurulmuş oldu.

Bizim hazırladığımız metin, ilmi bir neşir değil, fakat ilme dayanan bir neşirdir. Nüsha farklarını ve tenkidleri göstermeği gerekli bulmadık. Eserde geçen âyet ve hadisler ile tamlamalar sayfa altlarına, açıklamalı sözlük kitabın sonuna kondu.

Bu neşirle Mevlid'in şimdilik mümkün olan en sahih bir metnini vermiş bulunuyoruz. Süleyman Çelebi eseri için

Dahi her kime k'irişe bu kitâb
Kılmaya bize hatâsıyçün itâb

Şâiri gibi bunun eksüğü çok
Olmaya bir beyti kim eksüğü yok

demişti. Biz de büyük şairin tevazu ile söylediği bu sözleri, kendi çalışmamız için bir gerçek olarak tekrarlıyoruz. Mevlid'in yazılışının 560. yıldönümünde, müellifinin aziz hatırasını, bütün milletin duygularına tercüman olduğumuza inanarak, saygı ve minnetle anarız..

Fatih, Mayıs 1970

Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş

VESİLET-ÜN-NECÂT

(Eski ve asıl metin)

Mevlid'in "eski ve asıl metni" şu nüshalara dayanılarak hazırlanmıştır:

Yazmalar:

1. Ayasofya Kütüphanesi, 3485, istinsah tarihi h. 916.
2. Fatih Ktp., 5430/1. ist. tar. h. 967.
3. Nuruosmaniye Ktp., 3902, ist. tar. h. 981.
4. Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. - Emanet Hazinesi 1611, ist. tar. h. 993.
5. Millet Ktp., manzum 1357, ferağ kaydı h. 1000.
6. Süleymaniye Ktp., bağışlar 111 (Selimağa Ktp., yeniler 1632), ist. tar. h. 1131.

Tenkidli Metinler:

1. Ahmed Aymutlu, **Süleyman Çelebi ve Mevlid-i Şerif**, İstanbul 1958 (Daha önce mezuniyet tezi olarak 1946).
2. Neclâ Pekolcay, **Türkçe Mevlid Metinleri II: Süleyman Çelebi Mevlidi metni**, doktora tezi, ist. 1950.
3. Ahmet Ateş, **Süleyman Çelebi - Vesiletü'n-necât**, Ankara 1954.

Not:

Metin verilirken şu esaslara uyulmuştur:

1. Başlıklar arapça olduğu hâlde, tarafımızdan Türkçeye çevrilmiştir; arapçaları gösterilmemiştir.

2. Beyitler arasında geçen âyet ve hadisler türkçeye çevrilerek alınmış, arapça asılları sayfa altına not olarak konmuştur.

3. Aruz vezni gereğince ses düşmesini göstermek ve iki kelimenin bir arada olunacağını belirtmek üzere araya kavis işareti konmuştur.

4. Birleşik isim ve sıfatlarda, kelimeler arasına çizgi konmuştur.

5. Arapça ramlamalarda harfi tarif, kelimeler daha açık olarak görünsün diye, iki çizgi arasına alınmıştır.

BU, PEYGAMBERİN - ONA SELÂM OLSUN - MEVLİD KİTABIDIR

D U A¹

Bismillâhi'r - Rahmânî'r - Rahîm

Muhammed'i bütün varlığın sebebi, bütün yaratılmışların en şereflişi, bütün doğmuş olanların en azizi yapan, en büyük şefaate ve şfaat havuzu ile onu peygamberlerden üstün kılan. ve şanını yükseltmek ve hasetçi şeytanın burnunu yere sürtmek için adını kendi adı ile yanyana getiren Allah'a hamdlar olsun. Muhammed, Allah katında sevilir, istenilir ve öğülür. Rahman olan Allah'ın melekleri onun için ensâr yardımcı ve askerlerdir. Ağaç, toprak ve kayalar ona söz söylemiştir. Onu sevenler dünyada ve âhi-rette makbûldür ve sevilir, ona düşman olan Allah kapısından kovulur ve geri çevrilir. Bizi, antlarını yerine getiren Muhammed'in ümmeti yaptığı için Allah'a hamd ederiz.

Tek, ortaksız ve benzersiz olup, zatı uzatılmış olan zamandan ve hudutlandırılmış mühletten mukaddes ve münezzeh olan Allah'tan başka bir ilâh bulunmadığına şehadet ederim. O, bir ve herkesin kendisine muhtaç olduğu, tapıp yöneldiği Allah'tır. O, değerli, bağışlayıcı ve kullarını sevicidir.

¹ Bu metin aslında Arapça'dır, Türkçe'ye çevrilmiştir.

İyi ahlâk ve cömertlik meziyetlerini ortaya çıkaran, vâd edilmiş kıyamet gününde, her tarafta şefâati kabul edilir bir şefâatçi olan Muhammed'in Allah'ın kulu, elçisi, sevgilisi ve dostu olduğuna şehadet ederim. Allah ona ve bütün mes'utlardan daha saadetli olan ailesi ve ashâbına, haşır ve ebediyyet makamlarının belli olması gününe kadar, devamlı olarak çok çok selât ve selâm etsin.

MÜNACÂT

Allah adın zikr idelüm evvelâ
Vâcib oldur cümle işde her kula

Allah adın her kim ol evvel ana
Her işi âsân ide Allâh ana

Allah adı olsa her işün öni
Hergiz ebter olmaya anun sonı

Peygamber a. s. buyurdu: *"Allah adı ile başlamamış olan her ehemmiyetli iş güdük ve neticesiz kalır²."*

Her nefesde Allah adın di müdam
Allah adıyla olur her iş tamâm

² Kâle'n-Nebiyyü aleyhî's-selâm: "Küllü emrin zi-bâlin lem yübde' bi'smillâhi fehüve ebter." (Şüpheli hadislerdendir.)

5 Bir gez Allah dise ısk ile lisân
Dökülür cümle güneh misl-i hazân³

İsm-i pâkin⁴ pâk olur zikr eyleyen
Her murâda irişür Allah diyen

İşk ile gel imdi Allah eydelüm
Derd ile göz yaşı'la âh idelüm

Ola kim rahmet kıla ol pâdişâh
Ol Kerîm ü ol Rahîm ü ol İlâh

Âlim ü Al'âm ü Gaffâr-üz-zünûb⁵
Sâni u Tevvâb ü Settâr-ül-uyûb⁶

10 Dâim ü Deyyân ü Muhsî vü Şekûr
Vâhib-ül-ihsân⁷ Ganî Fettâh-ı nûr⁸

Sâdık-ul-kavl⁹ ü Azîm ü Zü'l-celâl
Kâsim-ür-rızk¹⁰ u Mukîm ü Lâyezâl

³ Misl-i hazân: sonbahar (yaprağı) gibi

⁴ İsm-i pâk: temiz ad

⁵ Gaffâr-üz-zünûb: günahları bağışlayan, aff eden (Allah)

⁶ Settâr-ül-uyûb: ayıpları, kusurları örten, gizleyen (Allah)

⁷ Vâhib-ül-ihsân: ihsan veren, bağışlayan (Allah)

⁸ Fettâh-ı nûr: nur veren, kullarının kapalı işlerini nûr ile açan, nurlandıran.

⁹ Sâdık-ul-kavl: doğru sözlü

¹⁰ Kâsim-ür-rızk: rızk dağıtan, rızkları bölen.

Kādir ü Kahhâr u Kayyûm u Kadîr
Fâtir ü Hallâk u Rezzâk u Habîr

Bârr ü Bâri' ü Berr ü hem Bedî'
Dârr ü Nâfi' ü Basîr ü hem Semî'

Hayy ü Hannân ü Hakem Hakk u Hakîm
Hâfız u Hâzır Habîb ü hem Halîm

15 Mü'min ü Muhsin Muîn ü Müsteân
Mâlik ü Mennân ü Sultân-i cihân¹¹

Câmi ü Cebbâr ü Mübdi' ü Mu'id
Vâris ü Vehhâb ü Rezzâk u Mecîd

Hâdi vü Sübhân ü Rahmân-ür-Rahîm¹²
Mâni' u Mu'tî Kaviyy ü hem Kadîm

Hâfid ü Râfi' Celîl ü hem Cemî'
Kâbiz u Bâsit Vekîl ü hem Kefîl

Evvel ü Âhir Aliyy ü hem Alîm
Zâhir u Bâtın Metîn ü hem Mukîm

20 Vâhid ü Vâcid Vedûd u hem Gafûr
Vâlî vü Mâcid Veliyy ü hem Şekûr

¹¹ Sultân-ı cihân: cihanın, varlıkların hükümdarı, padişahı.

¹² Rahmân-ür-Rahîm: merhamet eden, acıyan, esirgeyen, koruyan, yarlıgayan (Allah)

Hâlik u Rezzāk Musavvir hem Hamîd
Vâsi' u Burhân Reşîd ü hem Şehîd

Bâis ü Muhyî Mümît ü Nâşir ol
Mun'im u Muğnî vü Nâzır Nâsır ol

Hem Mu'izz ü hem Müzill ü hem Raûf
Âdil ü Muksit Mukît u hem Atûf

Ol-durur Allâhü Kuddus-üs-selâm¹³
Rabb-i Bâkî¹⁴ lâ-yemûtü lâ-yenâm

25 Ol-durur hem pâdişâh-i bî-zevâl¹⁵
Bî-şebîh ü bî-nazîr ü bî-misâl

Birdür ol birliğine şek yok-durur
Gerçi yanlış söyleyenler çok-durur

Varı yok yoğı var iden ol-durur
Dünyada her olanı ol oldurur

Cümle âlem yoğ iken ol var idi
Yaradılmışdan ganî cebbâr idi

¹³ Kuddus-üs-selâm: gelip geçici (fâni) olmayan, pek mukaddes ve mübârek (Allah)

¹⁴ Rabb-i Bâkî: yok olmayan, daimî, ebedî olan; kâinatın sahibi, efendisi; mahlûkları besleyen, terbiye eden (Allah)

¹⁵ Pâdişâh-ı bî-zevâl: sona ermesi, yok olması, mahv olması bulunmayan; fâni ve geçici olmayan sultan, hükümdar (Allah)

Var iken ol yoğ idi ins ü melek
Arş u ferş ü ay güneş hem nüh felek

30 Sun' ile bunları ol var eyledi
Birliğine cümle ikrâr eyledi

Kudretin izhâr idüp hem ol Celîl
Birliğine bunları kıldı delîl

Bâri ne hâcet kılavuz sözi çok
Birdür ol kim andan artuk Tanrı yok

Haşre dek ger dinilürse bu kelâm
Nice haşr ola bu olmaya tamam

Ger dilersiz bulasız oddan necât
Işk ile derd ile eydün es-salât

**ESERİ NAZM EDEN İÇİN DUA İSTEME VE KİTAPTAN
DOLAYI ÖZÜR DİLEME**

35 İy azizler üşde başlaruz söze
Bir vasiyyet kıluruz illâ size

Ol vasiyyet kim direm her kim tuta
Misk gibi kokusu canlarda tüte

Hak Teâlâ rahmet eyleye ana
Kim beni ol bir duâ ile ana

Her ki diler bu duâda bulına
Fâtiha ihsân ide ben kulına

Allah ana dâimâ lutf işleye
Kim sevâbın okıyup bağışlaya

40 Ol kişi dünyadan îmânla göçe
Kim bana bundan duâ kılup geçe

Dahı her kime ki ire bu Kitâb
Kılmaya bize hatâsiyçün itâb

Lûtf ide ma'zûr tuta eksüklüğün
Dimeye hiç kimseye eksüklüğün

Şâiri gibi bunun eksüğü çok
Olmaya bir beyti kim eksüğü yok

Ger nazar kılsalar eksük sözine
Uğramayalar bir eksüksüzine

45 Gerçi tâmm u nâkısı kâmil bilür
Kâmil olan cümleyi kâmil bilür

Anların kim eksüğü çok işinün
Eksüğün gözler olur her kişininün

Her kişi kim ola ol eksüksüz er
Kılmaz ol hiç kimse aybına nazar

Lûtf idüp aybını setr idün bunun
Hem bu olur işi her lûtf ıssının

Eksüğüme kıldum uş ben'itirâf
Her kim ehl-i lutf¹⁶ ola kıla muâf

50 Lîk her yerde ki ola ihtilâl
Lûtf idüp islâh ide ehl-i kemâl¹⁷

Ger dilersiz bulasız oddan necât
Işk ile derd ile eydün es-salât

¹⁶ Ehl-i lûtf: lûtf sahibi, iyi ve güzellikle muamelede bulunan.

¹⁷ Ehl-i kemâl: noksansızlık, olgunluk, bilgi ve fazilet sahibi; tam, eksiksiz.

ÂLEMİN YARATILMASI SEBEBİNİN BEYÂNI

Evvel anduk anı kim evveldür ol
Evveline bulmadı hiç akl yol

Evvelün ol evvelidür bî-gümân
Âhirün hem âhiridür câvidân

Her tasavvurdan münezzeh Hakdur ol
Âlem üzre hâkim-i mutlakdur¹⁸ ol

55 Gerçi müstağnî - durur bunlardan ol
Ana hiç assı ziyân yok az u bol

Gerçi yokdan bunları var eyledi
Kudretin bunlarda izhâr eyledi

Bu cihân olmasa hiç noksânı yok
Olma dahi nesnesi _artmaz az u çok

Bir kez "ol" demek ile oldu cihân
Olma dirse girü yok olur hemân

Yir ü gök içre dahi her ne ki var
Oldı Hak emri ile tutdı karar

¹⁸ Hâkim-i mutlak: her şeye mutlak suretle hükm eden (Allah).

60 Cümle mahlûkât anun emrindedür
Cümle zerrât anun ile zindedür

Her ne kim var âşikâre vü nihân
Yir ü gök ü arş u ferş ü ins ü cân

Çünkü bunlar bir işâretle olur
Bunlar olmaz ise nesi eksilür

Bunlar olmasa yine ol ol idi
Her neye kim "ol" didi ol oldu

Pes bu varlıktan aceb maksûdı ne
Işk ile dinle iriş maksûdına

MUHAMMED - ona selâm olsun - RŪHUNUN
YARATILMASININ BEYÂNI

65 Çünkü Hak evvelliğin bildün ayân
Dinle imdi kılayın sun'ın beyân

Hak Teâlâ ne yaratdı evvelâ
Cümle mahlukdan kim ol evvel ola

Hem sebep olmuş ola bu varlığa
Işk ile dinleyeni, iy Hak yarlığa

Mustafâ rûhını evvel kıldı var
Sevdi anı ol Kerîm ü Kirdgâr

Peygamber - ona salât ve selâm olsun- didi:
"Ulu Allah'ın ilk yarattığı şey rûhumdur."¹⁹

¹⁹ Kâle'n-Nebiyyü aleyhi's-selâm: "Evvelü mâ halaka'llâ-hü teâlâ rûhî." (Sahih olmayan hadislerdendir.)

Nice bin yıl terbiyet kıldı ana
Anla işbu sözleri batgıl tana

70 Mustafa'yı kendüye kıldı habîb
Cümle derdlülere ol oldı tabîb

Her ne dürlü kim saâdet var-durur
Yahşı huy u görklü âdet var-durur

Hak ana virdi mükemmel eyledi
Yaradılmışdan mufaddal eyledi

Ger Muhammed olmaya idi ayân
Olmayısardı zemîn ü âsmân

Andan oldı her nihân ü âşikâr
Arşda ferşde yirde gökde ne ki var

75 Ger Muhammed olmasa idi i yâr
Olmaz idi ay u gün leyl ü nehâr

Ger Muhammed gelmeseydi âleme
Tâc-ı izzet²⁰ inmez idi Âdem'e

Hem vesile olduğı'çün ol Resûl
Âdem'in Hak tevbesin kıldı kabûl

Nûh anun'çün garkdan buldı necât
Dahı doğmadan göründi mu'cizât

²⁰ Tâc-ı izzet: değerlilik, yücelik, şeref tacı

Ölmeyüp İsa göğsü bulduğu yol
Ümmetinden olmağ için idi ol

80 Dahı hem Mûsâ elindeki asâ
Oldı anun izzetine ejdehâ

Ceddi olduğuy'cün anun ol Halîl
Nârı cennet kıldı ana ol Celîl

Cümle anun dostluğına adına
Bunca izzet oldı ol ecdâdına

Çok temennî kıldılar Hak'dan bular
Kim Muhammed ümmetinden olalar

Ta bularun arta izz ü hürmeti
Dahı yiğrek ola Hakk'a kurbeti

85 Pes bilün kim gelmedi hem gelmeye
Mustafâ gibi kimesne dünyeye

Ukı Allah dedi: "*Doğanların en güzeli Mustafâ'dır*²¹."

Enbiyânun şeksüz ol sultânıdur
Cümlesinün cânı içre cânıdur

Gerçi kim anlar dahı mürsel-durur
Lîkin Ahmed efdal ü ekmel-durur

²¹ Kâle'llahû teâlâ: "Ahsenü mevlûdin Mustafâ" (Sahih olmayan hadis-i kudsi)

Zîra efdallığa ol elyak-durur
Anı öyle bilmeyen ahmak-durur

Hep anun ile irişdi devlete
Anun ile batdı âlem rahmete

90 Anun içün oldu bu varlık kamu
Ay u yıldız yir ü gök uçmak tamu

Ulu ve mübarek Allah dedi: “*Sen olmasay-
dın, felekleri yaratmazdım.*”²²

Anun ile irdi İbrahim Hak’a
Anun ile geldi âlem revnaka

Hem anunla toldı âlem cümle nûr
Anun içün oldu cennât içre hûr

Anun içün indi Kur’ân-ı mübîn²³
Anun içün geldi Cibrîl-i emîn²⁴

Anun ile vardılar toğrı yolu
Halk-ı âlem²⁵ ger nebî vü ger velî

95 Kimse ansuz toğrı yolu varmadı
Kimse ansuz Hak yolın başarmadı

²² Kemâ kâle’llahü tebâreke ve teâlâ: “*Lev lâke le mâ
halaktü’l-eflâk*” (Hadîs-i kudsî, sahih değildir.)

²³ Kur’ân-ı mübîn: iyi ile kötüyü, doğru ile yanlış,
hayır ile şerri bildiren Kur’ân.

²⁴ Cibrîl-i emîn: kendisine güvenilen, emniyet edilen,
güphelenilmeyen Cebrâil

²⁵ Halk-ı âlem: cihan halkı, insanlar

Her kim ana irdi irdi Tanrı'ya
Tanrı dîdârını gördi bî-riyâ

Ol-durur maksûd-ı cümle cüz' ü kül²⁶
Muktedâ-yı âlem²⁷ ü şâh-ı rüsûl²⁸

Pes Muhammed'dür bu varlığa sebep
Cehd idüp anun rızâsın kıl taleb

Şer'ini tut ümmeti ol ümmeti
Ta nasîb ola sana Hak rahmeti

100 Her kim ana gerçek ümmet olmadı
Lâcerem Hak rahmetini bulmadı

Ol ne kim emr itdi ise anı tut
Kim anun buyruğu - durur câna kut

Haşre dek ger dinilürse bu kelâm
Nice haşr ola bu olmaya temâm

Ger dilersiz bulasız oddan necât
Işk ile derd ile eydün es-salât

**ÂDEM'İN - ona selâm olsun - YARATILMASININ VE
MUHAMMED - ona selâm olsun - NÛRUNUN SOYUN-
DAN İNTİKALİNİN AÇIKLANMASI**

Hak Teâlâ çünkü kendi diledi
Pâdişahlığın bu âlem bile di

²⁶ Maksûd-ı cümle cüz'ü kül: cümle parça ve bütü-
nün istediği. gayesi.

²⁷ Muktedâ-yı âlem: âlemin kendisine uyduğu.

²⁸ Şâh-ı rüsûl: peygamberlerin şâhı, sultanı.

105 Zât-ı pâki²⁹ gizlü genc idi nihân
Diledi kim kıla ol genci ayân

Ulu ve mübârek Allah dedi: *"Gizli bir hazine idim, bilinmek istedim de yaratılmışları yarattım."*³⁰

Gizlü gencin halka izhâr eyledi
Nice dürlü nesneyi var eyledi

Geldi sûret âlemine Mustafâ
Anun ile buldı âlem hoş safâ

Bildünüz mi ol Muhammed ne imiş
Dahı bunda gelmedin kanda imiş

Sûretâ gerçi Muhammed son idi
İlle ma'nâda kamudan ön idi

110 Ma'nada çünkü mukaddemdür Resûl
Hem hakikatda odur asl-ı usûl³¹

Bunca varlığa sebep hem ol imiş
Âlem ol olduğu için olmış

Sûretâ dahı işit iy pâk-din
Eydeyin önden sona nicey'düğün

²⁹ Zât-ı pâk: temiz varlık

³⁰ Kâle'llahü tebâreke ve teâlâ: "Küntü kenzen mahfiyyen fe-ahbebtü en u'refe fe-halaktü'l-halka" (Hadis-i kudsî, sahih değildir.)

³¹ Asl-ı usûl: asılların aslı

Eydeyin ki nice toğdı ol şerîf
Ol şerîf ü ol latîf ü ol zarîf

Aslını cümle beyân eyleyeyin
Âdem'e değın ayân eyleyeyin

115 Hem bilesiz tâ irince Ahmed'e
Kimler ata oldı vü kimler dede

Dahı ol nur nice nakl itdüğünü
Kimlere gelüp kime gitdüğünü

Tâ bilesiz mevlidi aslı ile
Hem dahı Peygamber'ün aslın bile

Tutun imdi can kulağın bu söze
Tâ beyân idem bu sözi hoş size

FASL

Hak Teâlâ çün yaratdı Âdem'i
Kıldı Âdem'le müzeyyen âlemi

120 Âdem'e kıldı ferîştehler sücûd
Hem ana çok kıldı ol lûtf ıssı cûd

Mustafâ nûrını alnına kodı
Bil Habîb'üm nûrıdır bu nur didi

Kıldı ol nûr anun alnında karâr
Kaldı anun ile nice rûzgâr

Sonra Havvâ alnına nakl itdi bil
Turdı anda dahı nice ay u yıl

Şît toğdı ana nakl itdi buğur
Anun alnında tecellî kıldı nûr

125 Anası rahmine düşdi çün Anûş
Nûr ana nakl itdi anda turdı hoş

Çün Anûş'un oğlu Kaynân toğdı yâr
Nûr-ı Ahmed³² anda oldı âşikâr

Vardı Mehlâyil'e ol nûr-ı Resûl³³
Sonra Yârid alnına kıldı nüzûl

Çünkü Uhnûh'a irişdi nûr yine
Geçdi andan Müteveşlah alnına

Lemk ü Nûh u Sâm hem Erfahşed'e
Vardı Âbir Fâliğ'a hem iy dede

130 Erg u Sârûğ u Nahûr'a geldi çün
Vardı Târah alnına toğduğı gün

İrdi İbrahim'e İsmail'e hem
Söz uzanur ger kalanın dir isem

Bunlara irince uş kıldum beyân
Bâkısın anlayasın bundan hemân

Her ki âkıldür sözümi anlar ol
Âkıl ol dahı sözümi anlar ol

³² Nûr-ı Ahmed: Ahmed'in (Hz. Peygamber'in) nûru.

³³ Nûr-ı Resûl: Hz. Peygamber'in nûru.

Söz uzun maksûdî kılalum beyân
Tâ bu ma'nâlar size ola ayân

135 Cümle-i aslâb ı erhâmdan³⁴ o nûr
Cilve vü cevân ile kıldı ubûr

İşbu resm ile müselsel muttasıl
Tâ olunca Mustafâ'ya müntekıl

Şöyle vardı irdi ol nûr aslına
İrişince tâ Muhammed alnına

Geldi çün ol Rahmeten li'l-âlemîn³⁵
Vardı nûr anda karâr itdi hemîn

Andan artuk kimseye nakl itmedi
Çünkü yirin buldı ayruk gitmedi

140 Haşre dek ger dinilürse bu kelâm
Nice haşr ola bu olmaya temâm

Ger dilersiz bulasız oddan necât
Din³⁶ mütahhar ravzasına es-salât

³⁴ Cümle-i aslâb ü erhâmdan: bütün ana ve baba tarafından akrabalar, akrabalıklar

³⁵ Rahmeten li'l-âlemîn: âlemlere rahmet olan, âlemler için rahmet olan; âlemlere rahmet için, âlemlere rahmet olarak (Hz. Peygamber hakkında bir lakap ve sıfat olan bu söz "Enbiyâ Sûresi"nin 107. âyetinden alınmıştır. Ve mâ erseînâ-ke illâ rahmeten li'l-âlemin "Biz seni âlemler için ancak rahmet olarak gönderdik").

³⁶ Din: deyiniz

PEYGAMBER'İN VELÂDETI

Âmine Hâtun Muhammed anesi
K'ol sadefden oldu ol dür dânesi

Çünkü Abdullah'dan oldu hâmile
Vakt irişdi hafta vü eyyâm ile

Hem Muhammed gelmesi oldu yakın
Çok alâmetler belürdi gelmedin

145 Şol kitablar içre söylenen haber
Zâhir oldu vü göründi serteser

Halk-ı âlem³⁷ gözleriyle gördiler
Görmeyenlere haberler virdiler

Âmine Hâtun göziyle gördüğün
Ol gicede nice lutfâ irdüğün

Râviler virdi haberler hem bize
Biz dahı yazduk uş eydürüz size

Dinlenüz kim binde birin diyelüm
Tûtiler gibi şekerler yiyelüm

³⁷ Halk-ı âlem: cihan halkı, insanlar

150 Dînümüz mülkini âbâd idelüm
İşidenler cânını şâd idelüm

İşk ile her kim ki dinlerse bunu
Açıla gönlinde rahmet gülşeni

Hem hidâyet bülbüli anda öte
Hem saâdet servi cânında bite

Mustafâ'nun cânibinden bî-gümân
İrişe bûy-ı şefâat³⁸ her zamân

Kim ki dinlerse bu sözi ışk-ıla
Lâcerem Tanrı ana rahmet kıla

155 Mustafâ'nun Mevlidi'dür bu kelâm
Sanmanuz bunu kelâm-ı her avâm³⁹

İzzetini key sakınun bu sözün
Devletünüze sebebdür bu sizün

Mevlid'ine her k'anun izzet kıla
Mustafâ'dan ol dahı izzet bula

Hem şefî' ola ana ol Mustafâ
Ola derdine şefâatı şifâ

Ger dilersiz bulasız oddan necât
İşk ile derd ile eydün es-salât

³⁸ Bûy-ı şefâat: şefaât kokusu

³⁹ Kelâm-ı her avâm: halktan birinin sözü, herkesin sözü, her hangi bir kimsenin sözü

PEYGAMBERİN - ona selâm olsun - ÖVÜLMESİ

160 Girü gönül mısırına kıldum sefer
Bağladum anda nice teng-i şeker⁴⁰

Açalum ol şekkerün tengini uş
Yimedim cânun safâlar bula hoş

Öyle lezzetlü şekerdür bu şeker
Kim bunun katında şekker bir hacir

Bu meânî şekkerin ger yiyemez
Dünyada şekker bu imiş diyemez

Tûtiye şekker yimek öğreder
Bülbüle bu sözi ta'lîm ider

165 Ol unutsun şekkerini bu sözün
İkisi de bu sözi kılsun güzîn

Mustafâ'nun Mevlidi'ni okısun
Dâimâ sermest oluban şakısun

Âşık isen key kulak tut dinlegil
Ne dir isem ma'nasını anlagıl

Zîra kim dîn diregi Muhammed'ün
Mevlididür bilünüz ol Ahmed'ün

Âr ola her kim bunu dinlemeye
Ma'nasını düşünüp anlamaya

⁴⁰ Teng-i şeker: şeker dengi, yükü

170 İşit imdi nice toğdı ol resûl
Ol özi cümle usullerden usûl

Ol sözi şîrîn ü ol cismi arı
Enbiyâ vü evliyânun serveri

Ol sirâc ü ol beşîr ü ol nezîr
Ol imâm ü ol hüâm ü ol münîr

Ol kerîm ü ol kelîm ü ol halîm
Ol şefî' ü ol mutî' ü ol selîm

Ol melîh-ül-vech⁴¹ ü ol kalbi safâ
Murtazâ vü Müctebâ vü Mustafâ

175 Âmir ü nâhî karîb ü hem mücîb
Hâfız u vâiz şekûr u hem rakîb

Hâdi vü mehdî vü muhtâr ü halîl
Oldur ol kim sevdi yaratdı Celîl

Ol habîb ü ol hasîb ü ol nesîb
Ol münîb ü ol tabîb ü ol hatîb

Oldur ol Tâhâ vü Yâsin ü Emîn
Oldur ol hem rahmeten li'l-âlemîn

Hem Muhammed dahı Mahmûd oldur ol
Cümle mahlûk içre maksûd oldur ol

⁴¹ Melîh-ül-vech: güzel vüzlü

180 Oldur ol halk içre Hakk'un sevdüğü
Dâimâ Kur'ân'da anup öğdüğü

Bu SÜLEYMÂN nice medh itsün anı
Çünkü meddâhıdur anun ol Ganî

Ol ki meddâhı anun Allâh ola
Var kıyâs eyle ki ol ne şâh ola

Haşre dek ger dinilirse bu kelâm
Nice haşr ola bu olmaya temâm

Ger dilersiz bulasız oddan necât
Işk ile derd ile eydün es-salât

MUSTAFA'NIN - Ona selâm olsun - DOĞUMU
SIRASINDA MEYDANA ÇIKAN ŞEYLERİN
BEYÂNI

185 Ol gice kim toğdı ol hayr-ül-beşer⁴²
Anası anda neler gördi neler

Her ne kim göründi ise gözine
Hem dahı vâki' olanı özine

Ol rebî'-ül-evvel ayı nicesi
On ikinci gice isneyn gicesi

Toğduğun bildürdi ol halka temâm
Ne didüğün işid imdi iy hümâm

⁴² Hayr-ül-beşer: insanların (en) hayırlısı, iyisi

Didi gördüm ol habîbün anesi
Bir aceb nur kim güneş pervânesi

190 Berk urup çıktı evümden nâgehân
Göklere irdi vü nûr oldu cihân

İndi göklerden melekler saff u saf
Ka'be gibi kıldılar evüm tavâf

Hem havâ üzre döşendi bir döşek
Adı Sündüs döşeyen anı melek

Üç alem dahı dikildi üç yire
Her birisi eydeyim nire nire

Mağrib ü maşrikda ikisi anun
Biri damında dikildi Kâ'be'nün

195 Bildüm anlardan ki ol halkun yeğî
Kim yakın oldu cihâna gelmeğî

Çünkü bu işler bana oldu yakın
Ben evümde otururken yalnızın

Yarılup dîvâr çıktı nâgehân
Üç bile hûrî bana oldu ayân

Çevre yanuma gelüp oturdılar
Mustafâ'yı birbirine muştılar

İrdi hûrîler bölük bölük buğur
Yüzleri nûrından evüm toldı nûr

200 Didiler oğlun gibi hiçbir oğul
Yaradılalı cihân gelmiş değül

Bu senün oğlun gibi kadri cemîl⁴³
Bir anaya virmemişdür ol Celîl

Ulu devlet buldun iy dildâr sen
Toğısardur senden ol hulkı hasen

Bu gelen ilm-i ledün⁴⁴ sultânıdur
Bu gelen tevhîd ü irfân kânıdur

Bu gelen ıškına devr ider felek
Yüzine müştâkdur ins ü melek

205 Bu gice ol gicedür kim ol şerîf
Nûn ile âlemi eyler latîf

Bu gice dünyâyı ol cennet kılur
Bu gice eşyâya Hak rahmet kılur

KASİDE-İ MELÎHA

İşidün dahı acâib kudreti
Kudret-i Hak'dan⁴⁵ tutun hem ibreti

⁴³ Bu altı beyit, Mevlîd'in aslî sayılan nushalarında bulunmamaktadır. Fakat, "Kasîde-i Melîha" ile olan aradaki mânâca boşluğu ve kesintiyi doldurmak üzere, h. 912/m. 1514 yılında istinsah edilen en eski bir yazmadan ve diğer yazmalardan alınarak buraya eklendi.

⁴⁴ İlm-i ledün: Allah'ın sırlarına ait ilim, gayb ilmi

⁴⁵ Kudret-i Hak: Allah'ın kudreti, gücü

Hak Teâlâ emr kıldı ol gice
Hep yaradılmış kılalar zîneti

Didiler Rıdvân'a tiz turma dur
Hoş bezen hûr u kusûr-ı cenneti⁴⁶

210 Kim bu gice ol Habîb-i Hak⁴⁷ gelür
Hem yağar halk üzre Hakk'un rahmeti

Ehl-i cennet⁴⁸ hûri vü gilmân kamu
Saçularla kılsun ana rağbeti

Tanrı'dan Cibrîl'e emr oldı ki yap
Tamu kapusını götür heybeti

Hem vuhûş ile tuyûra kıl haber
Bu gice gözden götürsün gafleti

Âmine eydür çü vakt irdi tamâm
Kim vücûda gele ol Hak vehbeti

215 Susadum su diledüm içmekliğe
Virdiler bir kıf ki tolu şerbeti

Kardan ağ idi vü hem soğuk idi
Dahı şîrindi şekerden lezzeti

Sonra gark oldı vücûdum nûr ile
Bürüdi beni o nûrun ismeti

⁴⁶ Kusûr-ı cennet: cennet kasırları, köşkleri

⁴⁷ Habîb-i Hak: Allah'ın sevgilisi, dostu (Hz. Muhammed)

⁴⁸ Ehl-i cennet: cennettekiler, cennette olanlar

Geldi bir ak kuş kanadıyla benüm
Arkamı sığadı kuvvetle katı

Toğdı o: sâatde ol şâh-ı rüsül⁴⁹
Kim anunla buldı âlem izzeti⁵⁰

⁴⁹ Şâh-ı rüsül: peygamberlerin şahı, sultanı

⁵⁰ Bu beyitten sonra bâzı yazmalarda "Merhabâ" kısmı gelmektedir. Meselâ h. 993/m. 1585 tarihinde yazılmış bir nüshada (Topkapı Sarayı Müzesi. Emanet Hazinesi Ktp. 1611) şu beyitler bulunmaktadır:

Cümle hûrî vü melek idüp sadâ
Zemzemeyle didiler kim merhabâ

Merhabâ iy bülbül-i bâğ-ı cemâl
Merhabâ iy âşnâ-yı Zü'l-celâl

Merhabâ iy âsi ümmet melcei
Merhabâ iy çâresüzler mencei

Merhabâ iy şâh-ı hurşîd-i Hudâ
Merhabâ iy Hakdan olmayan cüdâ

Merhabâ iy cân-ı bâkî merhabâ
Merhabâ uşşâka sâki merhabâ

Merhabâ iy andelîb-i bâğ-ı elest
Şevkun ile oldı âlem cümle mest

Merhabâ iy rahmeten li'l-âlemîn
Merhabâ olan şefî'-ül-müznibîn

Başka bir yazmada (Selimağa Ktp., Cedid 1632, bugün Süleymaniye Ktp. Yazma bağışlar 111) bu "Merhabâ" beyitleri değişiktir ve şöylece başlamaktadır:

Cümle zerrât-ı cihân itdi sadâ
Zemzemeyle didiler kim merhabâ

220 Görmedi ağrı vü kan su anası
Çekmedi bir zerre andan zahmeti

Yir ü gök gulgule toldı serteser
Geldi ol nur gitdi âlem zulmeti

Söze geldi vahş ü tayr ü taş ağaç
Sözleri cümle Muhammed midhati

Didiler birbirine kim budur ol
Makdemi meymûn mübârek tal'ati

Budur ol sultân ki âlemde müdâm
Günde beş gez urulısar nevbeti

225 Budur ol kim geliser Hak'dan buna
Tâc-i izzet⁵¹ birle levlâk hil'ati

Budur ol kim buna kim olsa karîb
Bî-gümân ol Hakk'a bulur kurbeti

Budur ol kim bu Nebiyy-i Hakk⁵² iken
Dahı olmamışdı Âdem hilkati

Budur ol kim enbiyâ Hak'dan kamu
Dilediler kim olalar ümmeti

Budur ol dürr-i yetîm⁵³ kim dünyada
Bulmadı hiç kimse buna kıymeti

⁵¹ Tâc-ı izzet: değerlilik, yücelik, şeref tacı

⁵² Nebiyy-i Hakk: Allah'ın peygamberi

⁵³ Dürr-i yetîm: sedefden tek olarak çıkan, büyük inci
inci (Hz. Muhammed)

230 Bunı seven bulısar anda yarın
Rahmeti vü rif'ati vü re'feti

FASL

Çün kadem basdı cihâna ol Beşîr
Âlemün artdı beşâset behceti

Mekke şehri nûr ile toldı kamu
Nûra gark oldı eri vü avreti

Âmine çün gördi bu heybetleri
Gitdi kendüden tükendi kuvveti

Çünkü ol kendüzine geldi girü
Gördi gitmiş hûriler cem'iiyeti

235 Mustafâ'yı görmedi evinde hem
Anı hayrân kıldı oğlı hasreti

Eyle sandı aldı gitdi hûriler
Anasının dahı artdı hayreti

Nâgehân bakdı vü gördi Âmine
Ev bucağında o nîgû-sîreti

Şöyle Beytullah'a karşı Mustafâ
Yüz yire urmış u kılmış secdeti

Secdede başı götürmüş barmağın
Söylenür hem Hakk'a bulmuş vusletî

240 Kundağıyla sürmelemişler gözin
Göbeği kesilmiş olmuş sünneti

Tozını saçmışlar u bir ak sufa
Tolamışlar ol vücûdî rahmeti

Diledi ala eline anası
Göre kim n'oldı o sâhib-devleti

Saklanuz diyü havâdan bir nidâ
Geldi kim tutdı cihânı heybeti

Tanrı emr itdi virildi hem ana
Enbiyânun cümle hûy u hasleti

245 Hem dinildi üç gün anı gizlenüz
Virmesün hiç âdem ana zahmeti

Bir bölük dahı kavim geldi vü tîz
Aluban gitdiler ol meh-sûreti

İlten ol demde getürdi hem girü
Bilmedi hiç kimse neydi hikmeti

Hürmetini bunı sanman siz hemîn
Bunca dahı yüz bin ola hürmeti

Haşre dek ger dinilürse bu kelâm
Nice haşr ola bu olmaya temâm

250 Ger dilersiz bulasız oddan necât
Işk ile derd ile eydün es-salât

FASL

Yidi kat gök ehli cümle geldiler
Ahmed'i görüp ziyâret kıldılar

Yirde vü gökde ferîşteh kalmadı
Kim Muhammed yüzini ol görmedi

Hem sekiz uçmak içinde hûr-ı î⁵⁴
Görmeğe geldi o şâhun manzarın

Her biri elinde bir nurdan tabak
Kim yaratmış sun'ı birle anı Hak

255 İçleri tolu cevâhir anların
Başına saçu için Peygamber'ün

Gelüben cümle saçu saçdı ana
Ay yüzün görüp bular kaldı tana

Saçu saçup çün ziyâret itdiler
Hûri vü Rıdvân melekler gitdiler

Yaradılmışdan kime k'oldı nasîb
Anlara dahı göründi ol Habîb

Hem bular dahı ziyâret kıldılar
Ol Resûl-i Hak⁵⁵ bu-durur bildiler

⁵⁴ Hûr-ı î: iri ve güzel gözlü huriler

⁵⁵ Resûl-i Hak: Allâh'ın peygamberi, elçisi

FASL

260 Çün cihâna geldi ol şâh-ı cihân⁵⁶
Zâhir oldı anda çok dürlü nişân

Ol gice hep putlar oldı ser-nigûn
Cânına Şeytân'ın uruldı düğün

Toldı küffârun içi vü taşı gam
Urdı her biri başına taşı hem

Hem kilisâlar dahı yıkıldı çok
Kaldı altında keşişler oldı yok

Tâk-ı Kısra⁵⁷ öyle çatladı katı
K'işidenün gitdi akl u tâkatı

265 Sâve bahri yire geçdi serteser
Kimse anda bulmadı sudan eser

Ol mecûsîler odı kim var idi
Nice yıllar idi kim yanar idi

Ana taparlar idi ol kavm-i şûm⁵⁸
Hiç olup ol od söyündi sanki mûm

Buncılayın dahı nice dürlü var
Anları ger dirsevüz key söz uzar

⁵⁶ Şâh-ı cihân: cihânın padişahı, hükümdarı

⁵⁷ Tâk-i Kısra: İran Sâsânî hükümdarlarının Medâyin'de bulunan sarayı

⁵⁸ Kavm-i şûm: uğursuz kavim

Bildi âlem halkı toğdı Mustafâ
Cümle âlem toldı nûr ile safâ

270 Ulalu başladı ol sâhib-kemâl
Ay vü gün buldı cemâlinden cemâl

Çünkü ol şâh irdi ondört yaşına
Kamu halk and içer oldı başına

Ulu kiçi hep kamu ehl-i Arab⁵⁹
Cümle andan buldılar ilm ü edeb

Görmediler ana benzer âdemî
Hulk ile tutdı cemî-i âlemi⁶⁰

Mu'cizâtı zâhir olu başladı
Cümle dilde söylenür oldı adı

275 Mevlidinden çün biraz kılduk beyân
Mu'cizâtından dahı işit i cân

Tâ kıyâmet ger dinilse bu kelâm
Bin kıyâmet ola bu olmaz temâm

Ger dilersiz bulasız oddan necât
Işk ile derd ile eydün es-salât

PEYGAMBER'İ - Allah ona salât ve selâm etsin - ÖVME

Tutdı cihânı serteser envâr-ı Mustafâ⁶¹
Çün kim belürdi dünyada âsâr-ı Mustafâ

⁵⁹ Ehl-i Arab: Araplar

⁶⁰ Cemî-i âlem: âlemin tamamı, bütün âlem

⁶¹ Envâr-ı Mustafâ: Mustafa'nın (Hz. Peygamber'in)

Uruldı canda nevbet-i şer'-i Muhammedi⁶²
Toldı cenân cinânına ezhâr-ı Mustafâ

280 Tevhîd servi ravza-i îmanda bitdi hoş
Akdi çü ayn-i hikmet-i esrâr-ı Mustafâ⁶³

Hak gülşeninde ötdi girü vahy bülbüli
Rahmet güliyle toldı bu gülzâr-ı Mustafâ

Oldı meşâm-ı akl u dil ü cân⁶⁴ mu'attar uş
Açıldı çünki nâfe-i güftâr-ı Mustafâ⁶⁵

Kalmadı kadr u kıymeti dürr ü cevâhirün
Dürler çü saçdı la'l-i dürer-bâr-ı Mustafâ⁶⁶

Bâzâr-ı küfr ü kibr ü dalâlet harâb olup
Hem hoş bezendi şer' ile bâzâr-ı Mustafâ

285 Dînün çerâğı yandı vü yandı kamu oda
Küffâr-ı ehl-i şirk⁶⁷ ü hep ağyâr-ı Mustafâ

Gerçi ki yok-durur bu SÜLEYMÂN'da hoş
amel

Lîkin anun ümîdi dahı vâr Mustafâ

Sen Mustafâ'yı cân ile tekrâr eyle kim
Nûr arturur gönüllere tekrâr-ı Mustafâ

⁶² Nevbet-i şer'-i Muhammedi: Hz. Muhammed'in şeriatının davul borusu (bando - muzikası)

⁶³ Ayn-i hikmet-i esrâr-ı Mustafâ: Mustafa'nın sırlarının hikmet pınarı

⁶⁴ Meşâm-ı akl u dil ü cân: can, gönül ve aklın koku alma yeri (burnu)

⁶⁵ Nâfe-i güftâr-ı Mustafâ: Mustafa'nın sözlerinin miski

⁶⁶ La'l-i dürer-bâr-ı Mustafâ: Mustafa'nın inciler saçan (la'l gibi) dudağı

⁶⁷ Küffâr-ı ehl-i şirk: Allah'a ortak koşan kâfirler

**PEYGAMBER'İN - Allah ona salât ve selâm etsin -
MUCİZELERİNİN BEYÂNI**

Bu gönül deryâsı girü kıldı cûş
Cevheri cûş ile taşra saldı uş

Çün nesîm-i ışk⁶⁸ irdi urdı mevc
Ol meânî dürri çıkdı fevc fevc

290 Ger buna gönül göziyle bakasın
Can kulağına bu dürri takasın

Ya'ni dürri-i mu'cizât-ı Mustafâ⁶⁹
Kim virür cân ü dile zevk u safâ

Eydeyim ger ışk ile dinler isen
Işk ile dinleyesin key er isen

Mu'cizâtın dinlenüz şevk ile hoş
Tâ ki akl u cân kıla cûş u hurûş

Gerçi cümle nûr idi ol pâk zât
İlle her uzvında vardı mu'cizât

⁶⁸ Nesîm-i ışk: aşk rûzgârı

⁶⁹ Dürri-i mu'cizât-ı Mustafâ: Mustafa'nın mu'cizelerinin

295 Hak anı ayruk nebîye virmedi
Hiç biri ol irdüğine irmedi

Evvelâ ol kim mübârek cisminün
Gölgesi düşmezdi yire resminün

Nûr idi başdan ayağa göğdesi
Bu ayândur nûrun olmaz gölgesi

Gölge zulmetden düşer hod her yire
Nûrdan gölgeyi göz kanda göre

Şeksüz ol hod bir musavver nûr idi
Anı görmezdi şular kim kûr idi

300 Hem mübârek başı üzre her zamân
Bir para bulut olurdı sâyebân

Her nire varsa bile varurdi ol
Başı üzre dâimâ tururdi ol

Anı kullukçı komışdı ana Hak
Ahmed'i Hak nice saklar yahşı bak

Ol mübârek gözlerinde mu'cize
Nicedür ol dahı eydelüm size

Nice kim öninde görürdi ayân
Eyle ardından görürdi ol hemân

305 İşidün hem ol mübârek burnınun
Mu'cize nicedür anda hem görün

Vahy için indükde Cibrîl-i emîn
Gökden ayrıldığı saatde hemîn

Cebraîl'ün kokusın alurdi ol
Vahy için indüğünü bilürdi ol

Bil mübârek sem'inün dahı nedür
İşit anda mu'cize hem nicedür

Hoş işidürdi ırakdan şöyle kim
İşidür idi yakından ol hakîm

310 Uyanuk iken nice işitse ol
Eyle işidürdi uyurken Resûl

Depredicek tudağın ol mâhveş
Deprenürdi gökde hem kurs-ı güneş⁷⁰

İncü dişleri şuâından gice
İğne düşse bulunurdi iy hoca

Dilinün bu kim kelere sordı ol
Didi ben kimem didi sensin Resûl

Sadri nûrından karanu giceler
Yolda yürürdi yiğitler kocalar

315 Hem nübüvvet mühri anun zahrındadı
Halkı ol mühr ile Hakk'a ündedi

⁷⁰ Kurs-ı güneş: güneş yuvarlağı, dairesi

Tokınıcak saçına bâd-ı sabâ⁷¹
Müşk ü anberden tolar idi havâ

Derlese güller olurdu her deri
Hoş dererlerdi derinden gülleri

Düşmana saçdı eliyle toprağı
Kûr oldu cümle ol kâfir yağı

On iki bin kâfir oldu münhezim
Kimi kûr oldu kimisi mün'adim

320 Çün işâret kıldı ol mahbûb-ı Hak⁷²
Barmağı ile ay oldu iki şak

Dırnağı olurdu hem dürr-i semîn⁷³
Cem' iderdi anı Ümm-ül-mü'minîn⁷⁴

Çün Hirâ tağına basdı ol kadem
Tağ deprendi kadem basduğı dem

Didi ol tağa ki iy tağ sâkin ol
Sâkin oldu tutdı anun emrin ol

Beşiğin uğridi gökden indi ay
Gözleriyle gördiler yoksul u bây

⁷¹ Bâd-ı sabâ: hafif ve lâtif rüzgâr

⁷² Mahbûb-ı Hak: Allâh'ın sevgilisi

⁷³ Dürr-i semîn: kıymetli inci

⁷⁴ Ümm-ül-mü'minîn: iman edenlerin annesi (Hz. Peygamber'in zevceleri ve kızı Fâtıma)

325 Barınağından çeşmeler akıtdı hem
İçdi andan cümle-i hayl ü haşem⁷⁵

Ağulu bişmiş kuzı _ ana söyledi
Yime benden yâ Resûl-Allah⁷⁶ didi

Ağuluyam bana ağı katdılar
Ol münâfıklar sana mekr itdiler

Dikdi hurmâyı hem ol şâh-ı cihân
Dikdüğü sâat yimiş virdi hemân

Söyledi avcında taşa geldi taş
Taş değülse ıška gel sen dahı taş

330 Hem ağaçlar kırdılar ana sücûd
Oldılar haklığına cümle şühûd

Çün şikâyet kıldı ıssından deve
Mustafâ'dan oldı derdine devâ

Nice gözsüzleri gözlü kıldı ol
Nice sözsüzleri sözlü kıldı ol

Kurd u kuş taş ağaç ana söyledi
Hâk resulsin yâ Nebiyy-Allah⁷⁷ didi

⁷⁵ Cümle-i hayl ü haşem: bütün ordu ve atlılar, maiyetindekiler ve atlıların hepsi

⁷⁶ Yâ Resûl-Allah: Ey Allah'ın elçisi. peygamberi, habercisi

⁷⁷ Yâ Nebiyy-Allah: ey Allah'ın peygamberi

Mu'cizâtına anun yok hiç had
Hadd ü addin bilmez anun hiç ahad

335 Mu'cizâtından didük birkaç kelâm
Mi'râcından dahı dinle iy hümâm

Ol Muhammed mu'cizâtı hakkı'çün
Kamumuza rahmet it yarınki gün

Haşre dek ger dinilürse bu kelâm
Nice haşr ola bu olmaya temâm

Ger dilersiz bulasız oddan necât
Işk ile derd ile eydün es-salât

PEYGAMBER'İN - Ona selâm olsun - MİRÂCI
HAKKINDA

Akl tâvûsı açdı girü perr ü bâl
Tâ ki cevân ile göstere cemâl

340 Fikr sahrâsı içine girdi uş
Can semen-zârında cilve urdı hoş

Urdı ma'nâ perrini birbirine
Tâ ki nakş u reng-i fikret⁷⁸ görine

Taldı dil bahrine hem gavvâs-vâr
Buldu anda nice dürr-i şâhvâr⁷⁹

Aldı ışk bâzârına geldi anı
Ana âşık müşteri gelsün kanı

İmdi ol dür dürclerini açalum
Size mi'râc dürlerinden saçalum

345 Cân kulağın ger tutar isen bana
Mustafâ mi'râcını eydem sana

⁷⁸ Reng-i fikret: düşünce rengi

⁷⁹ Dürr-i şâhvâr: padişahlara lâyık (büyük ve iyi cins)

İşit imdi Mustafâ mî'râcını
Nice urundı saâdet tâcını

Göklere hem nice seyrân kıldı ol
Hak Teâlâ hazretine buldı yol

Hem ana Allah nice lutf eyledi
Yâ nice rahmet honıyla toyladı

Ol saâdetler kim anda buldı ol
Dünyada hiç bir kişi bulmuş değül

350 Anda ol gördüğün âdem görmedi
Kimse hem ol irdüğüne irmedi

Görüp işidüp didüğinden i cân
Ba'zısın uş size kılalum beyân

Bir gice isneyn gicesinde Resûl
Ümmü Hânî evine kıldı nüzûl

Anda-y-iken nâgehân ol yüzi ak
Cebrail cennetden ırgürdi Burak

Tur berü gel yâ Muhammed tiz didi
Kim seni Hak hazretine ündedi

355 Turdı fi'l-hâl Mustafâ-yı mâh-rû⁸⁰
Cebrail katına vardı ilerü

⁸⁰ Mustafâ-yı mâh-rû: ay yüzlü Mustafa

Cebrail tutdı Burak bindi ana
Hoş yöneldi yüridi Hak'dan yana

Aldı gitdi Mustafâ'yı Cebrail
Önine düşdi ana oldu delîl

Yolda çok dürlü acâib gördi hem
Geldi Kuds'e irdi vü urdı kadem

Enbiyâ ervâhı hâzır geldiler
Mustafâ'ya cümle ikrâm kıldılar

360 Enbiyâ ervâhına irdi nidâ
Kim kılalar Mustafâ'ya iktidâ

Anda Ahmed bunlara oldu imâm
Enbiyâ ervâhı uydı hoş temâm

İki rik'at kıldı Aksâ'da namâz
Eyle emr itmiş idi ol bî-niyâz

Çün namâzı kıluban döndi Resûl
Geldi Sahre üzre hoş kıldı hulûl

Gördiler nurdan örülmüş nerdübân
Nerdübândan oldılar göğre revân

365 İrdi evvelki göğre bunlar temâm
Kapı açıldı vü girdi ol hümâm

Ol gök ehli cümle karşı geldiler
Mustafâ'ya hayli ikrâm kıldılar

Merhaben bik⁸¹ yâ Muhammed didiler
İy şefâat ıssı Ahmed didiler

Her göğë kim irdi ol Hayr-ül-enâm⁸²
Ol gök ehli kıldılar i'zâz-ı tâm⁸³

Her biri kutluladı mi'râcını
Didi urundun saâdet tâcını

370 Her ne denlû kim melekler var idi
Kutlu olsun bu kerâmetler didi

Bu kerâmetler ki Hak virdi sana
Virmedi hiç kimseye önden sona

Gördi gök ehli ibâdetde kamu
Her biri bir türlü tâatde kamu

Kim kıyâm içre kimi kılmış rükû'
Kimi Hakk'a secde kılmış bâ-huşû'

Kim tahıyyâtda oturmuşdı müdâm
Ol idi tâatleri her subh u şâm

375 Kimi takdîs ü kimi temcîd okur
Kimi tehlîl ü kimi tahmîd okur

Kimisini ışk-ı Hak⁸⁴ almış-durur
Vâlih ü hayrân u mest kalmış-durur

⁸¹ Merhaben bik: sen hoş geldin, merhaba

⁸² Hayr-ül-enâm: insanların (en) hayırlısı, iyisi

⁸³ İ'zâz-ı tâm: eksiksiz şekilde ağırlama, ikrâm

⁸⁴ İşk-ı Hak: Allah'ın aşkı, Allah'a duyulan aşk

Her birinün yitdüğince tâkati
Haşr olunca uş bulardur tâati

Anların her tâatin ol bî-niyâz
Cem' idüp bir yire ad urdı namâz

Mustafâ'ya viridi didi ol Ganî
Ümmetüne armağan ilet bunı

380 Her kaçan kim bu namâzî kılalar
Cümle gök ehli sevâbın bulalar

Gör Resûl'e Hak ne ikrâm eyledi
K'ümmetine böyle in'âm eyledi

Her göğ'e kim vardı hem ol bahtiyâr
Ümmetin dile didiler zînhâr

Her ne hâcet dilesen makbûldür
Cümle maksûdun senün mahsûldür

Göklerin her kangısına k'irdi ol
Her birinde çok acâib gördi ol

385 Arş u Kürsi'yi görüben ol hoca
Geçdi yitmiş bin hicâbı ol gice

Bunların içre dahı her ne ki var
Anda gördi bunda didi âşikâr

Çünkü kamusun görüp geçdi öte
Vardı irişdi ol ulu hazrete

Hak Teâlâ hazretine irdi ol
Hak ne kim gösterdi ise gördi ol

Bî-hurûf u lafz u savt ol pâdişâh
Mustafâ'ya söyledi bî-iştibâh

390 Hakk'ı gördi Mustafâ bî-keyf ü kem
Hak-durur bu sözleri ben kim direm

Anda gördüğince ol hiç akl u fehm
İrmedi irmeyiserdür cümle vehm

Bâri her maksûdını bulup temâm
Menziline döndi girü ol hümâm

Ol gice ne devlete irdüğünü
Ne işidüp yâ neler gördüğünü

Her ne vâki' oldu ise serteser
Cümlesin ashâbına virdi haber

395 Bunlar işitdi vü buldı hoş ferah
Hem safâlar artdı eksildi terah

Hakk'a çok şükr ü Habîb'ine selâm
Kasr idüp mi'râcın uş kılduk temâm

Çünkü mi'râcını kılduk ihtisâr
Ba'zı evsâfın dahı işit i yâr

Haşre dek ger dinilürse bu kelâm
Nice haşr ola bu olmaya temâm

Ger dilersiz bulasız oddan necât
İşk ile derd ile eydün es-salât

PEYGAMBER'İN - ona selâm olsun - HİCRETİ
HAKKINDA

400 Dahı bundan sonra ol Hayr-ül-beşer
Mekke'den Hak emrile kıldı sefer

Mekke'den hicret idüp gitdi Resûl
Ol Medîne şehrine yitdi Resûl

Her neyi kim kullara Hak kıldı farz
Hem salâtdan gayrı anda oldı arz

Emr-i Hakk'ı halka bildürdi temâm
Dîn-i İslâm buldı eksüksüz nizâm

Turdu anda anı idindi makâm
Anda oldı âhir-i ömri⁸⁵ temâm

405 Dinle imdi bir nice vasfın anun
Kim işidüp safâlar bula cânun

⁸⁵ Ahir-i ömr: ömrünün sonu

**MUHAMMED MUSTAFÂ'NIN - ona salât ve selâm olsun -
BA'ZI VASIFLARI HAKKINDA**

Oldı fikret atına uş dil süvâr
Buldı her yirdeki ma'nâdan süvâr

Çünkü açıldı maânî pususu
Geldi irişdi bölük bölük susı

Hem hisâr-ı dil⁸⁶ açılup çıkdı hoş
Asker-i evsâf-ı Ahmed⁸⁷ irdi uş

İşit imdi nice virmiş ol Celil
Mustafâ'ya hulk-ı evsâf-ı cemil⁸⁸

410 HULKİ anun cümle Kur'ân hulkı'dı
Ana ol hulkun kamusu hilkî'di

Hem dahı Kur'an'da öğdi ol Kerîm
Didi kim sensin alâ hulkin azîm

⁸⁶ Hisâr-ı dil: gönül hisârı.

⁸⁷ Asker-i evsâf-ı Ahmed: Ahmed'in (Hz. Peygamber'in) vasıflarının askeri.

⁸⁸ 'Hulk-ı evsâf-ı cemil: güzel vasıfların iyi ahlâkı, huyu.

Ulu ve mübârek Allah'ın dediği gibi: “Gerçekten sen büyük ahlâklısın.”⁸⁹

Hulk idi dâim işi bu halk ile
Halkı hod kul kılmış idi hulk ile

Muzhir-i Hak⁹⁰ mazhar-ı envâr⁹¹ idi
Cümle Lûtf-ı Hak⁹² özinde var idi

Bahr-i ilm⁹³ ü hilm ü kân-ı cûd⁹⁴ idi
Her saâdet anda hem mevcûd idi

415 Tal'atı meymûn idi vü meh-cebîn
Hirmen-i hüsninde⁹⁵ Yûsuf hûşe-çîn

Gice gündüz âdeti tâat idi
Anun için seyyid-i sâdât⁹⁶ idi

Hil'atı Hak'dan anun levlâk idi
Gıl u gışdan kalbi gâyet pâk idi

Gayr-ı Hak⁹⁷ kalbine bulmaz idi yol
Şöyle kim Hak ışkî'la tolmışdı ol

⁸⁹ Kemâ kâle'llahü tebâreke ve teâlâ: “İnneke le-alâ hulkin azîm” (Nûn ve'l-Kalem Sûresi, 4. âyet)

⁹⁰ Muzhir-i Hak: Hakk'ı meydana çıkaran

⁹¹ Mazhar-ı envâr: nurlara nâil olan, erişen

⁹² Lûtf-ı Hak: Allah'ın lûtfu

⁹³ Bahr-i ilm: ilim denizi

⁹⁴ Kân-ı cûd: cömertlik, maden ocağı

⁹⁵ Hirmen-i hüsn: güzellik harmanı

⁹⁶ Seyyid-i sâdât: efendilerin efendisi

⁹⁷ Gayr-ı Hak: Cenâb-ı Haktan başkası

Gerçi kim iki cihânda şâh idi
İlle miskînler ile hemrâh idi

420 Dâimâ el-fakrû fahrî⁹⁸ di sözi
Kibr ü isyândan müberrâ'dı özi

Gönli alçağıdı vü kadri celîl
Sözleri şîrîn cemâli key cemîl

Hiç riyâsuz her işi ihlâs idi
Anun için Hak katında hâs idi

Bir nefes nefes arzusına uymadı
Gaflet uykusına talup uy'madı

Hükm içinde hayfa meyli yoğ idi
Lutfı gibi adli hadsüz çoğ idi

425 Halk-ı âlemden⁹⁹ ol iken müctebâ
Meskenetten ol geyer idi abâ

Hem tevâzu'la kanâatdi işi
Arpadandı etmeği vü hem aş

Hilm ile her sözi halka dir idi
Yirmez idi her taâmı yir idi

Tanrı'nun adını zâkirdi müdâm
Her ne Hak'dan gelse şâkirdi müdâm

⁹⁸ El-fakrû fahrî: yoksulluk övüncümdür (Sahih olmayan hadislerdendir)

⁹⁹ Haik-ı âlem: dünya halkı, cihan halkı, insanlar

Cânını hırs odına yakmadı ol
Hak harâm kılduğına bakmadı ol

430 Dünyayı terk eyleyüp mel'ûn didi
Her ki sevse dünyayı mağbûn didi

Ömri içre hiç yalan söylemedi
Söylemeğe dahı kasd eylemedi

Fi'l ü söz ile kişi incitmedi
Hak buyurmaduğı işi itmedi

Her kemâlât ile kâmil şâh idi
Anun için ol habib-ullâh¹⁰⁰ idi

FASL

İy ana ümmetliğe da'vâ kılan
Dâimâ da'vâ-yı bî-ma'nâ¹⁰¹ kılan

435 Adun ümmet ümmet işi sende yok
İşlerin vardır muhâlif ana çok

Ümmet oldur kim anun yolın vara
Hak yolına cümle-i varın¹⁰² vire

İmdi insâfa gelelüm cümlemüz
Ümmet işinde nemüz vardır nemüz

¹⁰⁰ Habîb-ullâh: Allah'ın sevgilisi, dostu

¹⁰¹ Da'vâ-y' bî-ma'nâ: mânâsız da vâ, iddia

¹⁰² Cümle-i var: bütün var, varlık; varlığın hepsi, ta-

Ümmet isen anun ahlâkını tut
Tâ ki ümmetlik bula sende sübût

Mustafâ işlemedüğün işleme
İşleyüp sonra peşimânlar yime

440 Hayr u tââtî özüne pîşe kıl
Âhiret ahvâlini endîşe kıl

Anda ne ilteceğün fikr eylegil
Gussasın bunda iken anun yigil

Bulmuş iken şimdi vakt u kuvveti
Cidd ü cehd it zâyî kılma fursatı

Hulk u lutf ile gönüller al ele
Âdem oldur hulk ile gönül ala

Gönlüne yol bulmasun kibr ü hased
Kim hased birle helâk olur cesed

445 Kibr hem-reng-i gebirdir¹⁰³ yazıda
Gebr olup kibr ehli kaldı yazıda

Ehl-i kibr¹⁰⁴ ü hem dahı ehl-i riyâ¹⁰⁵
İkisi dahı yaramaz Tanrı'ya

¹⁰³ Hem-reng-i gebir: âteşe tapanın (kâfirin) aynı huyunda olan, benzeri (Eski yazıda kibr ile gebr'in imlâsı aynıdır.)

¹⁰⁴ Ehl-i kibr: kibirli

¹⁰⁵ Ehl-i riyâ: riyakâr, iki yüzlü

Gaybet ü kibr u riyâdan key sakın
Tâ olasin hazret-i Hakk'a yakın

Cümle işde bî-riyâ hoş sâdık ol
Tanrı vü Peygamberine lââyık ol

Hak bilür çün her ne işlerse kişi
Hakk'a lââyık işlemek yeğdür işi

450 Kılmagıl hiç kimse aybına nazar
Sana ayruk kişi aybından ne zar

Aybın ayruğun ko sen aybunı gör
Cennet olmak diler isen sana gôr

Aybunun görmez gözün her pilcesin
Görür ayruk aybının bir kılcasın

Kimse hakkında dime hiç ayb söz
Çün değülsin sen dahı hiç aybsuz

Sen eğer ayruğa dirsensana hem
Diyeler için ü taşun tola gam

455 Bir dir isen girü on işidesin
Dimesen Hakk'a yarar iş idesin

Mustafâ kavlini tut hoş toğrı ol
Toğrulukdur Hakk'a varan toğrı yol

Mustafâ kavlini her kim işidür
Mustafâ'nun ümmeti vü eşidür

NEDÂMET

Ah n'ideyin ben ki emrin tutmadum
Bir gün ol didüğü yola gitmedüm

Nâzenîn ömri kamu virdüm yile
Nefsüm arzûlarına yile yile

460 Ömrümün kadrini hergiz bilmedüm
Şimdi bildüm ille ömri bulmadum

Saç sakal ağardı gönlüm kapkara
Kılmadum bir iş ki karam ağara

Benven ol yüzi kara vü âsi kul
Bencileyin âsi kul gelmiş değül

Hiç nefes olmaya isyân itmedüm
Hem dahı bir toğrı yola gitmedüm

Her nefesde işledüm ben bir günâh
Bir günâh için dimedim bir gün âh

465 Hem yazuklaruma sağış yok-durur
Cümle işlerümde sağ iş yok-durur

Zerk u tezvîr ü riyâdur her işüm
Gice vü gündüz mesâvidür eşüm

Bir kadem Hak'dan yana varmamışam
Nefs yolına yilüben irmemişem

Hakk'a lâyık işlemedüm bir amel
İşlerüm cümle değâ ile değal

Hîç bir gün ölümümi sanmadum
Fısk u isyân işleyüp usanmadum

470 Âhiret ahvâlini zikr itmedüm
N'olısar hâlüm diyü fikr itmedüm

Üşde irdi yolumı aldı ecel
Dahı fikrüm dâima tûl-i emel¹⁰⁶

Hâlimün ba'zısın uş kıldum ayân
Bundan artuk yavuz işüm çok nihân

Taşuma bakup beni sanman kişi
Ben bilürem işledüğüm her işi

Kimse bilmez nice hâlüm var-durur
Ol bilür kim âlim-i esrâr-durur¹⁰⁷

475 Her amel kim kılmaşam mastûrdur
İlle Hak lûtfı ile mestûrdur

Gizlü hâlümün biri _ olsa âşikâr
Taşlar ile eyleyeler seng-sâr

Ol ki bilür gizlü hâlümü ayân
Girü rahmet andan umaram hemân

Hâşa lûtfından ki mahrûm eyleye
Afv ide cürmümi merhûm eyleye

¹⁰⁶ Tûl-i emel: emel uzunluğu, hırs, tamah

¹⁰⁷ Âlim-i esrâr: sırları bilen

NASİHAT

Siz ben işledüğüm işi işlemen
Bencileyin çok peşîmanlar yimen

480 Hiç benüm ahvâlüme kılman nazar
Siz anı işlen ki ol Hakk'a yarar

Mustafâ ahlâkını terk itmenüz
Toğrı yolu koyup eğri gitmenüz

Tâ ki ana gerçek ümmet olasız
Hak Teâlâ'nun rızâsın bulasız

Gerçek ümmet kılğıl iy Hak bizi ana
Tâ kim ümmet diyü ol bizi ana

Rahmetünden sen bizi ayırmagıl
Mustafâ ümmetliğinden ırmagıl

485 Üşde işitdün anun evsâfını
Hem dahı ahlâkını eltâfını

Her ne kim ol kıldısa sen anı it
Yüzi ak Hak hazretine toğrı git

Haşre dek ger dinilürse bu kelâm
Nice haşr ola bu olmaya temâm

Ger dilersiz bulasız oddan necât
Işk ile derd ile eydün es-salât

FASL

İşidün hem dahı n'itdi ol hümâm
Ömri Hak emrinde nic' oldı temâm

490 Ol şeh u sultân-ı cümle enbiyâ¹⁰⁸
Nûr-ı çeşm-i evliyâ vü asfiyâ¹⁰⁹

Ümmetinün devleti vü varlığı
Çünkü Allah'dan getürdi yarlığı

Okıdı vü halka bildürdi temâm
Şer'i âlem içre hoş tutdı nizâm

Kıldı da'vet Tanrı'ya hem kulları
Şer' ile gösterdi toğrı yolları

Tâ urur oldı bu şer'ün bahri mevc
Dîne girür oldı bu halk fevc fevc

495 Âlemi şer' ile pür-nûr eyledi
Cân u dil mülkini ma'mûr eyledi

Hoş bitürdi ümmetinün işlerin
Hem götürdi yirden ol düşmişlerin

Halka teblîğ-i risâlet¹¹⁰ kıldı hem
Anı işitdi vü bildi hem ümem

¹⁰⁸ Sultân-ı cümle enbiyâ: bütün peygamberlerin sultanı

¹⁰⁹ Nûr-ı çeşm-i evliyâ vü asfiyâ: temiz kimselerin ve evliyânın gözünün nuru

¹¹⁰ Teblîğ-i risâlet: peygamberliğin (Allah elçiliğinin) bildirilmesi

Kıldı âlemde cihâd-ı bî-kıyâs¹¹¹
 Ümmet olunca ana her cinn ü nâs

Cümle kâfirlerden aldı intikâm
 Tâ ki tutdı dîn-i İslâm hoş nizâm

500 Ömrini Hak buyruğına kıldı sarf
 Emr-i Hak'dan¹¹² kılmağı kem hîç harf

Tanrı emrini getürdi yirine
 Her kim anı tutmaz ise yirine

Ol kim ana vâcib idi işledi
 Ümmet isen ol didüğün işle di

Geçdi Hak emrinde ömrinin öni
 Dahı vardı mevte ulaşdı sonı

Bu kemâlât ile ol pâkize-zât
 Bulmađı mevtden bu âlemde necât

¹¹¹ Cihâd-ı bî-kıyâs: din uğrunda yapılan ölçüsüz, sayısız savaş

¹¹² Emr-i Hak: Allâh'ın buyruğı, emri

**PEYGAMBER'İN - ona selâm olsun - VEFÂTI
HAKKINDA**

- 505 Başlayalım girü bir sûz söz ile
K'od saçılsun ol sözümnden sûz ile
- Tağ ilen taşun yüreğin dağlasun
Ten n'olur anun için cân ağlasun
- Odlara yaksun odun için taşın
Taşlara döğsün anun'çün taş başın
- Suların gözünden akup kanlu yaş
Bağrı pûlâdun delinüp ola baş
- Ger bu söz ire bihârun sem'ine
Bu sözün odı tütüninden yana
- 510 Mustafâ mevti sözidür bu ayân
İşidicek âh ile eylen figân
- Gözünüz derd ile giryân eylenüz
Cânunuz ışına kurbân eylenüz
- Her ki bunu işidüp ağlamaya
Bu firāk ile yürek dağlamaya

Taş u ağaçdan dahı kemter ola
Er dimeye ana her kim er ola

Bunda ma'lûm olur anun âşıkı
Ana âşık olmayandur hâ şakî

MUHAMMED MUSTAFÂ'NIN - Allâh ona salât ve
selâm etsin - HASTALIĞININ BEYÂNİ

515 İşit imdi kim o fahr-i kâinât¹¹³
Nice haste oldu vü buldı vefât

Altmış üç yaşa çü irdi ol emîn
Dosta ulaşmaklığı oldu yak:n

Vakt irişdi dünyadan kıla sefer
Ol güneş yüzlü vü ol alnı kamer

Dünyadan ukbâya hoş sâz eyleye
Cân hümâsı Hakk'a pervâz eyleye

Hem ire ol pâdişah dergâhına
İşidün nice irer Allâh'ına

520 Günler içre bir çeharşenbih günü
Ol saâdet ayı vü devlet günü

Vardı Meymûne evine nâgehân
Anda iken hastalık tutdı hemân

¹¹³ Fahr-i kâinât: kâinatın iftihar, övüncü (Hz. Peygamber).

Ol maraz vardukça arta başladı
Gussa vü gam halkı örte başladı

Ol marazdan Mustafâ oldu za'îf
Gayet ıssı oldu ol cism-i lâtîf¹¹⁴

Za'f artuk olduğınca ol şaha
Şükr ü zikrin artururdu Allah'a

525 Varduğınca ol maraz oldu katı
Tâat için kalmadı hiç tâkatı

Çün namaz vakti irişdi nâgehân
Okıdı cümle müezzinler ezân

Ol ezânı işidüp ol mâh-rû
Turdı vü aldı namâz için vuzû

Kasd kıldı Mustafâ turmaklığa
Mescide varup namaz kılmaklığa

Turmağa cisminde kuvvet bulmadı
Ol müezzin olana eydün didi

530 Ben varımazam ikâmet eylesün
Yirime Bû Bekr imâmet eylesün

Çün işitdiler sahâbî bu sözi
Her birinün yaş ile toldı gözi

¹¹⁴ Cism-i latîf: güzel vücut.

İçlerinden kopdı feryâd ile âh
Gökde ol ahdan tutuldı şems ü mâh

PEYGAMBER'İN - Ona salât ve selâm olsun - EMRİ

Böyle çün emr itdi Bû Bekr'e Resûl
Mustafâ emrini ol kıldı kabûl

Geçdi mihrâba Ebû Bekr-i hümâm¹¹⁵
İktidâ kıldı sahâbî-i kirâm¹¹⁶

535 Çünki tekbîr itdi vü el bağladı
Döymedi şesdi elini ağladı

Cümle-i ashab¹¹⁷ bile ağlaşdılar
Mescid'e göz yaşlarını saçdılar

Görmediler anda çün Peygamber'i
Canlarından her biri oldı berî

Mustafâ'dan çün bular ayru idi
Sayru ol sanman bular sayru idi

Gözi yaşını yenemeyüp ol hümâm
Olımadı _anda sahâbîye imâm

540 Bû Bekir didi imâm ol yâ Ömer
Kim özümnden olmuşam ben bî-haber

¹¹⁵ Ebû Bekr-i hümâm: yüksek hımmetli Ebu Bekir.

¹¹⁶ Sahâbî-i kirâm: ulu sahâbeler (Hz. Peygamber'i gö-
ren ve kendilerinin sohbetinde bulunan mü'minler).

¹¹⁷ Cümle-i ashab: bütün sahâbeler, ashâbın hepsi.

Sordı bildi anı ol Hayr-ül-enâm
K'olmadı Bû Bekr ashâba imâm

Didi elbette imâmet eylesün
Bû Bekr emrûme riâyet eylesün

Vardı vü itdi namâza ibtidâ
Kıldı Bû Bekr'e sahâbî iktidâ

Anı gördi Mustafâ sabr itmedi
Hem eser kıldı ol ayrılık odı

545 Mustafâ didi ki tutun turayım
Ol yaranlarum katına varayım

Göreyim bir dahı ol yâranları
Kim dahı görmeyiserem anları

Hem beni anlar dahı görmeyiser
Sohbetüme dünyada irmeyiser

Gelünüz kim mescidüme varalum
Birbirümüzüzi toyınca görelüm

Kim ölüm ayırısar sizden bizi
Didi dahı yaş ile toldı gözi

550 Bu söz ile oda yakdı bunları
Kıldılar çok zâri vü efgânları

Koltuğına girdiler götürdiler
Tuta tuta mescid'e yitürdiler

Gayret ile geldi saffa ol safâ
İktidâ Bû Bekr'e kıldı Mustafâ

Çün sahâbî hoş temâm itdi namâz
Kıldılar ol bî-niyâza çok niyâz

Mustafâ'yı gördi ol hâlde bular
Her birisi âh idüp ağlaştılar

555 Girü ashâb girüben koltuğına
Mustafâ'yı ilti bunlar evine

Anda kim Bû Bekr imâmet eyledi
Onyedi vaktde niyâbet eyledi

Hem on üç gün haste oldu ol Habîb
Ol iken bu cümle dertlere tabîb

Buncılayın derdi buldı Mustafâ
Vasl-ı Hak¹¹⁸ olasıdur ancak şifâ

İşbu hâl içreyken irdi Cebraîl
Didi kim sana selâm itdi Celîl

560 Sordı hâlünü dahı hem ol Çalap
Sor Habîbüm ne kılur didi taleb

Ümmetümi dilerem Hak'dan didi
Dileğüm Hak'dan budur çokdan didi

Ümmetümdür kaygum u gussam hemîn
Yimezem ümmetden ayruğun gamın

¹¹⁸ Vasl-ı Hak: Allâh'a kavuşma

Gice gündüz bu-durur hem himmetüm
Kim bağışlaya bana Hak ümmetüm

Girü Hakk'a vardı geldi Cebraîl
Didi kim girü selâm itdi Celîl

565 Hak Teâlâ sana çok lûtf işledi
Ol yazuklu ümmetün bağışladı

Didi maksûdum bu idi Hak'dan uş
Hâtırum şimdi igen hoş oldu hoş

Olduğınca ömrinün hem müddeti
Ümmetî vü ümmetî dirdi, ümmetî

Girü son vaktında görün himmetin
Ümmetin Hak'dan dilerdi ümmetin

Hem kıyâmetde cemî'-i enbiyâ¹¹⁹
Çağrısuban nefsî vâ nefsî diye

570 İlle yüz urup Muhammed hazrete
Eyde kim vâ ümmetâ vâ ümmetâ¹²⁰

Hem diye iy rahmeti çok rahmeti
Bana ümmetsüz gerekmez cenneti

Gerçi bunlarda yazuksuz yok değül
İlle iy Hak rahmetünden çok değül

119 Cemî'-i enbiyâ: bütün peygamberler, nebilerin hepsi

120 Vâ ümmetâ vâ ümmetâ: ah ümmetim, ah ümmetim!

Ol yazuklu ümmetüm bağışlagıl
Dahı bana ne dilersen işlegil

Ger dilersiz bulasız oddan necât
İşk ile derd ile eydün es-salât

FASL

575 Zî saâdet zî beşâret zî safâ
Kim bize kıla şefaât Mustafâ

Din kimün vardur bunun gibi şefî
Devlet anun kim ola ana mutî

Nâgehân ol peyk-i hazret Cebraîl¹²¹
İrdi vü didi selâm itdi Celîl

Kara gussa donların geymişdi ol
Anı öyle gördi vü sordı Resûl

Didi Cebrâîl'e iy kardaş niçün
Kara gussa donların geydün bugün

580 Gördüğüm yokdur bu sûretde seni
Böyle niçün kıldunuz dinüz bunı

Didi kim geydüm senün'çün yâ Emîn
Son inişümdür yire dahı hemîn

¹²¹ Peyk-i hazret Cebraîl: Hazret-i Peygamber'in habercisi

Vahy için iner değülem bir dahı
Vahy kat' oldu bugün Tanrı hakı

Cümle gök ehli senün'çün tutdı yâs
Kara donlar geydi cümle cinn ü nâs

Cebraîl geldükde sonra emr ile
Anda gelmiş idi Azrâîl bile

585 Vardı virdi Mustafâ'ya ol selâm
Hoş selâmın aldı anun ol hümâm

Sordı kabz için mi geldün yâ melek
Yâ ziyâret mi-durur ancak dilek

Didi gelmişem ziyâret itmeğe
Dahı kabz-ı rûh¹²² idüben gitmeğe

Hak buyurdi ben sana olam mutî'
Her ne dersen onu tutam yâ şefî'

Ger icâzet olsa kabz-ı rûh idem
Olmaz ise hod girü dönem gidem

590 Ol melek bu sözü kılurken beyân
Anı hem dinler iken şâh-ı cihân

Didi tâvus-ı melek¹²³ ol Cebraîl
Yâ Muhammed sana müştakdur Celîl

¹²² Kabz-ı rûh: ruhu (canı) aima

¹²³ Tâvûs-ı melek: Meleğin tavusu, tavus şeklinde melek (Tâvûs-ı Sidre de denir. Cebraîl'in vasfı, lakabı).

Cebrail çün bunu didi ol şaha
Ol dahı azm itdi vara Allah'a

Çün bu sözleri işitdi ol Resûl
Cân ile Hak emrini kıldı kabûl

Didi Azrâil'e kim gel yâ melek
İşlegil her ne ise Hak'dan dilek

595 Geldüğün işi bitür didi ana
Döndi söyledi sahâbîden yana

Çok vasiyyet itdi bunlara Resûl
Tâ ola âsân cemî'-i toğrı yol¹²⁴

Ümmetini Tanrı'ya ısmarladı
Her nasîhat kim gerekdi hep didi

Hem didi ashâba ol Hayr-ül-enâm
Ümmetüme kılâsız benden selâm

Eydesiz kim şer'ümi komayalar
Nefse uyup dünyayı kovmayalar

600 Ol beni cân ile seven ümmetüm
Hem seve cânı gibi her sünnetüm

Cehd ide bir sünnetüm terk itmeye
Toğrı yolu koyup eğri gitmeye

¹²⁴ Cemî'-i toğrı yol: bütün doğru yollar, doğru yolların hepsi, tamamı

Tanrı emrin kılmayalar hiç fevt
Tâ irişince bulara vakt-ı mevt¹²⁵

Bencileyin olalar Hakk'a mutî'
Tâ bulara yarın olam ben şefî'

Ben nice dirildüm ise dünyede
Öğrenüp bunlar dahı öyle ide

605 Her işi bunlara ta'lîm itdi hoş
Dahı canun Hakk'a teslîm itdi hoş

Ger dilersiz bulasız oddan necât
Işk ile derd ile eydün es-salât

PEYGAMBER'İN - ona selâm olsun - VEFÂTININ
ANLATILMASI

Bilünüz iy âşıkân-ı Mustafa¹²⁶
Hakk'a irdi anda cân-ı Mustafâ¹²⁷

Ol hümâ kuşu çü pervâz eyledi
Cümle halk feryâda âğâz eyledi

Sabr yakasını yırtup açdılar
Başlarına hâk-i hasret¹²⁸ saçdılar

610 Toldı âlem hep girîv ile hurûş
Ol girîv ile cihâna düşdi cûş

¹²⁵ Vakt-ı mevt: ölüm vakti, ölmek zamanı

¹²⁶ Âşıkân-ı Mustafa: Mustafa'nın âşıkları

¹²⁷ Cân-ı Mustafâ: Mustafa'nın canı

¹²⁸ Hâk-ı hasret: hasret toprağı

Her melek her vahş u tayr u cinn ü nâs
Mustafâ için kamusı tutdı yâs

Âh u feryâdı göğ e ağdurdılar
Gözlerinden yire yaş yağdurdılar

Yir ü gök ehli kamu ağladılar
Bu od ile canların tağladılar

Na'ra vü feryâd u zârî hây u hây
Toldı yirler gökler âh u vâ y vâ y

615 Çünkü bu zârîleri çarh dinledi
Beli bükildi vü fi'l-hâl¹²⁹ inledi

Ay ü gün tonuktı döndi rengi hem
Halk-ı âlem içine düşdi bu gam

Âh idüp eydürdi Bû Bekr-i rızâ¹³⁰
Kanı ya ol Mustafâ vü Mürtezâ

Zâri ile çağırup dirdi Ömer
N'idevüz sensüz biz iy Hayr-ül-beşer

Derd ile Osmân-ı ummân-ı hayâ¹³¹
Dirdi kanı şâh-ı cümle enbiyâ¹³²

¹²⁹ Fi'l-hâl: o anda, hemen, derhal

¹³⁰ Bû Bekr-i rızâ: rıza sahibi Ebu Bekir (1. Halife)

¹³¹ Osmân-ı ummân-ı hayâ: utanma denizi Osman (3. Halife Hz. Osman'ın sıfatı)

¹³² Şâh-ı cümle enbiyâ: bütün peygamberlerin şahı

620 Hem Ali eydür idi yâ Mustafâ
Gitdi âlemden cemâlünsüz safâ

Hasret ile dir Hüseyin ile Hasen
N'idevüz biz iy dede gitdün çü sen

Gitdünüz siz bizi kim okşayısar
Kurret-ül-aynî¹⁸³ bize kim diyiser

İy dede sizsüz biz uş kalduk yetîm
Firkatün odı bizi yakdı azîm

Fâtıme'yle Âişe kılup figân
Dirler idi el-emân ü el-emân

625 Ammisi kim Mustafâ'nun var idi
İşbu şî'ri eydüben ağlar idi

PEYGAMBER'İN AMCASININ ŞİİRİ¹³⁴

Ey Allah'ın Resûlü! Sen bizim ümidimiz-
din, bize karşı iyi hareket ederdin, cefâ etmezdin.

Bize karşı merhametli ve cömerd idin. Bu-
gün ağlayanlar sana ağlasın.

Ömrüm üzerine yemin ederim ki, Taybe
(Medine) de toprağa verilen başkan için aralık-
sız bir ağlama ile ağlıyorum.

¹⁸³ Kurret-ül-aynî: gözümün nuru

¹⁸⁴ Aslı Arapça olan bu ağıt, muhtemelen Peygamber'in
amcası Abbâs ağzından yazılmış ve sonradan kendisine isnad
edilmiş olan bir manzûmedir.

Ey Allah'ın Resûlü! Annem, babam, ailem, nefsim, amcam ve dayım sana feda olsun.

Sabr gösterip, peygamberliğini sadakatle tebliğ ettin ve yerine getirdin. Din de saf olarak parladı.

Yüce Allah'dan sana selâmlar olsun, Tanrı seni memnun olarak kudsî cennetlere soksun.

FASL

Cümle er ü avret u bâ-y u fakîr
Her biri bir derde olmuşdı esîr

Kimisinün gözleri giryân idi
Kimisinün ciğeri biryân idi

Kimisi bu derd ile hayrân u zâr
Kimi topraklarda galtân bî-karâr

Kiminün aklı gidüp düşmüş idi
Cümlesi bu oda dutuşmuş idi

630 Nice vasf ide kimesne ol günü
Göklere çıkmış idi feryâd üni

Eyle göz yaşı revân olmuş idi
Sanadun seyl-i revân¹³⁵ olmuş idi

Halkı gark kılmış idi göz yaşları
Âh odı yakmışdı tağ u taşları

¹³⁵ Seyl-i revân: akan sel

Hak yaradaldan beri seb'-i tibāk¹³⁶
Görmedi bundan katı kimse firāk

Böyle odlu derd kişi görmüş değül
Göreni dahı haber virmiş değül

635 Bu firāk odı kime kim uğradı
Uğraduğının yüreğın toğradı

Ol zamândan berü ol od yanadur
Şimdi cânlarda pes ol od yâ nedür

Didiler budur çü hâl n'itmek gerek
Tanrı emrince yarağ itmek gerek

Hoş yarağ idüp yuyup götürdiler
Mustafâ'yı kabrine yitürdiler

Üç gün anda kodılar Peygamber'i
Tâ namâzın kıldı her ins ü peri

640 Enbiyâ ervâhı hâzır geldiler
Yirler ü gökler melekler toldılar

Saff u saf cümle gelen turdı temâm
Kim' cemâat oldu vü kimi imâm

Muttasıl üç gün namâzın kıldılar
Çün namâzın kıluban tağıldılar

¹³⁶ Seb'-i tibāk: yedi kat (gökler)

Ol sahâbî cem' olup geldi yine
Mustafâ'yı kodı bunlar kabrine

Nice kim vâcibdi öyle kıldılar
Tanrı takdîrine hayrân kaldılar

645 Döndiler cümle sahâbî câzi'ûn
Didiler innâ ileyhi râci'ûn¹³⁷

Ağlaşu ağlaşu cümle kaygulu
Cânları hasret odı ile dolu

Girü dönüp çün eve geldi bular
Hep sahâbî bir yire cem' oldılar

Mustafâ'yı bulmadılar ortada
Cânı bunların girü yandı oda

Girü feryâd u figân eylediler
Girü göz yaşın revân eylediler

650 Girü odlar saçdı âhından bular
Eyle ah kim âhene irse deler

Döğdiler hasret taşıyla başların
Dökdiler hem kanlu gözler yaşların

Didiler kanı bizim sultânumuz
Kancaru vardı dinüz ol cânumuz

¹³⁷ Innâ ileyhi râci'ûn: Biz ancak ona döneceğiz (Bakara Sûres., 156. âyet)

N'idelüm n'eyleyelüm biz iy aceb
Şâhumuzı kanda kılalum taleb

Ger anun ay yüzünü görmezsevüz
Sohbetine bir nefes irmezsevüz

655 Hâlümüz nice olısar bilmezüz
İşbu derdün hiç devâsın bulmazuz

Yâ İlâhî bilmezüz ne kılavuz
Niceyedek bu oda yakılavuz

Çünkü ortamuzdan uçdı ol hümâ
Bizi iy Hak dünyada ansuz koma

Çün sefer eyledi ol Hayr-ül-enâm
Bize ansuz oldı bu dirlik harâm

Ah idüp bir birine bakar idi
Birinin odı birin yakar idi

650 Kalmış idi cümle şöyle çâresüz
Yoğ idi hiç bir yüreği yâresüz

Gördiler böyle ile olur değül
Bildiler anda varan gelür değül

Didiler bir birine kim n'idelüm
Çünkü Hak emri-durur sabr idelüm

Çün sefer kıldı cibândan Mustafâ
Dünyadan hiç kimse ummasın vefâ

Her ki geldi dünyaya gitmek gerek
Biz dahı yol yarağın itmek gerek

665 Vardı ol hod Hazret'e kavuşdı hoş
İlle hasretde biz ansuz kalduk uş

Ol idi cân içre bizüm cânumuz
Ol idi her derde hem dermânımız

Bize ansuz dahı dirlik ne gerek
Ba'd-ez-în¹³⁸ bize ölümdür yiğirek

Gelünüz kim Mustafâ'ya gidelüm
Mustafâ'suz bu cihânı n'idelüm

Haşre dek ger dinilürse bu kelâm
Nice haşr ola bu olmaya temâm

670 Ger dilersiz bularsız oddan necât
İşk ile derd ile eydün es-salât

¹³⁸ Ba'd-ez-în: Bundan sonra

KİTABIN SONU HAKKINDA

İşbudur hâli cihânun bilünüz
Ger sizün var ise akl u bilünüz

Dünyada bâki kalavuz sanmanız
Komasın yabanda sizi sanunuz

Mustafâ'dan ibret alun siz dahi
Birünüz kalmayısar Tanrı hakı

Her ne denlü çok yaşarsa bir kişi
Âkıbet ölmek-durur anun işi

675 İmdi ölmedin gelün eylen yarak
Tâ ki Hazret'de yüzünüz ola ak

Tanrı kulluğına meşğûl olunuz
Nefse kul olman Hak'a kul olunuz

Mustafâ didüğü yola varunuz
Virünüz Hak yolına hep varunuz

Tâkatunuz yitdüğince tâati
Kılunuz kılman fevit bir sâati

Tâ peşîmân olmayasız son ucu
Kalmaya hem cânunuzda key acı

680 Bu nesâyih kim direm kılun kabûl
Olasız Hazret'de tâ makbûl kul

Her kim ola âkıl ü devletlü er
Vâiz u nâsih ana ölüm yiter

Bilür iken kim ölürüz âkıbet
Çürüyüp toprak oluruz âkıbet

Gör ki Hakk'a dönmişümüz var mıdur
Fiskdan artuk hiç işimiz var mıdur

Bir yaramaz fi'li tağyîr itmedük
Âhiret bâbında tedbîr itmedük

685 Dirliği dünyâda sağ eylemedük
Ölümümüz' çün yarağ eylemedük

Hakk'a lâyık kılmaduk a'mâlümüz
Bilmezüz kim n'olısar ahvâlümüz

İmdi gel isyânımız yâd idelüm
Nâle vü zârî vü feryâd idelüm

Ölümümüz gussasını yiyelüm
Dâimâ estağfiru'llah¹³⁹ diyelüm

¹³⁹ Estağfiru'llah: Allah'tan mağfiret (bağışlama, günahları aff etme) dilerim.

Anda ağlaşacağumuz analum
Bunda anun'çün biraz ağlaşalum

690 Bunda ağlamaklığın assısı çok
Anda bin yıl ağlasan assısı yok

Hakk'a eksüklüğümüz arz idelüm
Ağlamağa göz yaşın karz idelüm

Akıdalum gözümüzden kanlu yaş
Kim bizüm'çün ağlaşa tağ ile taş

Eyle âh eyleyelüm kim ger taşa
İrse odı kaynaya ol taş taşa

Sad hezâran hasret ü derd ile âh
Ömrümüz isyân ile oldu tebâh

695 Yüz karaların kazanduk dünyede
Ol hacâletler aceb nice gide

Bize iy Hak eyle tevfîkun refîk
Tâ ki varıblevüz toğrı tarîk

Nefsümüz elinde olmuşuz esîr
Bu esîrlikten bizi kurtarıvir

Nefse uyup işledük bî-had günâh
Bilmezüz kim ne kılavuz iy ilâh

Bu hacâlet içre hayrân kalmışuz
Kim günah bahrine böyle talmışuz

700 Ger inâyet ırmeye senden bize
Yir ü gök ehli kamu bizden beze

Umaruz senden inâyetler ola
Rahmet irişe saâdetler ola

Bir bölük bîçâre miskin âsiyüz
Kulluğundan kâsir u hem kâsiyüz

Sana lâyük bir amel hiç bizde yok
İlle isyân ile noksân var çok

Cümlemüz isyânümüzü bilmişüz
Hazretüne rahmet uma gelmişüz

705 Kapuna eksüklük ile geldük uş
Yüzümüzü kara elümüz dahı boş

Ger senün kapunda olur ise red
Bize ayruk kimden olısar meded

Gerçi kim isyânümüz key çok-durur
Varacak ayruk yirümüz yok-durur

Bize ger rahmet kıl u ger oda yak
Gitmeyiserüz kapundan bir ayak

İşğünden yüzümüz kaldurmazuz
Bin para kılurlar ise turmazuz

710 Her n'olursavuz kapunda oluruz
Ger dirilürüz ü gerçi ölürüz

Dâimâ kullar işi isyân olu
Pâdişahdan afv ile ihsân olur

Ol ki bize yaraşur kılduk anı
Sen ana yaraşurın kıl yâ Ganî

Rahmetünden ger bize ihsân ola
Pâdişahlığuna ne noksân ola

Cümlemüz ger hışmun odına yana
Milketünden nesne hiç artmaz yine

715 Bize kıldun çünki her in'âm-i âm¹⁴⁰
Rahmetünle olur ol in'âm tâm

Hem SÜLEYMÂN-ı fakîre¹⁴¹ rahmet it
Yoldaşun îmân yirini cennet it

Hazretüne anı ilet yüzi ak
Mustafâ konşulığında vir turak

Ana dîdârunı görmek kıl nasîb
Cümle-i mü'minler¹⁴² ile yâ Mücîb

¹⁴⁰ İn'âm-i âm: herkese ait, umumî ihsan

¹⁴¹ Süleymân-ı fakîr: fakir, bîçâre Süleyman

¹⁴² Cümle-i mü'minler: mü'minlerin hepsi, bütün inan-

Ol Muhammed hürmetiy'çün kim adun
Anun adıyla bile koşa kodun

720 Halk-ı âlemden anı itdün güzîn
Kıldun anı **rahmeten** li'l-âlemîn¹⁴³

Bize anun izzetine izzet it
Fazlun ile cümlemüze rahmet it

Rahmetünden bizi mahrûm eyleme
Hem azâbun odına mûm eyleme

Bizi hâs dostlarına sen eyle hâs
Cümle-i havf u hatardan¹⁴⁴ vir halâs

Kamu hâcâtumuzu eyle kabûl
Ol saâdet hakkı kim buldı Resûl

725 İşbu kân-ı şehd¹⁴⁵ ki şîrindür dadı
Bil *Vesîlet-ün-Necât*¹⁴⁶ oldı adı

Hem sekiz yüz onikide târihi
Bursa'da oldı tamâm bu iy ahi

Hakk'a hamd ile senâlar bî-hisâb
K'oldı Hak avniyle kâmil bu kitâb

¹⁴³ Rahmeten li'l-âlemîn: Âlemlere rahmet olan, âlemler için rahmet olarak

¹⁴⁴ Cümle-i havf u hatar: bütün tehlike ve korkular, tahlike ve korkuların hepsi

¹⁴⁵ Kân-ı şehd: bal madeni

¹⁴⁶ Vesîlet-ün-necât: Kurtuluş vesilesi, yolu, sebebi

Tanrı'dan yüz bin dürûd ile selâm
Mustafâ'nun rûhına her subh u şâm

Olsun Âl'ine dahı ashâbına
Tâbiîn ensâr u hem ahibbına

730 Ümmetinden râzı olsun ol Mu'în
Rahmetü 'llâhi aleyhim ecma'in¹⁴⁷

Hâk Teâlâ rahmet eyleye ana
Okudanı kim duâ ile ana

Hak Teâlâ rahmet eylesün ana
Kim yazanı dahı hayr ile ana

¹⁴⁷ Rahmetü'llâhi aleyhim ecma'in: Allah'ın rahmeti onların hepsinin üzerine olsun, Allah onların hepsine rahmet etsin.

M E V L İ D

(Yeni ve değişik metin)

Mevlid'in "yeni ve değişik metni" şu nushalardan faydalanılarak hazırlanmıştır:

Yazmalar:

1. Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. - Yeniler 172 (önceki nr. 1477), ist. tar. h. 920.
2. Nuruosmaniye Ktp., 3903. ist. tar. h. 999.
3. Üniversite Ktp., T. Y. 136 (mecmua), ist. tar. h. 1044.
4. Millet Ktp., manzum 1346, ist. tar. 1098.
5. Selimağa Ktp. - Kemankeş, 408. ist. tar. h. 1139.
6. İnkılap Ktp. - Muallim Cevdet, 425, ist. tar. yok, eski.
7. Yahya Efendi Dergâhı Ktp., 4441, ist. tar. 1139.
8. Süleymaniye Ktp., bağışlar 115 (Selimağa Ktp., yeniler 1655), ist. tar. yok, yeni.

Basmalar:

1. Rıza (Bursalı), Musahhah Mevlid-i Şerif, İst. 1327.
2. Gazali Saltık, Süleyman Çelebi ve Mevlid'i, İst. 1947.
3. Murad Uraz, Mevlid ve İzahı, İst. 1955.
4. Yahya Benekay, Süleyman Çelebi - Yaşayan Mevlidi Şerif, İst. 1964. (Doğan Kardeş yayını).

Not:

Mevlid'in eski ve yeni metinleri "Velâdet" bölümüne kadar aynı olduğundan, bu kısım bugünkü şekliyle yâni kısaltılmış olarak verildi. "Mi'râc" bölümünün sonuna kadar Rıza Ef. neşri, ondan sonraki bölümler (Peygamberin vasıfları, Peygamberin vefatı ve kitabın sonu) için 1. numaralı yazma (Topkapı, yeniler 172) esas alındı.

1

MÜNACÂT

Allah adın zikr idelüm evvelâ
Vâcib oldur cümle işde her kula

Allah adın her kim ol evvel ana
Her işi âsân ide Allâh ana

Allah adı olsa her işin öni
Hergiz ebter olmaya anun sonı

Her nefesde Allah adın di müdâm
Allah adıyla olur her iş temâm

5 Bir kez Allah dise aşk ile lisân
Dökülür cümle günah misl-i hazân

İsm-i pâkin pâk olur zikr eyleyen
Her murâda irişür Allah diyen

Aşk ile gel imdi Allah diyelüm
Derd ile göz yaşile âh idelüm

Ola kim rahmet kıla ol pâdisâh
Ol Kerîm ü ol Rahîm ü ol lîâh

Birdür ol birliğine şek yokdurur
Gerçi yanlış söyleyenler çokdurur

- 10 Cümle âlem yoğ iken ol var idi
Yaradılmışdan ganî cebbâr idi

Var iken ol yoğ idi ins ü melek
Arş ü ferş ü ay ü gün hem nüh felek

Sun' ile bunları ol var eyledi
Birliğine cümle ikrâr eyledi

Kudretin izhâr idüp hem ol celîl
Birliğine bunları kıldı delîl

Ol didi bir kerre var oldu cihân
Olma dirse mahv olur ol dem hemân

- 15 Bâri ne hâcet kılavuz sözi çok
Birdür Allâh andan artuk Tanrı yok

Haşre dek ger dinilürse bu kelâm
Nice haşr ola bu olmaya temâm

Ger dilersiz bulasız oddan necât
Aşk ile derd ile idün es-salât

YAZANA DUA

Ey azizler üşde başlaruz söze
Bir vasiyyet kılaruz illâ size

- 20 Ol vasiyyet kim direm her kim tuta
Misk gibi kokusu canlarda tüte

Hak Teâlâ rahmet eyleye ana
Kim beni ol bir duâ ile ana

Her ki diler bu duâda bulma
Fâtiha ihsân ide ben kulına

**HER ŐEYDEN ÖNCE PEYGAMBER'İN NÖRUNUN
YARADILMASI**

Evvel anduk anı kim evveldür ol
Evveline bulmadı hiç akl yol

Evvelün ol evvelidür bî-gümân
Âhirün hem âhiridür câvidân

- 25 Çünkü Hak evvelliğın bildün ayân
Dinle imdi kılâyım sun'ın beyân

Hak Teâlâ ne yaratdı evvelâ
Cümle mahlûkdan kim ol evvel ola

Mustafâ nûrını evvel kıldı var
Sevdi anı ol Kerîm ü Kirdgâr

Her ne dürlü kim saâdet vardurur
Yahşı huy u görklü âdet vardurur

Hak ana virdi mükemmel eyledi
Yaradılmışdan mufaddal eyledi

- 30 Andan oldı her nihân ü âşikâr
Arş ü ferş ü yirde gökde ne ki var

Ger Muhammed olmaya idi ayân
Olmayısardı zemîn ü âsmân

Hem vesîle olduğıyçün ol Resûl
Âdemün Hak tevbesin kıldı kabûl

Ger Muhammed gelmeyeydi âleme
Tâc-i izzet irmez idi âdeme

Nûh anunçün garkdan buldı necât
Dahi doğmadın göründi mu'cizât

35 Cümle anun dosluğına adına
Bunca izzet kıldı Hakk ecdâdına

Ceddi olduğıyçün ânun hem Halîl
Nârı cennet kıldı ana ol Celîl

Hem dahi Mûsâ elindeki asâ
Oldı anun hürmetine ejdehâ

Ölmeyüp İsâ göğе bulduğı yol
Ümmetinden olmak için idi ol

Çok temennî kıldılar Hak'dan bular
Kim Muhammed ümmetinden olalar

40 Enbiyânun şeksüz ol sultânıdur
Cümlesinün cânı içre cânıdur

Gerçi kim bunlar dahi mürsel-durur
Lâk Ahmed ekmel ü efdal-ûdurur

Zîra efdallığa ol elyak-durur
Anı öyle bilmeyen ahmak-durur

Pes Muhammed'dür bu varlığa sebeb
Cehd idüp anun rızâsın kıl taleb

Şer'ini tut ümmeti ol ümmeti
Tâ nasîb ola sana Hak rahmeti

PEYGAMBER NÜRUNUN İNTİKALİ TESELSÜLÜ

Hak Teâlâ çün yaratdı âdemi
Kıldı âdemle müzeyyen âlemi

45 Âdeme kıldı ferîştehler sücûd
Hem ana çok kıldı ol lûtf ıssı cûd

Mustafâ nûrını alnında kodı
Bil Habîbüm nûrdur bu nûr didi

Kıldı ol nûr anun alnında karâr
Kaldı anun ile nice rûzgâr

Sonra Havvâ alnına nakl itdi bil
Turdı anda dahi nice ay u yıl

Şît doğdu ana nakl etti buğur
Anun alnında tecellî kıldı nûr

50 İrdi İbrâhim ü İsmâil'e hem
Söz uzanur ger kalanın dir isem

İşbu resm ile müselsel muttasıl
Tâ olunca Mustafâ'ya müntekıl

Geldi çün ol Rahmeten li'l-âlemîn
Vardı nûr anda karâr itdi hemîn

Ger dilersiz bulasız oddan necat
Aşk ile şevk ile idün es-salât

PEYGAMBER'İN DOĞUMU

Âmine Hatun Muhammed anesi
Ol sadefden toğdı ol dür dânesi

55 Çünki Abdullah'dan oldu hâmile
Vakt irişdi hefte vü eyyâm ile

Hem Muhammed gelmesi oldu yakın
Çok âlâmetler belürdi gelmedin

Ol Rebî-ül-evvel ayı nicesi
On ikinci gice isneyn gicesi

Ol gice kim toğdı ol Hayr-ül-beşer
Anası anda neler gördi neler

Didi gördüm ol Habîbün anesi
Bir aceb nur kim güneş pervânesi

60 Berk urup çıkdı evümden nâgehân
Göklere dek nûr ile toldı cihân

Gökler açıldı vü feth oldu zulem
Üç melek gördüm elinde üç alem

Biri meşrik biri mağribde anun
Biri tamında dikildi Ka'be'nün

İndiler gökden melekler saff u saf
Kâ'be gibi kıldılar evüm tavâf

Geldi hûriler bölük bölük buğur
Yüzleri nûrından evüm toldı nûr

65 Hem havâ üzre döşendi bir döşek
Adı Sündüs döşeyen anı melek

Çün göründi bana bu işler ayân
Hayret içre kalmış idüm ben hemân

Yarılup dîvâr çıkdı nâgehân
Üç bile hûrî bana oldu ayân

Bâzılar dirler ki ol üç dilberün
Âsiye'ydi biri ol meh-peykerün¹

Biri Meryem Hâtun idi âşikâr
Birisi hem hûrilerden bir nigâr

70 Geldiler lûtf ile ol üç meh-cebîn
Virdiler bana selâm ol dem hemîn

Çevre yanuma gelüp oturdılar
Mustafâ'yı birbirine muştılar

¹ Bu beyit ve bundan sonra gelen iki beyit eski yazmalarda yoktur.

Didiler oğlun gibi hiç bir oğul
Yaradılalı cihan gelmiş değül

Bu senün oğlun gibi kadri cemîl
Bir anaya virmemişdür ol Celîl

Ulu devlet buldun ey dildâr sen
Toğısardur senden ol hulkı hasen

75 Bu gelen ilm-i ledün sultânıdur
Bu gelen tevhîd ü irfân kânıdur

Bu gelen aşkına devr eyler felek
Yüzine müştâkdur ins ü melek

Bu gice ol gicedür kim ol şerîf
Nûr ile âlemleri eyler lâtîf

Bu gice dünyâyı ol cennet kılur
Bu gice eşyâyâ Hak rahmet kılur

Bu gice şâdân olur erbâb-ı dil²
Bu giceye can virür ashâb-ı dil³

80 Rahmeten li'l-âlemîndür Mustafâ
Hem şefî'-ül-müznibîndür⁴ Mustafâ

Vasfını bu resme tertîb itdiler
Ol mübârek nûra terğîb itdiler

² Erbâb-ı dil: gönül adamları

³ Ashâb-ı dil: gönül sahipleri

⁴ Şefî'-ül-müznibîn: günah işleyenlerin şefaati edicisi

Âmine eyder çü vakt oldu temâm
Kim vücûde gele ol Hayr-ül-enâm

Susadum gāyet harâretten katı
Sundılar bir cam tolusu şerbeti

Kardan ak idi vü hem soğuk idi
Lezzeti dahi şekerde yok idi

85 İçdüm anı oldu cismüm nûra gark
İdemezdüm nûrdan kendümi fark

Geldi bir ak kuş kanadıyle revân
Arkamı sıgadı kuvvetle hemân

Toğdı ol sâatde ol sultân-ı dîn⁵
Nûra gark oldu semâvât ü zemîn

Yaradılmış cümle oldu şâdmân
Gam gidüp âlem yeniden buldı cân

Cümle zerrât-ı cihân⁶ idüp nidâ
Çağrısuban didiler kim merhabâ

90 Merhabâ ey âli sultân merhabâ
Merhabâ ey kân-i irfân⁷ merhabâ

Merhabâ ey sırr-ı fûrkân⁸ merhabâ
Merhabâ ey derde dermân merhabâ

⁵ Sultân-ı dîn: dinin sultânı, hükümdârı

⁶ Zerrât-ı cihân: cihanın zerreleri, en ufak parçaları

⁷ Kân-ı irfân: irfan ocağı, kaynağı

⁸ Sırr-ı fûrkân: (iyi ile kötü ve doğru ile yanlış arasındaki farkı gösteren) Kur'an'ın sırrı.

Merhabâ ey bülbül-i bâğ-ı Cemâl⁹
Merhabâ ey âşinâ-yi Zü'l-celâl¹⁰

Merhabâ ey mâh ü hurşîd-i hüdâ¹¹
Merhabâ ey Hakdan olmayan cüdâ

Merhabâ ey âsi ümmet melcei
Merhabâ ey çâresüzler mencei¹²

Merhabâ ey cân-ı bâkî¹³ merhabâ
Merhabâ uşşâka sâkî merhabâ

Merhabâ ey kurret-ül-ayn-i Halîl¹⁴
Merhabâ ey hâs-ı mahbûb-i Celîl¹⁵

Merhabâ ey rahmeten li'l-âlemîn
Merhabâ sensin şefî-ül-müznibîn

Merhabâ ey pâdişâh-ı dü cihân¹⁶
Senün için oldı kevn ile mekân

⁹ Bülbül-i bâğ-ı Cemâl: (ilâhî) güzellik bahçesinin bülbülü

¹⁰ Âşinâ-yi Zü'l-celâl: Ululuk sâhibi olan Allah'ı bilen, tanıyan

¹¹ Mâh u hurşîd-i hüdâ: hidâyetin, doğru yolu göstermenin (doğru yolu gösteren Kur'an'ın) güneş ve ayı

¹² Bâzı yazmalardaki mence' "kurtuluş yeri, kurtulma" kelimesi basmalarda ve bugün okunan metinlerde eşfa' "en fazla şefa'at eden" şeklindedir.

¹³ Cân-ı bâkî: geçici olmayan, dâimî olan can.

¹⁴ Kurret-ül-ayn-i Halîl: İbrahim Peygamberin gözünün nuru

¹⁵ Hâs-ı mahbûb-i Celîl: Ulu Tanrı'nın hâs sevgilisi

¹⁶ Pâdişâh-ı dü cihân: iki cihânın sultanı, hükümdarı

Ey cemâli gün yüzi bedr-i münîr¹⁷
Ey kamu düşmişlere sen destgîr

100 Ey gönüller derdinün dermânı sen
Ey yaradılmışların sultânı sen

Sensin ol sultân-ı cümle enbiyâ¹⁸
Nûr-ı çeşm-i evliyâ vü asfiyâ¹⁹

Ey risâlet tahtının sen hâtemi
Ey nübüvvet mührinün sen hâtemi

Çünkü nûrun rûşen itdi âlemi
Gül cemâlün gülşen itdi âlemi

Oldı zâil zulmet-i cehl ü dalâl²⁰
Buldı bâğ-ı ma'rifet²¹ ayn-i kemâl²²

105 Yâ Habîballah bize imdâd kıl
Son nefes dîdârun ile şâd kıl

Ger dilersiz bulasız oddan necât
Aşk ile derd ile idün es-salât

¹⁷ Bedr-i münîr: nur veren, parlak dolunay

¹⁸ Sultân-ı cümle enbiyâ: bütün peygamberlerin sultanı

¹⁹ Nûr-ı çeşm-i evliyâ vü asfiyâ: içi temiz kimselerin ve velilerin gözünün nuru.

²⁰ Zulmet-i cehl ü dalâl: doğru yoldan sapma ve bilgisizlik karanlığı

²¹ Bâğ-ı ma'rifet: irfan, bilgi bahçesi

²² Ayn-i kemâl: olgunluk, noksansızlık pınarı

FASL

Çünkü ol mahbûb-i Rahmân ü Rahim²⁸
Kıldı dünyâyı cemâlinden naîm

Birbirine muştulayı her melek
Raksa girdi şevk ü şâdîden felek

İşbu heybetden Amîne hûb-rû
Bir zamân aklı gidüp geldi gerü

110 Gördi gitmiş hûriler hiç kimse yok
Görmedi oğlın tezarru' kıldı çok

Hûriler aldı tasavvur kıldı ol
Hayret içre çok tefekkür kıldı ol

Çevre yanın isteyü kıldı nazar
Gördi kim bir köşede Hayr-ül-beşer

Şöyle Beytullâh'a karşı ol Resûl
Yüz yire urmuş u secde kılmış ol

Secdede başı dili tahmîd ider
Hem getürmüş parmağın tevhîd ider

115 Dir ki ey Mevlâ yüzüm tutdum sana
Ya İlâhî ümmetüm virgil bana

²⁸ Mahbûb-i Rahmân ü Rahîm: âhirette mümin kullarını esirgeyen ve dünyada bütün insanlara ayırt etmeksizin merhamet eden Allah'ın sevgilisi (Hz. Muhammed).

Çünkü ben bu işleri gördüm ayân
Kalmadı sabrum hemân düşdüm revân

Geldi aklum gördüm ol sâhib-vefâ
Gözlerüm nûr vü oğlum Mustafâ

Sürnelenmiş gözleri gör hikmeti
Göbeği kesilmiş olmuş sünneti

Yüzi nûr gün gibi hoş berk urur
Çünkü gördüm gönlüme geldi sürûr

120 Kaynadup nâr-ı mahabbet²⁴ kanumı
Aluban bağruma basdum cânumı

Debrenür dudakları söyler kelâm
Anlayamadum ne dirdi ol hümâm

Kulağum ağzına virdüm dinledüm
Söyledüğü sözi ol dem anladum

Hakka bağlayup gönülden himmeti
Dir idi kim ümmetî vâ ümmetî

Tıfl iken ol diler idi ümmetin
Sen kocaldın terk idersin sünnetin

125 Ümmetüm didi sana çün Mustafâ
Ver salâvat sen de ana bul safâ

²⁴ Nâr-ı mahabbet: sevgi ateşi

Ger dilersiz bulasız oddan necât
Aşk ile şevk ile idün es-salât

FASL

Mekke kavmi uluları bî-hilâf
Kâ'be'yi ol gice kılarken tavâf

Secde kıldı Kâ'be gördi hâs ü âm
Düşmedi bir taşı hoş kıldı kıyâm

Rükni rükne Kâ'be'nün virdi selâm
Didiler kim toğdı ol Hayr-ül-enâm

130 Kâ'be bir savt itdi ol dem nâgehân
Didi toğdı bu gice şems-i cihân²⁵

Pâk idüp küfr ile bütlerden Resûl
Kurtarısar beni müşriklerden ol

Yalın ayak baş açuban saff u saf
Eyleyiser ümmeti beni tavâf

Ol gice tabl-ı nübüvvet²⁶ urdılar
Ol gice Şeytânı gökden sürdiler

Nice büthâne nice deyr ü sanem
Yıkılup küfr ehline irdi elem

²⁵ Şems-i cihân: cihanın güneşi

²⁶ Tabl-ı nübüvvet: peygamberlik davulu

PEYGAMBER'İN MU'CİZELERİ

135 Fahr-i âlem irdi çün kırk yaşına
Kondı pes tâc-ı risâlet²⁷ başına

Dembedem âvâz gelürdi yâ Emîn
Seni kıldum rahmeten li'l-âlemîn

İndi Kur'ân âyet âyet beyyinât
Zâhir oldı nice dürlü mu'cizât

Gerçi cümle nûr idi ol pâk zât
İlle her uzvında vardı mu'cizât

Evvelâ ol kim mübârek cisminün
Gölgesi düşmezdi yire resminün

140 Nûr idi başdan ayağa gövdesi
Bu ayândur nûrun olmaz gölgesi

Hem mübârek başı üzre her zamân
Bir bölük bulut olurdu sâyebân

Her nire varsa bile varurdu ol
Başı üzre dâimâ tururdu ol

²⁷ Tâc-ı risâlet: peygamberlik, resûllük tacı

Ol mübârek gözlerinde mu'cize
Nicedür ol dahi eydeyim size

Nice kim öninde görürdi ayân
Öyle ardında görürdi ol hemân

145 İşidün hem ol mübârek burnunun
Mu'cize nicedür anda bir görün

Vahy için indükde Cibrîl-i Emîn
Gökden ayrıldığı sâatde hemîn

Cebraîl'ün kokusın alurdi ol
Vahy için indüğünü bilürdi ol

Debredicek dudağın ol mâh-veş
Debrenürdi gökde hem kurs-ı güneş

Tokınıcak saçına bâd-ı sabâ
Misk ü anberden dolar idi havâ

150 İnci dişleri şuaından gice
İğne düşse bulunurdi ey hoca

Sadrı nûrında:ı karanu giceler
Yolda yürürdi yiğitler kocalar

Çün işâret kıldı ol mahbûb-ı Hak
Parmağıyle aya oldu iki şak

Terlese güller olurdı her teri
Hoş dererlerdi terinden gülleri

Dikdi hurmayı hem ol şâh-ı cihân
Dikdüğü sâat yemiş virdi hemân

155 Mu'cizâtı haşre dek dinse müdâm
Nice haşr olsa buna gelmez hitâm

Ger dilersiz bulasız oddan necât
Aşk ile derd ile idün es-salât

6

Mİ'RÂC

Gel berü ey aşk odına yanıcı
Kendüyi ma'sûka âşık sanıcı

Dinle gel mi'râcın ol şâhun ayân
Âşık isen aşk odına turma yan

Bir düşenbih gicesi tahkîk haber
Leyle-i Kadr²⁸ idi ol gice meğer

Ol hümâyûn-baht u ol kadri yüce
Ümmü Hânî hânesindeydi gice

160 Anda iken nâgehân ol yüzi ak
Cennete var didi Cebrâîl'e Hak

Bir murassa' tâc al hulle kemer
Hem dahi al bir burâk-ı mu'teber²⁹

Ol habîbüme ilet binsün anı
Arşumı seyreylesün görsün beni

Cebrail çün cennete vardı revân
Gördi kim bîhad burâk otlar hemân

²⁸ Leyle-i Kadr: Kadir gecesi.

²⁹ Burâk-ı mu'teber: itibarlı cennet bineği, merkebi.

İçlerinde bir burāk ağlar katı
Yimez içmez kalmamış hiç tâkatı

- 165 Gözlerinden yaşı Ceyhûn eylemiş
Ciğerini derd ile hûn eylemiş

Didi Cebrâil nedür ağladuğın
Hüzn ile cân ü ciğer dağladuğın

Bâki yoldaşın yiyüp içüp gezer
Sen inilersin di cânun ne sezer

Didi kırk bin yıldurur kim yâ Emîn
Aşkdır bana yimek içmek hemîn

Nâgehân bir ün işitdi kulağum
Gitdi aklum bilmezem solum sağum

- 170 Yâ Muhammed diyüben çağırdılar
Bir sadâ birle ki yürekler deler

Ol zamandan bilmezem kim n'olmuşam
Ol adun ıssına âşık olmuşam

Yüreğüm içinde eridi yağum
Âşık oldu görmedin bu kulağum

Cenneti başıma aşkı dar ider
Gice gündüz işimi, âh ü zâr eder

Gerçi zâhir cennet içre tururam
Ma'nada hasret azâbın görürem

175 Ger iremezsem visâline anun
İdiserim terkini cân ü tenün

Cebrail didi burāka ey burāk
Virdi Hak maksûdunu kılma firāk

Kimde kim aşkun nişânı vardurur
Âkıbet ma'sûka anı ırgürür

Gel berü ma'sûkuna ırgüreyim
Yüreğün zahmına merhem urayım
Aldı Cebrâil burākı ol zamân
Tâ cenâb-ı Ahmed'e³⁰ geldi hemân

180 Hak selâm itdi sana yâ Mustafâ
Kim mübârek hâtırun bulsun safâ

Didi kim gelsün konuklaram anı
Arşımı seyreylesün görsün beni

Dâim ister hazretümnden her melek
Arş ü Kürsî Sidre çarh-i nüh felek³¹

Cümlesi anun yüzün görmek diler
Ayağına yüzlerin sürmek diler

³⁰ Cenâb-ı Ahmed: Hazreti Ahmed (Hz. Peygamber)

³¹ Çarh-i nüh felek: dokuz felek göğü

İşbu gice bir gicedür ey Emîn
Olısar ayn-el-yakîn³² hakk-el-yakîn³³

185 Bu gice zâhir olur esrâr-ı Hak³⁴
Gösteriserdür sana dîdâr Hak

Zemzemeyle toldı kevn ile mekân
Arşa vardı didiler Fahr-ı cihân

Hem sekiz cennet kapusın açdılar
Yolun üstine cevâhir saçdılar

Gel gidelüm hazrete yâ Mustafâ
Muntazırdur anda ashâb-ı safâ³⁵

Sana cennetden getürdüm bir burāk
Da'vet-i Rahmândur³⁶ ey nûr-ı Hak

190 İşidüp anı Resûl oldu ferah
Şâdlık geldi kamu gitdi terah

Turdı yerinden hemân-dem Mustafâ
Koydı tâcı başına ol pür-safâ

³² Ayn-el-yakîn: bir şeyi kendi gözleriyle görüp mâhiyetini bilme

³³ Hakk-el-yakîn: bir şeyi gerçekliğine hiç şüphe olmayacak şekilde bütün duyularıyla bilme, anlama

³⁴ Esrâr-ı Hak: Allah'ın sırları.

³⁵ Ashâb-ı safâ: gönlü sâf, hâlis, temiz olanlar

³⁶ Da'vet-i Rahmân: Rahmân olan Allah'ın çağrısı.

Çekdi ol demde burākı Cebrail
Önine düşdi ana oldı delîl

Hoş süvâr oldı ana şâh-ı cihân
Açdı perrini burāk uçdı hemân

Tarfet-ül-ayn³⁷ içre sultân-ı ümem³⁸
Geldi Kuds'e irdi vü basdı kadem

195 Enbiyâ ervâhı karşı geldiler
Mustafâ'ya cümle ikrâm kıldılar

İrdi ol dem Hak'dan ervâha nidâ
Kim kılalar Mustafâ'ya iktidâ

Pes geçüp mihrâba ol Hayr-ül-enâm
Enbiyâ ervâhına oldı imâm

İki rek'at kıldı Aksâ'da namâz
Öyle emr itmiş idi ol bî-niyâz

Gördiler nurdan kurulmuş nerdübân
Nerdübândan oldılar göğre revân

200 İrdiler evvel göğre bi'l-ihtirâm
Kapu açıldı vü girdi ol hümâm

Gördi gök ehli ibâdetde kamu
Her biri bir dürlü tâatde kamu

³⁷ Tarfet-ül-ayn: bir kere göz açıp kapayınca kadar geçen zaman

³⁸ Sultân-ı ümem: ümmetlerin sultanı

Kimi tesbîh ü kimi tahmîd okur
Kimi tehlîl ü kimi temcîd okur

Kim kıyâm içre kimi kılmış rükû'
Kimi Hakka secde itmiş bâ-huşû'

Kimisini aşk-ı Hak almış-durur
Vâlih ü hayrân ü mest kalmış-durur

205 Hep gök ehli cümle karşı geldiler
Mustafâ'ya izzet ikrâm kıldılar

Merhaben bik yâ Muhammed³⁹ didiler
Ey şefâat kânı Ahmed didiler

Her biri kutluladı mi'râcını
Didiler geydün saâdet tâcını

Bu kerâmetler ki Hak virdi sana
Virmedi hiç kimseye önden sona

Yürü kim meydân senündür bu gice
Tôp hem çevgân senündür bu gice

İrmedi evvel gelen bu devlete
Kimse lâayık olmadı bu rif'ate

210 Her ne hâcet dilesen makbûldür
Cümle maksûdun senün mahsûldür

³⁹ Merhaben bik yâ Muhammed: "Ey Muhammed sana merhaba! Hoş geldin!"

Ol gice turmadı cevân eyledi
Öyle kim eflâki seyrân eyledi

Her birinde türlü hikmet gördi ol
Tâ ki vardı Sidre'ye irişdi yol

Cebraîlün turağıdur ol makâm
Nüh felek tâ kim turalıdan nizâm

Kaldı Cebrâil makâmında hemîn
Didi ana Rahmeten li'l-âlemîn

215 Bilmezem bu yolları ben n'ideyim
Kim garîbem bunda kanda gideyim

Cebraîl didi Resûl'e ey habîb
Sanmagıl bu yirde sen seni garîb

Senün için yaradıldı nüh felek
İns ü cinn ü hûr ü cennet hem melek

Bunda hatm oldu benüm cevân-gehim
Mâverâsından dahi yok âgehim

Bana böyle emr idüpdür Zü'l-celâl
Açmayam ben bundan öte perr ü bâl

220 Ger geçem bir zerre denlü ilerü
Yanaram başdan ayağa ey ulu

Didi Cebrâile ol Fahr-ı cihân
Pes makâmında tur imdi sen hemân

Çün ezelden bana aşk oldu delîl
Yanar isem yanayım ben ey Halîl

Lî ma'a'llah⁴⁰ vakti benümdür hemân
Tâ ki kurbân eyleyem baş ile cân

Râh-ı aşkda⁴¹ kim sakınur cânını
Ol kaçan görse gerek cânânını

225 Râh-ı aşkı sanma gâfil serseri
Belki kemter nesnedür virmek seri

REFREF'İN BELİRMESİ

Söylenürken Cebraîl ile kelâm
Geldi Refref önüne virdi selâm

Aldı ol şâh-ı cihânı ol zamân
Sidre'den götürdi vü gitdi hemân⁴²

Bir fezâ oldu o demde rû-nümâ
Ne mekân var anda ne arz ü semâ

⁴⁰ Lî ma'a'llahi vaktun: Allah ile öyle bir vaktim olur ki (Lî ma'a'llahi vaktun lâ yese'ünî fîhi melekün mukarrebün velâ nebiyyün mürselün "Allah ile öyle vaktim olur ki, ne bir mürsel peygamber, ne bir mukarreb melek aramıza girer" hadisine işaret)

⁴¹ Râh-ı aşk: aşk yolu

⁴² Bu beyitten sonra 260. beyte kadar olan kısım yazmalarda (msl. bk. Topkapı Ktp. Yeniler 172) tamamıyla değişik şekildedir.

Kim ne hâlîdür ne mâlî ol mahal
Akl ü fikr etmez o hâli fehm ü hal

230 Ref' olup ol şâha yetmiş bin hicâb
Nûr-ı tevhîd açdı vechinden nikâb

Her birisinden geçerken ilerü
Emr olurdu Yâ Muhammed gel berü

Çün kamusını görüp geçdi öte
Vardı irişdi ol ulu Hazrete

Şeş cihetden ol münezzeh Zü'l-celâl
Bî-kem ü keyf ana göterdi cemâl

Zâten ol sultân-ı Mâ zâğa' l-basar⁴³
Eylemişdi Hakka tahsîs-i nazar⁴⁴

235 Âşikâre gördi Rabb-ül-izzeti⁴⁵
Âhiretde öyle görür ümmeti

Bî-hurûf ü lafz ü savt ol pâdişâh
Mustafâ'ya söyledi bî-iştibâh

Didi kim matlûb ü maksûdun benem
Sevdüğün cân ile ma'bûdun benem

⁴³ Sultân-ı "Mâ zâğa'l-basar": "Gözü gördüğünden şaşmayan" sultan, Hz. Peygamber (mâ zâğa'l-basar ve mâ tağâ: Peygamberin gözü gördüğünden şaşmadı ve onu aşmadı, Necm Sûresi, 17. âyet)

⁴⁴ Tahsîs-i nazar: bakış ayırma, bakma

⁴⁵ Rabb-ül-izzet: yücelik, ululuk sâhibi Allâh

Gice gündüz turmayup istediğün
N'ola kim görsem cemâlin didüğün

Gel habîbüm sana âşık olmışam
Cümle halkı sana bende kılmışam

240 Ne murâdun var ise idem revâ
Eyleyem bir derde bin dürlü devâ

Mustafâ didi eyâ Rabb-i rahîm⁴⁶
Ey hatâ-pûş ü atâsı çok kerîm

Ol zâif ümmetlerüm hâli n'ola
Hazretüne nice anlar yol bula

Gice gündüz işleri isyân kamu
Korkaram ki yirleri ola tamu

Yâ İlâhî hazretünden hâcetüm
Budurur kim ola makbûl ümmetüm

245 Hak Teâlâdan irişdi bir nidâ
Yâ Muhammed ben sana kıldum atâ

Ümmetüni sana virdüm ey habîb
Cennetümi anlara kıldum nasîb

Yâ habîbüm nedür ol kim diledün
Bir avuç toprağa minnet eyledün

⁴⁶ Rabb-i rahîm: esirgeyici, yarlıgayıcı olan Allah.

Ben sana âşık olunca ey şerîf
Senün olmaz mı dü âlem ey latîf

Zâtuma mir'at idindüm zâtunı
Bile yazdum adum ile adunı

250 Hem didi kim Yâ Muhammed ben seni
Bilürem görmeğe toymazsın beni

Lîk dîn emri tamâm olmak için
Ümmetün de bana yol bulmak için

Avdet idüp da'vet it kullarumı
Tâ gelüben göreler dîdârumı

Sen ki mi'râc eyleyüp itdün niyâz
Ümmetün mi'râcını kıldum namâz

Her kaçan kim, bu namâzı kılalar
Cümle gök ehli sevâbın bulalar

255 Çünkü her türlü ibâdet bundadur
Hakka kurbiyetle vuslat bundadur

Sıdk ile beş vakt olundukça edâ
Elli vaktin ecrin eyler Hak atâ

Mâhasal ol anda doksan bin kelâm
Sebk idüp buldukda encâm ü hitâm

Tarfet-ül-ayn içre ol Fahr-i cihân
Ümmü Hânî evine geldi hemân

Her ne vâki' oldu ise serteser
Cümlesin ashâbına virdi haber

260 Didiler ey kible-i islâm ü dîn
Kutlu olsun sana mi'râc-ı güzîn⁴⁷

Biz kamumuz kullaruz sen şâhsın
Gönlümüz içinde rûşen mâhsın

Ümmetün olduğumuz devlet yeter
Hizmetün kıldığımız izzet yeter

DUA

Yâ İlâhî ol Muhammed hakkıçün
Ol şefâat kânı Ahmed hakkıçün

Sidre vü Arş-ı muallâ⁴⁸ hakkıçün
Ol sülûk ü seyr-i â'lâ⁴⁹ hakkıçün

265 Ol gice söyleşilen söz hakkıçün
Ol gice Hakkı gören göz hakkıçün

Sırr-ı fûrkân nûr-i a'zam⁵⁰ hakkıçün
Kuds ü Kâ'be Merve Zemzem hakkıçün

⁴⁷ Mi'râc-ı güzîn: seçkin mirâç (göğe çıkma)

⁴⁸ Arş-ı muallâ: Yüksek arş (göğün en yüksek yeri, yüksek dokuzuncu gök)

⁴⁹ Sülûk-ü seyr-i â'lâ: en yüksek yürüyüş ve yola gidiş.

⁵⁰ Nûr-ı a'zam: en büyük nur

Gözi yaşı hakkıçün âşıklarun
Bağrı başı hakkıçün sâdıklarun

Aşk odından ciğeri biryân için
Derd ile kan ağlayan giryân için

Sıdk ile yolunda kâim kul için
Hazretüne toğru varan yol için

270 Şol zaman kim müddet-i ömr ü hayât⁵¹
Âhir ola ire hengâm-i memât⁵²

Biz günahkâr âsi mücrim kulları
Yarlıgayup kıl günahlardan berî

Afv idüp isyânumuz kıl rahmeti
Ol habîbün yüzi suyu hürmeti

Sana lâyık kullar ile hemdem et
Ehl-i derdün⁵³ sohbetine mahrem et

⁵¹ Müddet-i ömr ü hayât: hayat ve ömrün belirli zamanı, süresi

⁵² Hengâm-i memât: ölüm zamanı

⁵³ Ehl-i derd: dert sahibi, dertli

PEYGAMBER'İN AHLÂKI

İşid imdi nice virmiş ol Celîl
Mustafâ'ya hulk-ı evsâf-ı cemîl⁵⁴

275 Hulk idi dâim işi bu halk ile
Halkı hod kul kılmış idi hulk ile

Tann'nun adını zâkirdi müdâm
Her ne Hak'dan gelse şâkirdi müdâm

Her kaçan yatsaydı ol Fahr-i cihân
Bir hasîr üzre yatardı ol hemân

Hak didi tağları altun eyleyem
Dürlü ni'metlerle seni toylayam

Ol Habîb-ullah didi yâ zi'n-niam
Ümmetüm-çün ben bu hâle râzıyam

280 Katlanuram anlarun-çün zahmete
Ümmetümi eyle lâyıkh rahmete

Her kemâlât ile kâmil şâh idi
Anun içün ol habîb-ullah idi

⁵⁴ Hulk-ı evsâf-ı cemîl: güzel vasıflar tabiatı, ahlâkı

Ey dirîğâ dilümüzde da'vâ çok
Ara yirde hergizin bir ma'nâ yok

Halk içinde adumuz hâs eyledük
Lîk halvetde gönül pas eyledük

Ümmet oldur sünnetin terk itmeye
Dimedüğü yire hergiz gitmeye

285 Bu gün anun sünnetin terk idevüz
Yann anda varıcağaz n'idevüz

Yâ İlâhî saklagıl îmânumuz
Virevüz îmân ile tâ cânumuz

Kabrümüz îmân ile pür-nûr kıl
Mûnis-i gilmân⁵⁵ ile hem hûr kıl

Hem dahi mîzânumuz eyle sakîl
Cennete girmeğe lûtfun kıl delîl

Mustafâ'ya hem-civâr it yâ Kerîm
Cennet-i Firdevs içinde yâ Rahîm

290 Lûtf ile göster bize dîdârunı
Ni'metinle toylagıl kullarını

Nûr-ı Ahmed izzetine ey Hudâ
Eyleme bizi Muhammed'den cüdâ

Bu kemâlât ile gör ol pâk zât
Bulmadı mevtden bu âlemde necât

Âşık isen sen eğer ey nîg-nâm
Aşk ile di es-salâtü ve's-selâm

⁵⁵ Mûnis-i gilmân: gılmana (cennetteki hizmetkârlara)
arkadaş

PEYGAMBER'İN VEFÂTI

Gel berü ashâb u ihvân-ı safâ⁵⁶
 Gel berü erbâb-ı irfân u vefâ⁵⁷

295 İşbu göynüklü sözi gûş idelüm
 Derd ile âh idüben cûş idelüm

Akıdalum gözümüzden yaşları
 Tâzelensün bağrumuzun başları

Her ki ol Sultân için yaş indüre
 Yaşı anun tamuyı söyündüre

Gel berü sen dahî aşkun kıl beyân
 Vaktidür ger var ise göster nişân

Pes bu nakl ile rivâyetdür haber
 Kim bu fânî mülkde ol Hayr-ül-beşer

300 Bir zaman kıldı nübüvvet pâk zât
 Küfr mahv oldu vü dîn buldı hayât

⁵⁶ Ashâb u ihvân-ı safâ: safa kardeşleri ve sahipleri

⁵⁷ Erbâb-ı irfân u vefâ: vefa ve irfan sahipleri

Altmış üç yaşına irdi çün Habîb
Ol Şerîf ü ol Hasîb ü ol Nesîb

Vakt irişdi dünyadan kıla sefer
Ol güneş yüzlü vü ol alnı kamer

Mescid içre bir gün ol şâh-ı cihân
Oturup olmuşdı hoş gevher-fişân

Feth idüp sırr-ı maânî⁵⁸ sözlerin
Bahr-ı tevhîdün⁵⁹ saçardı dürlerin

305 Geldi Cebrâîl Hakdan emr ile
Söyledi anda Resûle iûtf ile

Didi sana Zü'l-celâl itdi selâm
Dir ki şöyle bilsün ol Hayr-ül-enâm

Kim ana ben katı müştāk olmuşam
Cümle halkı ana bende kılmışam

Bu sözi çün kim işitdi ol Emîn
Kalbi mahzûn oldu ol şâhun hemîn

Ol mükâhhal gözlerinden dökdi yaş
Cûş idüp ağladı yir gök tağ u taş

310 Cebrail gitdi vü ol sâhib-vefâ
Eyledi eve azîmet Mustafâ

⁵⁸ Sırr-ı maânî: mânâların sırrı.

⁵⁹ Bahr-ı tevhîd: birlik (Allah'ın birliğine inanma) denizi.

Hüzn ile girdi içerü evine
Fâtıma andaydı geldi yanına

Didi iy cânım baba hâlün nedür
Hasta mı oldun vücûdun nicedir

Didi kim yâ Fâtıma yanar tenüm
Dosta ulaşmak diler cânım benüm

Ol Habîbün gün gün artdı zahmeti
Düşdi ashâba gam u gussa katı

315 Hastalıktan soldı ol bâğ-ı cemâl⁶⁰
Ol kemâlde bedr iken oldu hilâl

Hücreyi ashâb iderlerdi tavâf
Ağlaşırlardı turuban saff u saf

Çün namâz vakti irişdi nâgehân
Okudı cümle müezzinler ezân

Ol ezânı işidüp ol mâh-rû
Turdı vü aldı namâz içün vuzû'

Katına geldi anun ol dem Bilâl
Didi kim fermân nedür yâ zü'l-cemâl

320 Ol Habîb didi Bilâl'a ey lâtîf
Bil ki oldum ben bugün gâyet zaîf

⁶⁰ Bâğ-ı cemâl: güzellik bahçesi

Ben varımazam ikāmet eylesün
Yirüme Bû Bekr imâmet eylesün

Ağlayu ağlayu ol derdlü Bilâl
Vardı ashâb katına hem çün hilâl

Didi ey yârân bilün bedr-i tamâm⁶²
Cümlenüze eyledi çok çok selâm

Hem cāhi Bû Bekr imâm olsun didi
Tâbi' olsun ana ashâbum didi

325 Çün işitdiler Bilâl'ün bu sözün
Her birisi toprağa urdı yüzün

Zâr u efgân idüben ağladılar
Kanı ya ol serverümüz didiler

Böyle çün emr itdi Bû Bekr'e Resûl
Mustafâ emrini ol kıldı kabûl

Vardı mihrâba yirini yirini
Hâli gördi ol Habîbün yirini

Çünkü tekbîr itdi vü el bağladı
Döymedi çözdü elini ağladı

330 Bû Bekir didi imâm ol yâ Ömer
Kim özümnden olmuşam ben bî-haber

⁶² Bedr-i tamâm: ayın on dördü, dolunay

Sordı bildi anı ol Hayr-ül-enâm
K'olmadı Bû Bekr ashâba imâm

Anı gördi Mustafâ sabr itmedi
Hem eser kıldı ol ayrılık odı

Mustafâ didi ki tutun turayım
Ol yaranlarum katına varayım

Göreyim bir dahi ol yârânları
Kim dahi görmeyiserem anları

335 Hem beni anlar dahi görmeyiser
Sohbetüme dünyada irmeyiser

Gelünüz kim mescidüme varalum
Birbirümüzüzi toyınca görelüm

Kim ölüm ayırısar sizden bizi
Didi dahi yaş ile toldı gözi

Bu söz ile oda yakdı bunları
Kıldılar çok zâri vü efgānları

Ol Habîbün sağ elin tutdı Ali
Sol elini İbn-i Abbâs ol velî

340 Mescide geldi vü buldı hoş safâ
İktidâ Bû Bekre kıldı Mustafâ

Çün sahâbe hoş tamâm itdi namâz
Kıldılar ol Eî-niyâza çok niyâz

Hoş namâzı kıldı ol Hayr-ül-enâm
Döndi ashâba yönin virdi selâm

Hâlikı zikr itdi evvel ol şefî'
Didi oldur pâdişâh olun mutî'

Hem bilün kim mâsivâ fânî-durur
Dâim Allah'dur kim ol bâkî-durur

345 Ol gidenler bize yeter i'tibâr
Kim bu yirde idemediler karâr

Kankı dil bu evde biryân olmadı
Kankı göz bu derde giryân olmadı

Bu sözi çün-kim sahâbî dinledi
Her biri efgân idüben inledi

Ol şefâat ıssı ol sâhib-vefâ
Âhıret şâhı Muhammed Mustafâ

Anda ashâba nasîhat eyledi
Hulkı lûtfiyle olan toyladı

350 Elvedâ olsun size didi dahi
Eyledi eve azîmet ol sahî

Tutuban girü Alî Abbâs ile
Geldi eve cümle ashâbı bile

Eve girdi gördi ol şâh-ı cihân
Tolmuş evün içi âh ile figân

Fâtıma âh eyleyüben ağladı
Babasının boynına el bağladı

Didi derdlü yüregümün çâresi
Gitdi onulmaz bu bağrum yâresi

355 Ağlayuban didi ey cânım baba
Gönlümün şâdîsi cânânım baba

Ölme sen senün için ben öleyim
Sen sağ ol ben sana kurbân olayım

Bir onulmaz derde uğratdun beni
Viriserem yoluna cân u teni

Didi kim yâ Fâtıma dinle sözüm
Kokula boynumı bir dem ey kızum

Dünyâyı terk itmeği kayırmazam
Bilürem kim bunda bâkî kalmazam

360 Lîk seni n'ideyim kaldun garîb
Âşıkun hâli n'olur gitse habîb

Bu yetimlik kutlu olsun başuna
Dahi hasret eşüne yoldaşuna

Böyle diyüp yaş ile toldı gözi
Didi kanı ol iki körpe kuzı

Yanuma gelsün Hüseyin ile Hasen
Kim bu gönlüm gamın anlardur kesen

Ol iki mâhı varup getürdiler
Mustafâ'nın yanına yetürdiler

365 Didiler kim ey dede n'oldun bugün
Yüreğümüze bizüm urdun düğün

Ey n'olaydı böyle göricek sizi
Anamız toğurmamış olsa bizi

İşbu hâl içreyken irdi Cebraîl
Didi kim sana selâm itdi Celîl

Sordı hâlünü dahi hem ol Çalab
Sor Habîbüm ne kılur didi taleb

Ümmetümi dilerem Hak'dan didi
Dileğüm Hak'dan budur çokdan didi

370 Gice gündüz bu-durur hem himmetüm
Kim bağışlaya bana Hak ümmetüm

Gerü Hakk'a vardı geldi Cebraîl
Didi kim gerü selâm itdi Celîl

Hak Teâlâ sana çok lûtf işledi
Ol yazuklu ümmetün bağışladı

Didi maksûdum bu idi Hak'dan uş
Hâtırum şimdi igen hoş oldu hoş

Olduğınca ömrinün hem müddeti
Dir idi kim ümmeti vâ ümmeti

375 Hem kıyâmetde cemî'-i enbiyâ⁶²
Çağrışup nefsi vü vâ nefsi diye

İlle yüz urup Muhammed Hazrete
Eyde kim vâ ümmetâ vâ ümmetâ

Hem diye ey rahmeti çok rahmeti
Bana ümûnetsüz gerekmez cenneti

Ümmet isen hizmeti eyle temâm
Aşk ile di es-salâtü ve's-selâm

Ger dilersiz bulasız oddan necât
Aşk ile derd ile idün es-salât

FASL

380 Zî saâdet zî beşâret zî safâ
Kim bize kıla şefâat Mustafâ

Nâgehân ol peyk-i Hazret Cebraîl
İrdi vü didi selâm itdi Celîl

Kara gussa tonların geymişdi ol
Anı öyle gördi vü sordı Resûl

Didi Cebrâîl'e ey kardeş niçün
Kara gussa tonların geydün bugün

⁶² Cemî'i enbiyâ: bütün peygamberler, peygamberlerin hepsi

Gördüğüm yokdı bu sûretde seni
Böyle niçün kıldunuz dinüz bunı

385 Didi kim geydük senünçün yâ Emîn
Son inişümdür yire dahi hemîn

Vahy için iner değülem bir dahi
Vahy kat' oldu bugün Tanrı hakı

Cümle gök ehli senünçün tutdı yas
Kara tonlar geydi cümle cinn ü nâs

Cebrail geldükde sonra emr ile
Anda gelmiş idi Azrâil bile

Taşradan içerüye kıldı nidâ
Didi kim yâ ehl-i beyt-i Mustafâ⁶³

390 İznümüz var mı içeri girmeğe
Ol mübârek hub cemâli görmeğe

Fâtıma didi ki kimsin ey aceb
Didi bir a'râbiyem ey hoş-edeb

Ağlayu ağlayu didi ey arab
Katı hastadur Resûl çeker taab

Var işüne ey karındaşum arab
Bunda biz ağlaşuruz her rûz u şeb

⁶³ Ehl-i beyt-i Mustafâ: Hz. Peygamber'in ev halkı, ailesi

Bir dahi didi selâm olsun size
Vir içerü girmeğe destûr bize

395 Ol Habîbün hâli nedür göreyim
Ger icâzet olur ise gireyim

Çün Muhammed sem'ine irdi nidâ
Didi kimdür taşradan iden sadâ

Fatma didi bir arabdur çağırur
Yâ Muhammed diyübeni ün urur

Didi Ahmed ey gözüm nûr benüm
Ol arabdur kabz iden rûhum benüm

Ol gelendür hânümân iden harâb
Ol gelendür mülk ü mâl iden yebâb

400 Ol gelendür halka itdüren figân
Ol gelendür göz yaşın kılan revân

Gideren nûrını şehlâ gözlerün
Hem sarartan rengini gül yüzlerün

La'l-veş dudakların rengin bozan
Nice benven diyenün ömrin kesen

Ayrulık odına yakan cânları
Bırakan toprağa nâzûk tenleri

Yüzleri gül dilleri bülbülleri
Tûti gibi ol latîf oğulları

405 Atalardan analardan ayıran
 Ol durur ol taşra kapuda turan
 Ol durur ol seni benden ayıran
 Yüreğine dürlü hancerler uran
 Adı Azrâil-durur gelsün berü
 Tur var aç kapuyı girsün içerü
 Kimseden ol hiç destûr istemez
 Benden artuk kimseye böyle dimez

Fâtıma ana kapı açdı revân
 Ol melek girdi içerü ol zamân

410 Meskenetle hücreye girdi hemîn
 Lutf ile virdi selâm öpdi zemîn

Didi ol vaktin ana ol müctebâ
 Hôş geldün ey emîn gel merhabâ

Sordı kabz için mi geldün yâ melek
 Yâ ziyâret midurur ancak dilek

Didi gelmişem ziyâret itmeğe
 Dahi kabz-ı rûh⁶⁴ idüben gitmeğe

Hak buyurdi ben sana olam mutî
 Sen ne dirsен anı tutam yâ şefî

⁶⁴ Kabz-ı rûh: ruhu, canı alma

415 Ger icâzet olsa kabz-ı rûh idem
Olmaz ise hod gerü dönem gidem

Ol melek bu sözi kılurken beyân
Anı hem dinlerken ol şâh-ı cihân

Didi tâvûs-ı melek ol Cebraîl
Yâ Muhammed sana müştakdur Celîl

Çün bu sözleri işitdi Mustafâ
İtmeğe azm eyledi ahde vefâ

Didi Azrâîl'e kim gel yâ melek
İşlegil her neyise Hak'dan dilek

420 Geldüğün işi bitür didi ana
Döndi söyledi sahâbından yana

Çok nasîhat kıldı bunlara Resûl
Tâ ola âsân cemî'-i toğru yol

Ümmetin te'kîd ile ısmarladı
Her nasîhat kim gerekdi hep didi

Hem didi ashâba ol Hayr-ül-enâm
Ummetüme kılasız ben'îen selâm

Eydesiz kim şer'ümi komayalar
Nefse uyup dünyayı kovmayalar

425 Bilünüz ey âşikân-ı Mustafâ⁶⁵
Hakka irdi anda cân-ı Mustafâ

⁶⁵ Âşikân-ı Mustafâ: Hz. Peygamber'in âşıkları

Mürg-ı kuds⁶⁶ uçdı kafesden şâhvâr
Gülsitân-ı kudsde⁶⁷ eyledi karâr

Cebrail üstinde turup dirdi âh
Bu cihânı terk idüp gitdün e şâh

Âh idüp eydürdi Bû Bekr-i rızâ
Kanı ya ol Mustafâ vü Murtazâ

Zâri ile çağırup dirdi Ömer
N'idevüz sensüz biz ey Hayr-ül-beşer

430 Derd ile Osmân-ı ummân-ı hayâ⁶⁸
Dirdi kanı şâh-ı cümle enbiyâ

Hem Ali eydürdi kim yâ Mustafâ
Gitdi âlemden cemâlünsüz safâ

Hasret ile dir Hüseyin ile Hasen
N'idevüz biz ey dede gitdün çü sen

Gitdünüz siz bizi kim ohşayısar
Kurret-ül-aynî⁷⁰ bize kim diyiser

Fâtıma'yla Âişe kılup figân
Dirler idi el-amân ü el-amân

⁶⁶ Mürg-ı kuds: temizlik, mukaddeslik kuşu (can)

⁶⁷ Gülsitân-ı kuds: mübareklik gül bahçesi (cennet bahçesi)

⁶⁸ Osmân-ı ummân-ı hayâ: utanma, Allah korkusuyla günahtan kaçınma denizi olan Hz. Osman

⁶⁹ Şâh-ı cümle enbiyâ: bütün peygamberlerin sultanı

⁷⁰ Kurret-ül-aynî: gözümün nuru

435 Cümle er avret dahi bâ-y ü fakîr
Her biri bir derde olmuşdı esîr

Kimisinün gözleri giryân idi
Kimisinün ciğeri biryân idi

Bu firâk odına her kim uğradı
Uğraduğının yüreğın toğradı

Didiler budur çü hâl n'itmek gerek
Tanrı emrine yarağ itmek gerek

Hoş yarağ idüp yuyup götürdiler
Mustafâ'yı kabrine yetürdiler

440 Üç gün anda kodılar peygamberi
Tâ namâzın kıla her ins ü perî

Enbiyâ ervâhı hâzır geldiler
Yirler ü gökler melekler toldılar

Muttasıl üç gün namâzın kıldılar
Çün namâzın kıluban tağıldılar

Nice kim vâcibdi eyle kıldılar
Tanrı takdîrine hayrân kaldılar

Döndiler cümle sahâbî câzî'ûn
Didiler innâ ileyhi râcî'ûn⁷¹

⁷¹ Innâ ileyhi râcî'ûn: Biz ancak ona döneceğiz (Bakara Sûresi, 156. âyet)

445 Gerü dönüp çün eve geldi bular
Hep sahâbî bir yire cem' oldılar

Mustafâ'yı bulmadılar ortada
Cânı bunların gerü yandı oda

Gerü gözyaşın revân eylediler
Gerü feryâd u figân eylediler

Didiler birbirine kim n'idelüm
Çünkü Hak emri-durur sabr idelüm

Ger dîlersiz bulasız oddan necât
Aşk ile derd ile idün es-salât

KİTABIN SONU

450 Her beden kim yaradılır cân bulur
Gāyetine iricek noksân bulur

Her ki câme geydi yâhud pîrehen
Âhir-ül-emr⁷² ana sardılar kefen

Âh mevt senün elünden âh âh
Ne gedâ kurtulur elünden ne şâh

Fürkatinden âh peygamberlerün
Hasretinden âh ol serverlerün

Âh ol âlimlerün mevtinden âh
Âh ol âriflerün fevtinden âh

455 Fürkatinden ah yetîm olanların
Giryesinden kimsesüz kalanların

Çün sefer kıldı cihândan Mustafâ
Dünyadan hiç kimse ummasun vefâ

Her ki geldi dünyaya gitmek gerek
Biz dahi yol yarağın itmek gerek

⁷² Âhir-ül-emr: sonunda, işin nihayetinde

Mustafâ'dan ibret alun siz dahi
Birünüz kalmayısar Tanrı hakı

Her ne denlü çok yaşarsa bir kişi
Âkıbet ölmek-durur anun işi

460 İmdi gelün ölmedin eylen yarak
Tâ ki hazretde yüzünüz ola ak

Her kim ola âkıl ü devletlü er
Vâiz u nâsih ana ölüm yeter

Bilürüz çünkim ölürüz âkıbet
Çürüyüp toprak oluruz âkıbet

Bir yaramaz fi'li tağyîr itmedük
Âhiret bâbında tedbîr itmedük

İmdi gel isyânumuz arz idelüm
Ağlamağa göz yaşın karz idelüm

465 Akıdalum gözümüzden yaşları
Tâzelensün bağrumuzun başları

Sad hezârân hasret ü hayf ile âh
Ömrümüz isyân ile oldu tebâh

Nefse uyup işledük bî-had günâh
Bilmezüz kim ne kılavuz yâ İlâh

Cümlemüz isyânumuzu bilmişüz
Hazretüne rahmet uma gelmişüz

Kapuna eksüklik ile geldük uş
Yüzümüz kara elümüz dahi boş

470 Bize ger rahmet kıl u ger oda yak
Gitmeyiserüz kapundan bir ayak

Ol Muhammed hürmetiyçün kim adun
Anun adıyla bile koşa kodun

Halk-ı âlemden anı itdün güzîn
Kıldun anı rahmeten li'l-âlemîn

Bize anun izzetine izzet it
Fazlun ile cümlemüze rahmet it

Dâimâ kullar işi isyân olur
Pâdişahdan afv ile ihsân olur

475 Ol ki bizden yaraşur kılduk anı
Sen sana yaraşurın kıl yâ Ganî

Rahmetünden ger bize ihsân ola
Pâdişahlığuna ne noksan ola

Hem SÜLEYMÂN-ı fakîre rahmet it
Yoldaşın imân u yirin cennet it

Tanrı'dan yüz bin durûd ile selâm
Mustafâ'nun rûhına her subh u şâm

Olsun âline dahi ashâbına
Tabiîn ensâr u hem ahebâbına

480 Ümmetinden râzı olsun ol mu'în
Rahmetü'llâhi aleyhim ecma'in⁷³

⁷³ Rahmetü'llâhi aleyhim ecma'in: Allah'ın rahmeti onların hepsinin üzerine olsun, Allah onların hepsine rahmet etsin.

S Ö Z L Ü K

Bu sözlüğe Mevlid'de geçen bütün kelimeler değil, bugün kullanılmayan veya herkesçe iyice bilinmeyen kelimelerle, açıklanması gereken özel adlar (şahıs ve yer isimleri) ve bâzı ekler alınmıştır. Kelimelerin sadece metinde geçen mânâları verilmiş, öbür mânâları gösterilmemiştir.

Kısaltmalarda (a) kelimenin Arapça, (f) Farsça asıllı olduğunu bildirmektedir.

A

âbâd (f) etmek: mâmur etmek, şen ve bayındır hale getirmek

Abbâs (a): Hz. Peygamberin Mekke fethi sırasında müslüman olan amcası

abd (a): kul, köle

açuban: açarak

add (a): sayı

adem (a): yokluk, yok olma

âdemî (a): insan, adam

ad urınak: adlandırmak, ad vermek, isim koymak

âğâz (f) eylemek: başlamak

ağdurmak: çıkarmak, yükseltmek

ağlayuban: ağlayarak

ağu: zehir

ağyâr (a) başkalar, yabancılar

ahad (a) bir, bir kimse

âhen (f): demir

ahi (a): kardeş

Ahmed (a): çok hamd eden; çok hamd edilen ve öğülen, hamd ve öğülmeğe çok lâayık olan (Hz. Peygamber)

Âişe (Ayşe) (a): Hz. Ebu Bekir'in kızı ve Hz. Peygamberin zevcesi.

âkıl (a): akıllı

Aksâ (a): en son, en uzak (lugat mânâsı). Mescid-i Aksa: Kudüs'te İbrahim Peygamber tarafından Kâ'be'den 40 yıl önce inşa edilen mâbed. Hz. Peygamber Mi'râc'ta buradan göğe yükselmiştir.

âl (a): aile, sülâle; evlâd, oğullar

alem (a): bayrak

âli (a): yüksek, yüce

Ali (a): Hz. Peygamberin amcası (Ebu - Tâlib'in) oğlu ve damadı, 4. Halife

Alim (a): çok bilen, bilgisi ezelî ve ebedî olan (Allah)

Aliyy (a): yüksek, büyük, ulu

aluban: alarak

âm (a): umumî, herkese ait, umuma mahsus

a'mâl (a): ameller, işler

ammi (a): amca

anda: orada

andan: oradan

a'rabî (a): çölde yaşayan (bedevî) arap

arş (a): dokuzuncu gök, bütün âlemi çevreleyen ve âlem tasavvurunun sonu ve en yüksek noktası kabul edilen yer

artuk: başka, sonra

âsân (f): kolay

âsân etmek: kolaylaştırmak

âsân olmak: kolaylaşmak

asfiyâ (a): sâf, gönlü temiz, tuttuğu yol doğru olan kimseler

ashâb (a): Hz. Peygamberi gören, onun sohbetinde bulunanlar, peygamberin arkadaşları (müfredi, sâhib, sahâbi)

Âsiye (a): Hz. Musa'yı Nil'den çıkarıp büyüten kadın. Fir'avun'un karısı ve Müzahim'in kızıdır.

assı: fayda, menfaat, kazanç

âsrnân (f): gök

âşikâr (f): açık, belli, meydanda

Atûf (a): şefkat ve merhamet edici, acıyan (Allah)

avn (a): yardım

avret (a): kadın, zevce

ayân (a): açık, belli, meydanda

ayırısar: ayıracak

ayruk: başka

azîm (a): büyük, ulu; çok

aziz (a): değerli, sevgili (kimse); eren, ermiş

B

bâb (a): kapı

bâbında: için, hususunda

bâd: için, hususunda

bâd (f): rüzgâr

bâ'd - ezin (f): bundan sonra

bahr (a): deniz

bâ - huşû (f - a): alçak gönüllülük ile tevazu ile; kendinden geçmiş bir hâlde

Bâis (a): Peygamber gönderen, öldükten sonra dirilten (Allah)

Bâkî (a): yok olmayan, daimî ve ebedî olan (Allah)

bâl (f): kanat

bâri (f): hâsılı, hulâsa

Bâri' (a): yaratan yaratıcı (Allah)

Bârr (a): iyi, doğru (Allah)

Basîr (a): her şeyi görüp bilen, anlayan (Allah)

Bâsit (a): yayan, dilediğinin rızkını genişleten (Allah)

batgıl: bat (emir teklik 2. şahıs)

Bâtın (a): görünmeyen, görülmekten münezze olan (Allah)

bây (f): zengin

Bedî (a): benzeri olmayan, mükemmel bir şey yaratan (Allah)

behcet (a): sevinç, güleryüzlülük

bencileyin: benim gibi

berk (a): şimşek

berk urmak: şimşek gibi çakmak, parıldamak, ışıldamak

berî (a): ayrı, hiç bir şeyle ilgili olmayan, kurtulmuş, sâlim, temiz

Berr (a): iyi, doğru (Allah)

beşâret (a): müjde

beşâşet (a): güleryüzlülük

Beşîr (a): müjdeci (Hz. Peygamber)

Beytullah (a): Allah'ın evi, Kâ'be

beyyinât (a): beyyineler, bir şeyin doğruluğunu isbat eden kuvvetli deliller, şahitler

bîcan (f): cansız

bigi: gibi

bî - gümân (f): şüphesiz

bî - had (f - a): hadsiz, sınırsız, pek fazla

bihâr (a): denizler

bî - hilâf (f - a): hilâfsız, yalansız

bî - hurûf (f - a): harfler (sözler) olmaksızın, harfsiz

bî - hurûf u lafz u savt: harfler, kelime ve ses olmaksızın

bî - iştibâh (f - a): şüpheli

bî - kem ü keyf (f - a): kemiyetsiz ve keyfiyetsiz

bî - keyf ü kem (f - a): keyfiyetsiz ve kemiyetsiz, keyfiyet ve kemiyeti izah edilmez bir şekilde

bî - kıyâs (f - a): ölçüsüz

bilâd (a): beldeler, şehirler

Bilâl: Bilâl-i Habeşi. İlk müezzin, Hz. Peygamberin ölümünden sonra, Hz. Omer'in Kudüs'ü fethettiği gün hâriç, ezan okumadı. Şamda vefat etti.

bile: ile, beraber; bir arada, birlikte

bî'l - ihtirâm (a): saygı ile, hürmet ile

bî - nazir (f - a): eşsiz, benzersiz

bî - niyâz (f - a): niyazsız, niyaza ihtiyacı olmayan (Allah)

biryân (f): kebab; kızarmış, yanmış

birle: ile

bî - şebîh (f - a): benzersiz

bî - zevâl (f - a): zevalsiz, fânî ve geçici olmayan, sona ermesi bulunmayan (Allah)

buğur: bu zaman, bu sırada; bu defa, bundan sonra

buncılayın: bunun gibi

Burak (a): Cennet bineklerinden bir merkebin adı. Koşuş sür'ati berka (şimşeğe) benzetildiği için böyle adlandırılmıştır. Hz. Peygamber Mi'râc'ta buna binmiştir

Bû bekr (a): Hz. Ebu Bekr (1. Halife)

burhân (a): delil, senet, hüccet

bûy (f): koku

büt (f): put

büthâne: puthâne

C

câme (f): elbise

Câmi' (a): cem'eden, derleyen, toplayan (Allah)

cânib (a): taraf, cihet, yan

câvidân (f): ebedî, sonsuz

cazi'ûn (a): muhtarip, hüznü; feryâd eden, sabırsız

Cebbâr (a): Halkı iradesine mecbur eden, dilediğini zorla yaptırmaya muktedir olan, hüküm ve nüfuzuna karşı gel-nemeyen, kudret ve ceberut (ululuk) sâhibi Allah.

cebîn (a): alın. meh - cebîn (f - a): ay alınlı, alını ay gibi olan

cehd (a): çok çalışma, çabalama

Celîl (a): büyük, ulu (Allah)

cem' (a) etmek: toplamak, derlemek, bir araya getirmek

cem' (a) olmak: toplanmak

cemî' (a): bütün, hep, cümle

cemâl (a): yüz güzelliği

cemâl göstermek: yüz göstermek, görünmek

cemîl (a): güzel

cem'îyyet (a): topluluk

cenân (a): kalp, gönül

cevlân (a): gezinme, dolaşma, dolanma

cevlân - geh (a - f): dolaşma yeri, dolaşılan yer

Cibrîl (a): Cebrâil

cilve (a): görünme, tecelli

cinân (a): cennetler

cûd (a): cömertlik

cûş (f): kaynama, kabarma, coşma

cüdâ (f): ayrı, ayrılmış, ayrı düşmüş

cümle (a): bütün, hep

cüz' (a): kısım, parça

Ç

Çalap: Allah, Tanrı

çarh (f): felek, gök

çeharşenbih (f): çarşamba

çerâğ (f): fitil, mum, kandil, çıra

çeşm (f): göz

çevgân (f): cirit cyununda atlıların biribirine attıkları ucu eğri değnek

çü (f): mâdemki

çün (f): ne vakit ki, vaktâ ki, - inça; mâdemki

çünki (f): ne vakit ki, mâdemki

D

dalâl, dalâlet (a): doğru yoldan sapma, uzaklaşma; sapıklık

dâllin (a): doğru yoldan sapmış, hak yolundan ayrılmış, sapmış olanlar

dârr (a): zarar veren

değâ (a): hile, hilekârlık, kalp olma; habâset, kötülük

değal (a): fesad, kötülük, hile, içi dışı bir olmama, kalp olma

değül: değil

dembedem (f): zaman zaman, daima, sık sık, muttasıl

denlû: türlü, o şeki'de; kadar

depredicek: kımıldatınca, oynatınca, harekete getirince

deprenmek: kımıldamak, harekete gelmek, sarsılmak

der: ter

dergâh (f): büyük zatların kapısı, eşiği (lûgat mânâsı kapı yeri)

derlemek: terlemek

destgîr (f): elinden tutan, yardım eden, yardımcı

destûr (f): izin, ruhsat, müsaade

devr (a): etmek: dönmek

deyr (a): kilise, manastır

Deyyân (a): hakkıyla mükâfâtlandırılan veya cezalandırılan (Allah)

dîdâr (f): yüz, çehre

dildâr (f): sevgili

dinüz: deyiniz, söyleyiniz

dirîvüz: dersek

dirîğâ: (f): yazık, eyvah

don: elbise

donukmak: donuklaşmak

döymek: tahammül etmek, dayanmak

durur: bildirme eki: -dır, -dir, -dur, -dür
 dü (f): iki
 düğün: düğüm
 dür, dürr (a): inci
 dürc (a): hokka, kutu
 dürer - bâr (a - f): inciler yağdıran, saçan
 dürûd (f): dua, medih, sena, hamd
 düşenbih (f): pazartesi

E

ebter (a): eksik, kesik, güdük
 ecr (a): mükâfât, sevap
 efdal (a): dâîa, en pek faziletli; en üstün
 efgân (f): figan, feryad, üzüntü ile bağırıp çağırma
 eflâk (a): felekler, gökler
 Ehl-i beyt (a): Hz. Peygamberin ailcesi, hane halkı
 ekmel (a): daha, en mükemmel; en noksansız, kusursuz, eksiksiz.
 el-emân (a): "Eyvah, aman, meded!"
 eltâf (a): lutuflar, iyilikler, iyi muameleler
 elyak (a): daha, en lâyük, liyakatli, yakışır
 emîn (a): emniyetli, emniyet sâhibi, kendisine emniyet edilen, güvenilen. Hz. Peygamber'in lakabı
 enâm (a): halk, insanlar
 enbiyâ (a): nebiler, peygamberler
 engüş (f): parmak
 ensâr (a): yardımcıları, Hz. Muhammed'e Medine'de yardım eden, müslümanlığın yayılmasında hizmeti görülen Hazrec ve Evs kabilesinden Medine'li kimseler
 envâr (a): nurlar, ışıklar, aydınlıklar
 erhâm (a): (rahimler), ana tarafından akrabalar, hısımlar
 ervâh (a): ruhlar
 esrâr (a): sırlar, gizli, bilinmeyen, aklın ermeyeceği şeyler
 es-salât (a): dua, Hz. Peygambere edilen dua (salâvâtullahi aleyh, aleyhi's-salâti ve's-selâm, sallâllahü aleyhi vesellem gibi).
 estağfiru'llah (a): Allah'tan afv ve mağfiret dilerim

eşfe' (a): daha, pek, en şefa'at eden
 cıtmek: ekmek
 eyâ (a): ey
 cyitmek: söylemek. demek; eydür: söyler
 cyyâm (a): günler
 czhâr (a): çiçekler

F

fahr (a): iftihar, öğrenme, öğrenç
 fahr-i âlem: âlemin öğrenücü, iftihar, Hz. Muhammed
 fahr-ül-enâm: halkın, mahlûkların iftihar, Hz. Muhammed
 Fâtıma (a): Hz. Muhammed'in Hatice'den doğma kızı, Hz.
 Ali'nin zevcesi, Hasan ve Hüseyin'in annesi
 Fâtır (a): yaratıcı, yaratan (Allah)
 fazl (a): fazilet, üstünlük, iyilik
 fehm (a): anlama, anlayış
 ferîşteh, ferîşte (f): melek
 ferş (a): yeryüzü, dünya
 Fettâh (a): Kulların kapalı işlerini açan (Allah)
 fevc (a): bölük, cemâat
 fevt, fevit (a): bir daha ele geçmemek üzere kaybetme, elden
 kaçırma
 fısk (a): Hak yolundan çıkma, Allaha isyan etme
 fikret (a): fikir, düşünce
 fi'l-hâl: o halde, o anda, derhal, hemen
 firâk (a): ayrılık, ayrılma
 firdevs (a): cennet
 Fûrkân: iyi ile kötü, hak ile bâtıl, helâl ile haram arasındaki
 farkı gösteren (Kur'an-ı Kerim)

G

Gaffâr (a): günahları affeden, bağışlayan, çok acıyıcı
 (Allah)
 Gafûr (a): günahları aff eden, mağfiret eden, acıyan (Allah)
 galtân (f): yuvarlanan

- Ganî (a): hiçbir ihtiyacı olmayan, herşeyden müstağni, tam mânâsıyla zengin (Allah)
- gark (a): suya batma, boğulma
- gavvâs (a): dalgıç
- gavvâs - vâ: dalgıç gibi
- gebr, gebir (f): ateşe tapan, mecûsî, zerdüşt dininden, kâfir
- genc (f): hazine
- ger (f): eğer
- gevher - feşân (f): inci saçan
- gıl, - gil: emir teklik 2. şahıs eki (bugün kullanılmaz: batgil. sanmagıl, dinlegil gibi)
- gill (a): kin, gizli düşmanlık, gönül safvetsizliği, hainlik
- gilmân (a): cennette hizmet eden genç uşaklar
- gırîv (f): feryâd, inilti, bağırma, çığlık
- gıış (a): hile, bozukluk, karışıklık, sâf olmama, hainlik; gill u gıış: kin ve hile, düşmanlık
- girü: tekrar, yine, sonra
- giryân (f): ağlayan, ağlayıcı
- görklü: güzel
- göynüklü: yakıcı, yarık, acıklı, tesirli
- gulgule (a): gürültü, şamata, velvele, bağırıp çağırma
- gûr (f): mezar, kabır
- gussa (a): keder, kaygı, tasa, üzüntü
- gûş (f) etmek: işitmek, dinlemek
- güftâr (f): söz
- gülşen (f) gül bahçesi
- gümân (f) zan, şüphe
- güzîn (f): seçilmiş, seçkin, seçme, beğenilmiş

H

- habîb (a): sevgili, sevilen, dost (Allah'ın da isimlerindendir)
- habîb-ullâh: Allah'ın sevgilisi (H. Muhammed)
- Habîr (a): herşeyden haberdâr olan, her şeyi bilen (Allah)
- hacâlet (a): utanma, utanç
- hacer (a): taş
- hâd, hadd (a): sınır, derece, nihayet, son
- hîâdi (a): hidâyet eden, doğru yolu gösteren (Allah ve Hz.

Muhammed için kullanılır)

Hâfız (a): saklayıcı, koruyan (Allah)

Hâfid (a): alçaltan (Allah)

Hakem (a): hüküm veren, hâkim (Allah)

Hakîm (a): hikmet sahibi, her şeyi çok iyi bilen (Allah).

Hz. Peygamberin de vasıflarındandır.

Hakk (a): Hak, Allah

halâs (a): kurtulma, kurtuluş

hâli (a): boş

Hâlik (a): halk eden, yaratan, yaratıcı (Allah)

Halîl (a): sadık ve samimî dost. (Esmâ-i hüsnâdandır. Hz.

Peygamber için de kullanılır.) İbrahim aleyhisselâm.

Halîl-ullâh (a): Hz. İbrahim peygamber

Halîm (a): yumuşak huylu (esmâ-i hüsnâdandır. Hz. Peygamber için de kullanılır).

Hallâk (a): yaratan, yaratıcı (Allah)

Hamîd (a): kendisine hamd ve şükür edilen, öğülmeğe değer, öğülen (Allah)

Hannân (a): çok acıyan, çok merhamet eden (Allah)

hânümân (f): ev bark

hasen (a): güzel

Hasîb (a): değerli, itibarlı, soyu temiz, muhterem (Hz. Muhammed)

haslet (a): iyi ve güzel huy, tabiat, mizaç

haşem (a): bir kimsenin yanında bulunanlar, maiyet, hizmetkârlar

haşr (a): mahşer, kıyamet

hatâ - pûş (a - f): hata örten, kusurları görmezlikten gelen, affeden

hâtem (a): en son, sonuncu; mühür, üstü mühürlü yüzük.

hatm (a) olmak: bitmek, hitama ermek, sona ermek

havf (a): korku, korkma

hây (f): vâý, eyvâh!

hayf (a): haksızlık, zulüm

hayl (a): atlılar, atlılar sürüsü, atlı askerler, süvariler

Hayr-ül-beşer (a): beşerin en hayırlısı (Hz. Muhammed)

Hayr-ül-enâm (a): mahlûkların, halkın en hayırlısı (Hz. Muhammed)

Hayy (a): daima diri olan, ölmek ihtimâlinden uzak bulunan (Allah)

Hâzır (a): her yerde görünen, mevcut olan (Ailah)

hemân (f): aynı şekilde, öylece

hem-civâr (f - a): komşu

hemdem (f): yakın arkadaş

hemîn (f): ancak

hemrâh (f): yoldaş, yol arkadaşı

hergiz (f): asla, hiçbir zaman. hiçbir suretle

hezârân (f): binlerce

hicâb (a): örtü, perde, hâil

hidâyet (a): hak yoluna, doğru yola gitme

hil'at (a): eskiden büyüklerin ihsan ettikleri süslü elbise, kaftan

hilkî (a): hilkatle ilgili, yaratılıştan olan

hilm (a): yumuşak, yavaş huyluluk

Hirâ (a): Mekke'ye üç mil mesafede Arafât dağlarına yakın bir dağın adıdır. Hz. Muhammed'e peygamberlik bir ramazan ayında bu dağda verilmiştir.

hod (f): kendi, bizzat

hon (f): sofrâ

hûb-rû (f): güzel yüzlü. yüzü güzel

hulk (a): iyi ahlâk, huy, tabiat

hulle (a): cennet elbisesi, belden aşağı ve belden yukarı olmak üzere iki kısımdan meydana gelen elbise

hulûl (a): inme, konma

hûn (f): kan

hûr, hûrî (a): cennet kızları

hurûş (f): coşma, taşma; gürültü. şamata

hûşe-cîn (f): başak toplayan

hüda (a): doğru yol gösterme, doğru yola gönderme, hidâyet

hümâ (f): yükseklerde yaşayan, gölgesi yere düşmeyen, devlet ve saadet veren efsanevî kuş

hümâm (a): yüksek himmetli, büyük kimse

hümâyûn - baht (f): mübarek bahtlı

I

- ıcak, - ıcek: zarf-fiil eki (- ınca, ince: depredicek "depre-dince", göricek "görünce")
- ınca, - ince: zarf-fiil (- inceye kadar: bunlara irince uş kıl-dum beyan "bunlara erinceye kadar.....")
- ırmak: ayırmak, uzaklaştırmak, (ırmagıl: uzaklaştırma, ayır-ma)
- ısrar, - ıser: gelecek zaman eki (- acak, - ecek: togısar, ayırı-sar, geliser, gösteriserdün gibi)
- ıslı: sahip (ıslı: sahibi)
- ısmarlamak: emanet etmek
- ıslı: sıcak, hararetli
- ışk (a): aşk

I

- i: ey (iy'in y'siz zekli)
- icâzet (a): izin, ruhsat, müsaade
- igen: pek, çok, fazla, ziyade
- ihlâs (a): kalp temizliği, doğruluk, riyasızlık, halislik
- ihtilâl (a): bozukluk, karışıklık, düzensizlik
- ihvân (a): kardeşler, sadık, samimi, candan dostlar
- ikâmet (a): cemaatle namaza başlamadan önce müezzinin kamet getirmesi (kad kâmeti's-salât kelimelerinin eklen-mesiyle ezan cümlelerinin okunması)
- iktidâ (a): tâbi olma, uyma
- İlâh (a): ma'but, Tanrı
- illâ, ille (a): ancak, şu var ki
- iletmek, iltmek: götürmek
- în (a): iri ve güzel gözlüler
- in'am (a): ni'met verme, lûtf ve ihsanda bulunma
- inâyet (a): lûtf, ihsan, iyilik
- ins (a): insan
- irgürmek: eriştirmek, ulaştırmak
- ismet (a): günahsızlık, temizlik, mâsumluk
- isneyn (a): pazartesi

istemek: aramak, izini arayıp sormak

iy: ey

izz, izzet (a): değer, kıymet; yücelik, ululuk; hürmet

K

Kâbiz (a): (ruhları) alan, Allah

kabz (a): alma, ruhu alma

kaçan. ne zaman

kadem (a): ayak

Kadîm (a): öncesi, başlangıcı olmayan, eski (Allah)

Kadîr (a): kudret sahibi (Allah)

Kâdir (a): kudret sahibi, kudretli (Allah)

Kahhâr (a): pek kahr edici, eden; yok eden (Allah)

kamu: bütün

kân (f): maden ocağı

kancaru: nereye

kanda: nerede

kangı, kankı: hangi

kanı: hani, nerede

karanu: karanlık

karîb (a): yakın, Allah'a yakın (Hz. Muhammed)

karz (a): ödünç verme, borç verme

kâsır (a): kusurlu

kâsi (a): sıkıntılı, sıkıntı içinde, kalbi duygusuz, dar ve katı gönüllü

kasr (a) etmek: kısaltmak

katı: pek, çok, ziyade

Kaviyy (a): kuvvetli, güçlü (Allah)

Kayyûm (a): ezelden ebede kadar duran, daimî olan, bâki ve kâim olan (Allah)

Kefîl (a): kullarının işlerini üzerine alan, onlara kefalet eden (Allah)

kelâm (a): söz

keler: küçük kertenkele

Kelîm (a): (Allah ile) konuşan

kem (f): noksan, eksik

- kem, kemm (a): mikdar, sayı (bî-kem: kemiyeti, niceliği izah edilmez şekilde)
- kemâlât (a): (bilgi ve ahlâk bakımından) olgunluklar
- kemter(f): daha aşağı, değersiz, itibarsız; eksik, noksan
- kendüzi: kendisi, kendi
- Kerîm (a): kerem sahibi, cömert, ulu, büyük (Allah)
- kevn (a): olma, var olma, meydana gelme; varlık
- key: iyi, iyice, hakkıyla, çok iyi şekilde
- kıf: kap, kadeh
- kılavuz: kılalım
- kıyâm (a): namazda ayakta durma (iftitâh tekbîri ile rükû arasındaki kısım)
- kiçi: küçük
- kimesne: kimse
- Kirdgâr (f): mutlak fa'âl olan (Allah)
- kovmak: ardından gitmek
- Kuds (a): Kudüs (Filistin'in merkezi olan şehir)
- kullukçı: bekçi, nöbetçi
- kûr (f): kör
- kurbet (a): yakınlık, yakın olmak
- kurbiyet (a): yakınlık
- kurs (a): yuvarlak, tekerlek, küre; yıldızların (ay ve güneşin) uzaktan düz ve daire şeklinde görünen yüzü
- kusûr (a): kasırlar, köşkler
- kut (a): azık, gıda, yiyecek
- kül, küll (a): bütün
- Kürsi (a): Gök yüzünde Arş'ın altında olan ve levh-i mah-fûzun (Allah tarafından kader olarak tayin edilen şeylerin yazılı olduğu manevî levhanın) bulunduğu yer

L

- lâcerem (a): şüphesiz
- lafz (a): söz, kelime
- la'l (a): kırmızı ve değerli bir taş (la'l-veş: la'l gibi)
- lâ - yemût (a): ölmez
- lâ - yenâm (a): uyumaz
- Lâ-yezâl (a): zeval bulmaz, yok olmaz, bitmez (Allah)

- ledün (a)**: bir şeyin iç yüzü, gayb, sır, gizli olan şey. (ilm-i ledün: gizli olan şeyleri açarak gösteren, Allahın sırlarını öğreten ilim)
- levlâk (a)**: sen olmasaydın ("sen olmasaydın felekleri yaratmazdım" kudsi hadisine işaret)
- leyl (a)**: gece
- lik (f)**: lâkin, fakat
- îkin (f)**: lâkin, takat

M

- Mâcid (a)**: şan ve şeref sahibi olan (Allah)
- mağbûn (a)**: aldanmış, şaşkın
- mağrib (a)**: garp, batı
- mâh (f)**: ay
- mâhasal (a)**: hâsıl olan, meydana gelen, şey, netice
- Mahmûd (a)**: namd edilmiş, öğülmüş (Hz. Peygamber)
- mâh-rû (f)**: ay yüzlü
- mâh-veş (f)**: ay gibi (güzel olan)
- makdem (a)**: gelme, geliş
- mâli (a)**: dolu
- Mâlik (a)**: her şeye sahip olan (Allah)
- Mâni' (a)**: men'eden, engel olan, alıkoyan (Allah)
- manzar (a)**: görünüş, yüz, çehre
- mâsivâ (a)**: Allah'tan başka bütün varlıklar, dünya ile ilgili olan şeyler
- mastûr (a)**: yazılı, yazılmış
- maşrik (a)**: şark, doğu
- meânî (a)**: mânâlar
- Mecîd (a)**: şan ve şeref sahibi, büyük, ulu (Allah)
- mecûsi (a)**: Zerdüşî dininden olan, ateşe tapan
- meddâh (a)**: çok medh eden
- meded (a)**: yardım, imdat
- medin: zarf - fiil (meden): gelmedin**
- meh - cebin (a)**: ay alınlı
- mehdî (a)**: kendisine doğru yol gösterilmiş olan, hidayete eren (Hz. Muhammed)
- meh - peyker (f)**: ay yüzlü, yüzü ay gibi parlak ve nurlu olan

- meh - sûret (f - a): ay görünümlü, ay yüzlü
 mekr (a): hile
 melce' (a): sığınılacak yer
 melîh, melîha (a): güzel
 memât (a): ölüm
 mence' (a): necat bulma, kurtulma yeri
 Mennân (a): çok lutuf ve ihsan eden (Allah)
 merhûm (a) eylemek: merhamet etmek, acımak
 Merve (a): Mekke'de bir dağ (Merve ile Safâ arasında hacı-
 lar yedi kere gidip gelirler, sa'y ederler)
 mesâvi (a): fenalıklar, kötülükler
 meskenet (a): fakirlik, yoksulluk
 mestûr (a): örtülü, örtülmüş, gizli
 meşâm (a): burun, koku alma yeri
 Metîn (a): sağlam (Allah)
 mevc (a): dalga (mevc urmak: dalgalanmak)
 Meymûne (a): Hz. Peygamberin zevcelerinden biri
 mısır (a): ülke, memleket
 midhat (a): öğme, öğüş, medih
 milket (a): ülke, memleket
 mi'râc (a): yükselme, çıkma; Hz. Muhammed'in göğe, Al-
 lah'ın huzuruna çıkması
 mir'ât (a): ayna
 miskîn (a): âciz, zavallı, yoksul
 mîzân (a): terazi, ölçü
 muâf (a): aff olunmuş, bağışlanmış
 muallâ (a): yüce, yüksek
 mu'attar (a): güzel kokulu
 mu'cizât (a): mucizeler, peygamberlerin yaptıkları halkı âciz
 bırakan ve hayrete düşüren harikulâde işler, hareketler,
 haller
 mufaddal (a): üstün kılınmış, başkalarına üstün tutulmuş
 Muğnî (a): zenginlik veren, zengin eden, doyuran, gönü
 tok kılan (Allah)
 Muhsî (a): sayan, zabt eden, bilen (Allah)
 Muhsin (a): ihsan ve lutufta bulunan (Allah)
 Muhtâr (a): seçilmiş, seçkin (Hz. Muhammed)
 Muhyî (a): hayat veren, dirilten, canlandıran (Allah)

Muîd (a): iade eden, avdet ettiren, eski hâline getiren (Allah)

Muîn (a): yardım eden, yardımcı (Allah)

Muizz (a): izzette bulunan, izaz ve ikram eden, ağırlayan, değer kazandıran (Allah)

mukaddem (a): önde olan, önden giden, önce gelen

Mukîm (a): daimi olarak duran, kalan (Allah)

Mukît (a): koruyan, azık veren kuvvetli, kudretli (Allah)

Muksit (a): adalet ve insafla hareket eden, doğrulukla iş gören (Allah)

muktedâ (a): kendisine uyulan, örnek tutulan, önde bulunan

muntazır (a): gözleyen, bekleyen

murassa (a): kıymetli taşlarla süslenmiş

Murtazâ (a): kendinden niemaun olunan, beğenilen; beğenilmiş (Hz. Muhammed)

musavver (a): tecessüm etmiş, cisimlenmiş, şekil almış

Musavvir (a): sûret ve şekil veren (Allah)

Mustafâ (a): seçilmiş, seçkin (Hz. Muhammed)

muştılamak: müjdelemek

mutahhar (a): temiz, mübârek

Mu'ti (a): atâda bulunan, veren (Allah)

mutî' (a): itaat eden, boyun eğen, itaatli; bağlı

muttasıl (a): durmadan, aralıksız, bitteviye; ardı ardına, bitişik, arası kesilmeyen

Mübdi' (a): eşi ve benzeri olmayan şeyler yaratan, yaratıcı (Allah)

mübîn (a): iyiyi, kötüyü, hayrı, şerri doğru ile yanlış ayıran bildiren (Kur'an)

müberrâ (a): berî, ilişkisi olmayan

Mücîb (a): istekleri kabul eden, dilekleri yerine getiren, yapan (Allah) Hz. Peygamberin vasfı olarak da kullanılır

Müctebâ (a): seçilmiş, seçkin (Hz. Muhammed)

müdâm (a): dâimâ devamlı surette, arası kesilmeksizin, sürekli

mükâhhal (a): sürmeli, sürme çekilmiş

Mümît (a): öldüren, öldürücü (Allah)

mün'adim (a): yok olan

münezzeh (a): temiz, arı, noksanlardan beri; uzak, ilişkisi olmayan

- münhezim (a): hezimate uğramış, mağlup, yenilmiş
 münib (a): âsiliği bırakarak Allah'a yönelen, bağlanan (Hz. Muhammed'in vasıflarındandır)
 Mün'im (a): nimet veren (Allah)
 münir (a): nurlandıran, ışık veren, parlak (Hz. Muhammed'in vasıflarındandır)
 müntekıl (a): intikal eden, geçen
 mürsel (a): gönderilmiş, peygamber
 müselsel (a): ardı ardına, araları kesilmeden, zincirleme, birbirine bağlı, sırası ile, silsileli
 müstağnî (a): doygun, ihtiyaç duymayan
 Müstcân (a): kendisinden yardım istenen (Allah)
 müşk (f): misk
 müsrik (a): Allah'a ortak koşan, Allah'ın birliğine inanmayan, kâfir
 müştâk (a): özleyen, özleyici, göreceği gelen, görmeğe can atan
 müzeyyen (a): süslenmiş, süslü
 Müzill (a): zelil kılan, alçaktan (Allah)
 müznib (a): günah işleyen, günahkâr

N

- Nâfi' (a): fayda veren (Allah)
 nâgehân (f): ansızın
 nâhî (a): kötülükleri, fena şeyleri yasak eden (Hz. Muhammed)
 na'im (a): Cennetin bir tabakası, kısmı
 nâle (f): inleme, inilti, feryat
 nâr (a): ateş
 nâs (a): insanlar, halk
 Nâsır (a): yardımcı, yardım eden (Allah)
 nâsih (a): nasihat veren
 Nâşir (a): dağıtan, açan, yayan (Allah)
 nâzenin (f): narin, nazlı, ince
 Nâzır (a): gözeten, gözetleyen (Allah)
 nebî (a): peygamber
 necât (a): kurtuluş, kurtulma

- nefsi (a): nefsim
 nehâr (a): gündüz
 nerdüban (f): merdiven
 nesâyih (a): öğütler, nasihatler
 Nesib (a): nesebi temiz, soylu (Hz. Muhammed)
 neybet (a): bando, müzika (padişah saraylarında günde belirli zamanlarda çalınan davul ve borazan)
 nezir (a): birini hidâyete erdirmek, doğru yola sokmak için korkutan, göz dağı veren (Hz. Muhammed)
 nice: nasıl; ne kadar, kaç
 nidâ (a): ünleme, seslenme
 nıgâr (f): (resim gibi, nakış gibi) güzel
 nig - nâm (f): iyi adlı
 nigû - siret (f - a): iyi huylu
 nihân (f): gizli
 nikâb (a): yüz örtüsü, peçe, örtü
 niyâbet (a): vekillik, birinin yerine vekil olarak iş görme
 - nuz, - nüz: emir çokluk 2. şahıs eki (bugün - ınız, - iniz şeklinde: gizlenüz, dinüz "gizleyiniz, deyiniz gibi")
 nübüvvet (a): peygamberlik
 nüh (f): dokuz
 nüzûl (a): konma, konaklama

O

- od: ateş
 oldurmak: vücuda getirmek, var etmek, yaratmak
 olmayısardı: olmayacaktı
 oluban: olarak

P

- pâk - din (f - a): temiz dinli
 pâkize - zât. (f - a): temiz, sâf, hâlis kimse
 para, pare (f): parça
 penâh (f): sığınacak yer
 perr (f): kanat
 pervâz (f) etmek: uçmak

pes (f): o halde, öyle ise; sonra

peyk (f): haberci

pil (f): fil (pilcesin: fil kadarını)

pîrehen(f): gömlek

pîşe (f): sanat

pûlâd (f): çelik

pür (f): dolu, çok fazla (kelimelerin önüne gelerek birleşik sıfat yapar. pür-nûr: çok nurlu)

R

Râfi' (a): yükselten, yükseltici (Allah)

Rahîm (a): acıyan, merhamet eden, esirgeyen, koruyan, âhirette mü'mîn kullarına rahmet eden (Allah)

Rahmân (a): çok acıyan, esirgeyen, herkese merhamet eden (Allah)

rahş (f): sür'atli (yürük) ve güzel at

Raûf (a): çok esirgeyen, acıyan, merhamet eden (Allah)

râvi (a): rivayet eden, nakl eden

ravza (a): bahçe, Hz. Peygamberin mezarının bulunduğu yer (Ravza-i Mutahhara)

ref' (a): olmak: kalkmak, yukarı kalkmak

re'fet (a): merhamet, lutf, acıma, esirgeme

refik (a): arkadaş

Refref (a): yeşil döşek, ince ipek kumaştan yapılmış örtü, sergi

remîm (a): çürümüş

resm (a): tarz, şekil, sûret

Resûl (a): elçi, peygamber (Kitap sahibi peygamber; öbürlerine nebi denir) Hz. Muhammed

Reşîd (a): doğru yolu gösteren, mürşid (Allah)

revân (f): olmak: gitmek, yürümek

revnak (a): parlaklık, güzellik

Rezzâk (a): çok rızık veren, bütün mahlûkların rızkını veren (Allah)

Rıdvân (a): Cennetin bekçisi, kapıcısı olan melek

rif'at (a): yükseklik, yücelik

risâlet (a): elçilik, peygamberlik, resulluk

- rû-nümâ (f): yüz gösteren, meydana çıkan
 rûşen (f): aydın, parlak
 rûz (f): gündüz
 rûzgâr (f): zaman, vakit
 rûkn (a): bir şeyin esası, temel direği; nüfuzlu, muteber, kuvvetli kimse
 rûkû' (a): namazda elleri dize dayayarak eğilme
 rûsûl (a): resûller, peygamberler

S

- sabâ (a): hafif ve latif rûzgâr
 saçu: saçılan şey (düğünlerde, şenliklerde saçılan para v.s.)
 sad (f): yüz (sayı)
 sâdât (a): seyyidler, efendiler
 sadr (a): göğüs
 saf, saff (a): dizi, sıra
 sağış: sayı, hesap, miktar
 sahâbî (a): Hz. Peygamberi görmüş ve onun sohbetinde bulunmuş olan mümin kimse
 sahî (a): eli açık, cömert
 sâhib - kemâl (a - f): kemal sahibi, olgun
 Sahre (a): (lûgat mânâsı kaya) Kudüs'te Harem-i Şerif içinde bulunan, Kubbet-üs-Sahre veya Sahret-ullah denilen yer. İbrahim Peygamberin oğlunu kurban etmek üzere götürdüğü bu kayanın sağ tarafında, Mi'râc gecesi Hz. Peygamber namaz kılmış ve Burâk'a binip buradan rûklere yükselmiştir.
 sakîl (a): ağır
 sanem (a): put
 Sâni' (a): meydana getiren, yaratan (Allah)
 sanmak: düşünmek, tasavvur etmek; zannetmek
 savt (a): ses
 - savuz, - sevüz: şart çokluk l. şahıs eki (dirsevüz: dersek)
 sâyebân (f): gölgelik, koruyan
 sayru: hasta
 sâz (f) eylemek: hazırlık yapmak
 seb', seb'a (a): yedi

- seb' tibāk (a): yedi kat gökler
 sebk (a): ileri geçme, ilerileme
 secdet (a): secde
 selīm (a): ayıp ve kusuru olmayan, sağlam, doğru (Hz. Peygamberin vasıflarındandır)
 sem' (a): kulak
 semâvât (a): semalar, gökler
 semen-zâr (f): yaseminlik, yasemin bahçesi
 Semi' (a): işiten, duyan (Allah)
 senâ (a): övme, övüş
 seng - sâr (f): taşlık, taşı bol yer; taşa tutma
 ser - nigûn (f): başaşağı çevrilmiş, ters dönmüş
 serteser (f): baştanbaşa, hep, bütün
 server (f): baş, başkan, reis, başbuğ
 setr (a): örtme gizleme kapama
 Settâr (a): günahları örten, gizleyen (Allah)
 seyyid (a): efendi
 seyrân (a): gezinme, gitme
 sıdk (a): doğruluk, yürek temizliği, hâlislik
 Sidre (a): Arş'ın sağ tarafında altıncı veya yedinci gökte bulunan bir ağaç. Yanında cennet vardır ve cennetin nehirleri onun altından akar. Bu ağaca Tübâ diyenler de olmuştur. Muttakîlerin ve şehidlerin ruhunun mekânıdır. Bu ağacın ötesine hiçbir mahlûk geçemez, ötesi Allah'ın zât âlemidir. Beşer bilgisinin ve amellerinin, yıldızların ve eb'âdın son hududu burasıdır. (Sidre'nin lügat manâsı "Arabistan kirazı")
 Sirâc (a): meş'ale, چراغ, kandil, mum, ıstık (Hz. Muhammed)
 sıvâ (a): gayr, başka maada (mâ-sıvâ: Allah'tan gayri bütün varlıklar, mahlûkat ve mükevvenât; dünya ile alâkalı olan şeyler)
 söyünmek: sönmek
 subh (a): sabah
 sûf (a): yünlü dokuma, sof
 sun' (a): yapma, meydana getirme: san'at, iş, mârifet, maharet
 sûretâ (a): görünüşte, zâhiren

- sûz (f): yanma, yanış, yanıp yakılma; yakıcı, yakan
 sü (su): asker
 Sübhân (a): her türlü kusur, ayıp ve eksiklikten münezzehtir, uzak (Allah)
 sücûd (a): secde etme, namazda alını, el ayasını, dizini ve ayak parmaklarını yere getirmek suretiyle yapılan hareket
 Sündüs (a): Hz. Muhammed'in doğduğu zaman meleklerin döşediğı döşek (lûgat mânâsı "altın işlemeli nakışlı, parlak renkli ipek kumaş, ince atlas")
 sünnet (a): Hz. Peygamberin iş, hareket, âdet ve sözleri, erkek çocuklara yapılan dinen mecburî tıbbî ameliye
 sürûr (a): sevinç, neşe
 süvâr (f): ata binmiş, binici, binen (süvar olmak: binmek)

Ş

- şâd (f): sevinçli
 şâdân (f): sevinçli, neş'eli
 şâdi (f): sevinçlilik, memnurluk, ferahlılık
 şâdmân (f): sevinçli, neş'eli, memnun
 şâhvâr (f): padişahlara lâyık
 şak (a): parça; parçalama, yarma, ayırma
 şâkir (a): şükr eden, karşılaştığı durumları şükür ile karşılayan
 şâm (f): akşam
 şeb (f): gece
 şefâat (a): günahların bağışlanması, suçun affedilmesi veya bir dileğin yerine getirilmesi için aracılık yapma, ricada bulunma
 Şefâat havuzu: mahşerde Hz. Muhammed'in ümmetinden önce oraya gidip müminler için şefaatte bulunacağı yer. Bâzı tefsircilere göre. Kevser bu havuzdur.
 şefî' (a): şefaatt eden, şefaatt edici
 şehd (a): bal
 Şehîd (a): gören, müşahade eden, tanık olan, bilen (Allah)
 şek (a): şüphe
 Şekûr (a): şükürleri kabul eden (Allah), çok şükr eden (Hz. Muhammed'in vasıflarındandır)

şems (a): güneş

şer' (a): din yolu, din kaideleri, şariat

şerîf (a): şerefli, mübarek; soylu, asil (Hz. Muhammed'in vasıflarındandır)

şes (f): altı

şesmek: çözmek

şirk (a): Allah'a şerik koşma, müşriklik, Allah'ın birliğine inanmama

şuâ' (a): ışık, ışıın

şühûd (a): şahidler, tanıklar

T

taab (a): yorgunluk, halsizlik

tâat (a): Allah'ın emirlerini yerine getirme, ibadet

Tâbi'in (a): Hz. Peygamberin ashâbından sonraki nesil. Bunlar Hz. Muhammed'i görmüş olanların meclisinde bulunarak hadis nakl etmişlerdir.

tabl (a): davul

Tâhâ (a): Kur'an-ı Kerim'in 20. suresinin adı ve ilk kelimesi. Hz. Muhammed'in adlarından biri (Bâzı müfessirce tı "tahir: temiz" he "hâdi: doğru yolu gösteren" mânâsına gelmektedir).

tahiyyât (a): namazda otururken okunan' dua (et-tahiyâtü), namazda oturup dua okuma. (lûgat mânâsı "Allah ömür versin" şeklinde selâm vermek, hayır dua etmektir).

tâhir ((a): temiz, pâk, arı

tahmîd (a): hamd etme, şükr etme, "elhamdü li'llâh: Allah'a hamd olsun" deme

takdis (a): Allah'a şükr etme; mukaddes bilme, kutsal tutma; büyük saygı gösterme

Tâk-ı Kısra: Sâsânî hükümdarlarının (şimdiki Bağdad civarındaki merkezleri) Medâyin şehrinde bulunan saraylarındaki büyük ve yüksek tak, kemer

tal'at (a): yüz, çehre

tamu: cehennem

tan: hayret, taaccüp, şaşırma (tane batmak: şaşkınlığa düşmek, şaşırmak)

- tana kalmak: şaşırarak, hayrete düşmek, şaşak kalmak
 tarîk (a): yol
 taş: dış
 tavâf (a): etrafını dolaşma, Ka'be'nin etrafını belirli zamanda ve usûlüne uygun olarak dolaşma
 tayr (a): kuş
 tebâh (f): mahv olma, yok olma, yıkılma, harab olma, bozulma, berbat olma
 tecellî (a): görünme, belirme, Allah'ın sır ve kudretinin, eserinin şahıslarda ve eşyada görünmesi
 tehlîl (a): "lâ-ilâhe illâ'llâh: Allah'tan başka ilâh yoktur" demek. İslâm dininin esasını teşkil eden Allah'ın birliğini ifade eden "Kelime-i şehâdet" i tekrarlamak
 tekbîr (a): "Allahü ekber: Allah en büyüktür, uluların ulusudur" demek
 te'kîd (a): kuvvetleştirme, sağlamlaştırma, üstünde durma
 temcîd (a): Allah'ın büyüklüğünü, ululuğunu anma, tâzim, ululama
 temennî (a): dilek, istek, dileme (temennî kılmak: dilemek, istemek)
 ten (f): vücut
 teng (f): yük dengi, denk
 terah (a): keder, gam, tasa, üzüntü
 terğîb (a): rağbetlendirme, değerlendirme, itibarlandırma
 tevîk (a): yardım, muvaffakiyet verme
 tevhîd (a): Allah'ın birliğine inanma
 Tevvâb (a): Kullarının tövbesini kabul eden (Allah)
 tezarru' (a): yalvarma, yakarına
 tezvîr (a): yalanı süsleyip püsleyip söyleme; hile yapma
 tıbak (a): tabakalar, katlar
 tıfl (a): çocuk
 tiz, tîz (f): tez, çabuk
 tonukmak: donuklaşmak, parlaklığını ışığını kaybetmek
 toylamak: ziyafet vermek. ağırlamak
 tûtî (f): papağan, dudu kuşu
 tuyûr (a): kuşlar
 tûtûn: duman, kıvılcımlı duman

U

u (f): ve

- uban, - üben: zarf - fiil eki (- up'tan genişlemiş, bugün kullanılmaz: açuban, aluban, diyüben, görüben gibi)

ubûr (a): geçme

uçmak: ceunet

ukbâ (a): âhiret, öbür dünya

ulalmak: büyümek, yetişmek

urmak: vurmak (yardımcı fiil olarak ta kullanılmıştır)

urûc (a): yukarı çıkma, ağma, yükselme

urunmak: giymek, giyinmek

usûl (a): asıllar

uş: işte

uşşâk (a:) âşıklar

uyûb(a): ayıplar

•

ü (f): ve

üğrimek: sallamak

üftâde (f): düşkün, düşmüş

ümem (a): ümmetler

ümme (a): bir peygambere inanıp bağlanan cemaat, halk

Ümmü Hânî (a): Ebu Tâlib'in kızı ve Hibeyre'nin zevcesidir.

Hânî adlı çocuğundan dolayı Ümmü Hânî denmiştir. asıl adı Fâhte'dir

ün: ses, sadâ

ündemek: çağırmak. dâvet etmek

üşde (uşda): işte

v

vâ (a): ah, yazık!

vâcib (a): gerekli, yapılması din bakımından lüzumlu olan

Vâcid (a): vücuda getiren, var eden; varlık, buluş, zenginlik
kudret ve ilim sahibi (Allah)

Vâhid (a): bir, tek (Allah)

- vâhş (a): hayvan, yabanî hayvan
 vahy (a): bir hususun veya bir emrin Allah tarafından bir melek vasıtasıyla bir peygambere bildirilmesi, bildirilen söz ve emir (Allah'ın Cebrail vasıtasıyla Hz. Muhammed'e bildirdikleri)
 Vâli (a): mâlik, sahip, efendi, iyilik yapan (Allah)
 vâlih (a): şaşırması, şaşkın, hayrete düşmüş
 varıbilevüz: varabilelim, gidebilelim
 Vâris (a): her şey yok olduktan sonra kalacak olan (Allah)
 Vâsi' (a): geniş, her şeyi kuşatan (Allah)
 vech (a): yüz
 Vedûd (a): çok seven, çok muhabbetli (Allah)
 vehbet (a): verme, bağışlama, bağış, lûtf, ihsan
 Vehhât (a): çok veren, çok bağışlayan (Allah)
 Velî, veliyy (a): seven, dost, sâhip (Allah); ermiş
 vilâdet (a): doğma, doğuş
 vîsâl (a): ulaşma, kavuşma
 vuhûş (a): vahşi hayvanlar
 vuslat (a): ulaşma, sevgiliye kavuşma
 vuzû' (a): abdest alma, abdest
 vü (f): ve

Y

- yâ (a): ey
 yaban: kır, şehir dışı
 yağı: düşman
 yahşı: güzel, iyi
 yapmak: kapamak (kapıyı)
 yarak, yarağ: hazırlık, yol hazırlığı; hazırlama, techiz (ölünün yıkanması, hazırlanması)
 yarlıgamak: acımak, rahmet etmek, günahını bağışlamak
 yarlık: emir, ferman
 Yâsin (a): Kur'ân-ı Kerîm'in 36. sûresi ve ilk kelimesi. Tefsirciler buna çeşitli mânâlar vermişlerdir. ya' nın "yâ: ey" sin'in "seyyid: efendi" mânâsı ifade ettiğini söyleyenler vardır. (Hz. Muhammed'in adlarındandır)
 yavuz: kötü, fena

- yazuk: günah, suç
yebâb (a): yıkık, harap
yeğ, yiğ: daha iyi ve üstün, en iyi ve üstün
yigil: ye (emir)
yiğit: genç, delikanlı
yiğrek, yiğirek: daha iyi, müreccah
yilmek: koşmak, bir şeye değer verip ardından gitmek
yirinmek: üzölmek, esef etmek
yirmek: kötölemek, beğenmemek
yitürmek: ulaştırmak, eriştmek
Yûsuf (a): İsrail oğullarından Ya'kub peygamberin oğlu. Gü-
zelliği ile meşhur ve güzelliğın timsâlidir. Yûsuf ve Zelihâ
hikâyesi Kur'ân-ı Kerim'de de anlatılmıştır.
yumak: yıkamak

Z

- Zâhir (a): görünen açık, belli, meydanda (Allah'ın adların-
dandır)
zahm (f): yara
zahr (a): arka, sırt
zâkir(a): zikr eden, anan
zar (a): zarar
zâr (f): ağlama,yüksek sesle ağlayıp sızlama
zârî (f): ağlama sızlama, ağlayıp inleme
zârr (a): zarar veren
zemzeme (a): ses, nağme
zerk (a): hile, riyâ, ikiyüzlölük
zerrât (a): zerreler
zî (f): ne iyi, ne güzel
zînet (a): süs
zînhâr (f): sakın, aman; muhakkak
zi'n-ni'am (a): nimetler sâhibi
zulem (a): karanlıklar
Zü'l-celâl (a): celâl, ululuk sâhibi (Allah)
zünûb (a): günahlar

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- Ali (Gelibolu'lu), Kûnh-ül-ahbâr, Üniversite Ktp., T. Y. 5959 ve matbu, V, İst. 1277.
- Ali Emirî, Fuad Bey'in Süleyman Fakih ve Mevlid-i şerif makalesine cevap: Osmanlı Tarih ve Edebiyatı mec., sa. 11, İst. 1335.
- Ateş, Ahmet, Süleyman Çelebi - Vesiletü'n-necât - Mevlid, Ankara 1954.
- Ateş, Mustafa, Ahmed'in Mevlid'i - Bir kısmının Karşılaştırmalı Metni ve Süleyman Çelebi'nin Eseri ile Kısa Bir Mukayese: Mezuniyet tezi, İst. 1952.
- Aymutlu, Ahmet, Süleyman Çelebi'nin Hayatı ve Eserinin Edisyon Kritik'i, mezuniyet tezi, İst. 1946; Süleyman Çelebi ve Mevlid-i Şerif, İst. 1958.
- Banarlı, Nihad Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İst. 1948; Büyük Nazîreler - Mevlid ve Mevlid'de Milli Çizgiler, İst. 1962.
- Beliğ (Bursa'lı), Göldeste-i Riyâz-ı İrfân, Bursa 1302.
- Bursalı M. Tahir, Terceme-i Hâl-i Nâzım-ı Mevlid-i Nebevi Eş-şeyh Süleyman Çelebi, İst. 1323; Osmanlı Müellifleri, II, İst. 1328.
- Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiyâ, İst. 1331 ve İst. 1966.
- Çağatay, Neşet, Mevlid Okutma Geleneği Hakkında: Din Yolu dergisi, 28, Ankara 1957.
- Çantay, Hasan Basri, Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm, I - III, Dördüncü baskı, İst. 1962.
- Danışmend, İsmail Hami, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, I, İst. 1947.
- Engelke, Irmgard, Sulajman Tschelebi's Lobgedicht auf die Geburt des Propheten (Mevlid-i Şerif), Halle 1926.

- Evliya Çelebi, Seyahatnâme, II, 1st. 1324.
- Faik Reşad, Tarih-i Edebiyyât-ı Osmâniyye, 1st. 1329.
- Fuchs, H., Mavlid: Encyclopédie de l'Islâm, II, Leiden 1926.
- Gibb, E. J. W., A History of Ottoman Poetry, I, London 1900.
- Hammer, Purgstall, Geschichte der Osmanischen Dichtkunst, I, Pesth, 1836.
- Hammer (Mütercim: Atâ), Devlet-i Osmâniyye Tarihi, I - II, 1st. 1329.
- Hatice, Süleyman Çelebi ve Mevlüdü: Mezuniyet tezi, 1st. 1931.
- Hüseyin Vassâf, Vesilet-ün-necât, 1st, 1329.
- İbrahim Necmi, Tarih-i Edebiyyât Dersleri, I, 1st. 1338.
- Karaçak, Zafer, Süleyman Çelebinin Mevlid'i, mezuniyet tezi, 1st. 1944.
- Köprülü M. Fuad, Süleyman Fakîh - Mevlid-i Şerif: İlk dam gazetesini, sa. 6095, 1st. 28 Kânunusânî 1329: Eski Şairlerimiz - Divan Edebiyatı Antalojisi, 1st. 1934.
- Köprülü M. Fuad - Şehabedden Süleyman, Yeni Osmanlı Tarihi-i Edebiyyâtı, 1st. 1332.
- Latîfî, Tezkiret-üş-şuarâ, 1st. 1313.
- Mac Callum, F. Lyman, The Mevlidi Sherif by Sulcyman Chelebi, London 1943.
- Miras, Kâmil, Hazreti Muhammed'in Doğum Günü ve Mevlid İhtifâli: Tasvir gazetesini, sa. 1244, 1st. 12 Ocak 1949.
- Pekolcay, Neclâ, Türkçe Mevlid Metinleri, I - II, doktora tezi, 1st. 1950; Süleyman Çelebi'nin Mevlidi Metni ve Menşei Meselesi: Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, VI, 1st. 1954, s. 39 - 64; İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi, I, 1st. 1967.
- Rıza (Bursa'lı), Musahhah Mevlid-i Şerif, 1st. 1327.
- Sağman, Ali Rıza, Mevlid Nasıl Okunur ve Mevlidhânlar, 1st. 1951.
- Süreyya M., Sicill-i Osmânî, 1st. 1311.
- Saltık, Gazali, Süleyman Çelebi ve Mevlidi Hakkında Bir Tedkik, 1st. 1947.
- Uraz, Murad, Mevlid ve İzahı, 1st. 1956.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Osmanlı Tarihi, I, Ankara 1949.

Veled Çelebi, Süleyman Çelebi Mevlid'i ve Me'hazları: Hayat
mec., sa. 45, Ankara 6 Teşrinievvel 1927, s. 14 - 16.

Yazır, Elmalılı M. Hamdi, Kur'an Dili, 1 - 9, 1st. 1936 - 1938.

Yelkenci, Raif, İslâm Âleminde En Çok Okunan Türkçe Eser-
Süleyman Çelebi'nin Mevlid Manzumesi: En Son Dakika
gazetesi, 12 Ocak - 14 Şubat 1949.

Zeki Megamiz, Medeniyet-i İslâmiyye Tarihi, V, 1st. 1328.

Ziya Paşa, Harabât, Mukaddime ve III, 1st. 1291 ve 1292.

Türk Klasikleri

30

No. 8996

TOPTAN SATIŞ

İstanbul Devlet Kitapları Müdürlüğü
Ankara, İzmir, Adana, Samsun, Elazığ ve Erzurum
Bölge Şeflikleri •

PERAKENDE SATIŞ

Milli Eğitim Yayınevleri
ve Bakanlık Yayınları satıcısı kitapçılar

% 6 KDV DAHİL FİYATI : 2500 LİRA
(2358 Lira + 142 Lira)